

HRVATSKI VOJNIK

BROJ | 611

24. KOLOVOZA 2020.

CIJENA 10 KUNA

KAKO SE
HRVATSKOJ VOJSCI
UOLUJI PREDAO
21. KORDUNSKI
KORPUS...

MLADA VUČICA
ZA VOLANOM
M-ATV-a

RAZMJENA U
NEMETINU
ZA MNOGE DAN
PONOVNOG
ROĐENJA

RAZGOVOR
MAESTRO
TONČI ĆIĆERIĆ

DIRIGENT
ORKESTRA
HRVATSKE RATNE
MORNARICE

KANADSKI
LOVCI

SADRŽAJ

- 4 DOMOVINSKI RAT - DOKUMENTI**
Razmjena u Njemetinu za mnoge dan ponovnog rođenja
- 10 HRZ**
Radni posjet Zemuniku
- 11 93. KRILO HRZ-a**
Završilo selekcijsko leteњe 29. narašta vojnih pilota
- 12 ZAPISNIK O PREGOVORIMA I SPORAZUM O PREDAJI 21. KORDUNSKOG KORPUSA**
Kako se Hrvatskoj vojsci u Oluji predao 21. kordunski korpus...
- 18 MOTORIZIRANA BOJNA VUKOVI GMBR-a**
Mlada vučica za volanom M-ATV-a
- 22 PREDSTAVLJAMO**
maestro Tonči Ćićerić, dirigent Orkestra HRM-a
- 26 OSRH**
Američko odlikovanje hrvatskom časniku u operaciji Inherent Resolve
- 28 PREDSTAVLJAMO**
brigadir Alen Bigava, načelnik Odjela za planiranje u Zapovjedništvu HRM-a u Splitu
- 30 PREDSTAVLJAMO**
Iva Radoš, svestrana kapetanica taekwondo reprezentacije
- 37 RATNO ZRAKOPLOVSTVO**
Kanadski lovci
- 46 KOPNENA VOJSKA**
Samohodni minobacač RAK
- 54 POVIJEST ZRAKOPLOVSTVA**
Pokretna krila: Sivi kopljani
- 58 CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI**
Maškovića han
- 60 HMDCDR**
Izvori o djelovanju JNA i srpskih postrojbi u Lici protiv Republike Hrvatske, 1991.-1992. (XVIII. dio)
- 62 RONILAČKI KLUB VETERANA 4. GBR**
Ljudi dobre volje stvaraju dobro
- 64 RAZVOJ ODORA OSRH**
Sustavno uvođenje službenih odora (II. dio)
- 66 RATNE OZNAKE**
8. lakovurišna brigada Vojne policije - Orlovi
- 67 FILATELIJA**
Marke – Beethovenova godina

DOMOVINSKI RAT - DOKUMENTI

RAZMJENA U NEMETINU

ZA MNOGE DAN PONOVNOG ROĐENJA

TEKST
Lada Puljizević

FOTO
Hrvatski vojni arhiv

**IZVOR KORIŠTENIH
PODATAKA**
Ministarstvo
hrvatskih branitelja,
srpanj 2020.

Foto: Goran Pavelić

Među najpotresnija poglavља vezana uz događanja i ljudske sudbine tijekom Domovinskog rata spadaju ona vezana uz ratna zarobljavanja, zatočeništva i razmjene ratnih zarobljenika. Prema službenim podacima, 7807 hrvatskih državljana, branitelja i civila bilo je tijekom Domovinskog rata zarobljeno, držano u zarobljeničkim logorima te zatim u razmjenama ratnih zarobljenika vraćeno na područje pod upravljanjem Republike Hrvatske. Prema podacima koje koriste udruge taj je broj bio znatno veći...

Foto: Goran Pavelić

Razmjena ratnih zarobljenika održana 14. kolovoza 1992. u Nemetinu, na ničjoj zemlji, na cesti između Nemetina i Sarvaša bila je najveća razmjena hrvatskih zatočenika iz srpskih logora, uglavnom vukovarskih branitelja, koja je tijekom Domovinskog rata provedena. Kasnije, mnogi će od njih, a stiglo ih je tad 662, ponavljati kako je 14. kolovoza 1992. dan njihova ponovnog rođenja. No, trenutku u kojem se tog dana u drhtavoj izmaglici isijavanja vrelog asfalta i jare kolovoškog podneva u daljini pojavio prvi u koloni autobusa, trenutku u kojem je netko viknuo: "Evo ih! Evo ih! Stižu!", prethodili su mjeseci dugih, tvrdih i neizvjesnih pregovora.

PREGOVORI I SPORAZUMI

Oslobađanje hrvatskih branitelja i civila iz neprijateljskih logora vrlo brzo se, samim početkom oružanih

sukoba i agresije na Republiku Hrvatsku nametnulo kao važan problem i prioritetni cilj Vlade Republike Hrvatske. Njezinom je Uredbom 27. rujna 1991. osnovana Komisija za postupanje s osobama zarobljenim u oružanim sukobima u Republici Hrvatskoj, a zadaća Komisije bila je da primjenom odredaba Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima provodi repatrijaciju i razmjenu ratnih zarobljenika. Uloga članova Komisije bila je pregovaračka i upravo oni bili su predstavnici Republike Hrvatske na pregovorima sa suprotnom

DOMOVINSKI RAT - DOKUMENTI

Foto: Goran Pavelić

Foto: Goran Pavelić

Na razmjenu u Nemetinu 14. kolovoza 1992. iz neprijateljskog su zatočeništva u Hrvatsku stigle ukupno 662 osobe. Od ukupnog su broja 573 bili hrvatski branitelji, a civila je bilo 89. Muškaraca je bilo 657, razmijenjenih žena pet. Najstariji tад razmijenjeni zatočenik srpskih logora imao je 67 godina, a najmlađi 16. Osam je osoba bilo u rasponu od 16 do 18 godina, a dvije su bile starije od 65 godina.

Najviše razmijenjenih, njih 566, zatočeno je između 18. i 20. studenog 1991. na području Vukovara, a prosječno su u zatočeništvu proveli 250 dana. Na razmjenu u Nemetin 484 osobe doveđene su iz Sremske Mitrovice, 15 iz Niša, 68 iz Moravica, dvije iz Valjeva, jedna iz Padinske Skele, a čak 92 iz Vojno-istražnog zatvora u Beogradu.

stronom. Između predstavnika hrvatske Vlade i Oružanih snaga SFRJ, a u prisutnosti predstavnika Promatračke misije Europske zajednice, 6. studenog 1991. zaključen je Sporazum o razmjeni zarobljenika. Bio je to temelj na kojem su ostvarivane sve buduće razmjene, pregovori i dogovori. Strane su se Sporazumom usuglasile oko toga da će se razmjene provoditi prema načelu "svi za sve", prihvaćena je posrednička uloga Međunarodnog odbora Crvenog križa (MOCK), te njegove aktivnosti posjeta i registracije ratnih zarobljenika u logorima. Sporazumom je također usuglašeno kako se pojmom "zarobljenik" obuhvaćaju sve osobe zarobljene i lišene slobode u vezi s oružanim sukobom u Republici Hrvatskoj, bez obzira na to je li protiv njih pokrenut sudski postupak te bez obzira na mjesto zarobljavanja i teritorij gdje se nalaze.

Sklopljeni Sporazum bio je koristan i potreban, no svaka razmjena koja je uslijedila nakon njega bila je po jedna teška i do samog kraja neizvjesna bitka. Nije se moglo znati hoće li se, u kojem trenutku i na koji način dogovorenio izokrenuti. Srpska strana puno je puta već dogovorene razmjene u zadnji trenutak, uz objašnjenje ili bez njega, odgađala ili blokirala. Zarobljenici koji su bili na popisima često ne bi bili dovedeni na razmjenu, a bilo je situacija – kao u Karlovcu 12. prosinca 1991. – kad je suprotna strana dogovorenou razmjenu ratnih zarobljenika iskoristila kao priliku za početak iznenadnog napada na hrvatske položaje u Turnju.

No, razmjene su se ipak održavale, a sve veći broj tako oslobođenih branitelja i civila svojim je izgledom, još svježim ranama i svjedočanstvima preživljenih užasa, patnji, sakrćenja i zlostavljanja otkrivao stvarnost srpskih logora. I dok se svjetska, a pogotovo europska politička elita na svojim diplomatskim čajankama složno gnušala nad samom idejom postojanja logora na europskom kontinentu krajem XX. stoljeća, za Stajićevu ili Sremsku Mitrovicu do danas nitko nije odgovoran.

Prva veća razmjena ratnih zarobljenika u Domovinskom ratu provedena je 9. studenog 1991. u Bosanskom Šamcu. Tad su razmijenjena 353 ratna zarobljenika i to uglavnom iz logora Manjača, koji su u najvećem broju zatočeni 12. rujna 1991. nakon okupacije Hrvatske Kostajnice. Već tijekom 1991. razmijenjeno je i oslobođeno više od 2000 zarobljenika, a do završetka Domovinskog rata, do 1996. godine kad je provedena zadnja razmjena ratnih zarobljenika, razmijenjeno je odnosno oslobođeno 7807 osoba. Prema državi zatočeništva 3543 oslobođene osobe bile su zatočene na području Republike Srbije, a 354 u Crnoj Gori. Na privremeno okupiranim područjima Republike Hrvatske bilo je zatočeno 2517 osoba, dok je 610 bilo zatočeno na području Bosne i Hercegovine. Za 783 nisu poznati podaci o mjestu zatočenja.

Foto: Goran Pavelić

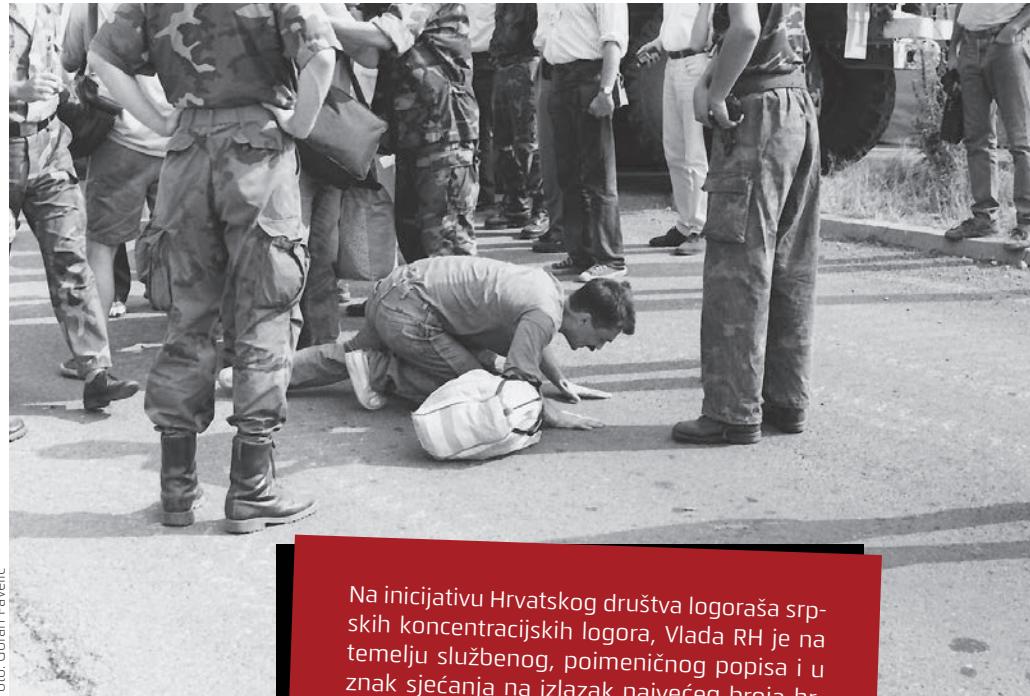

Foto: Goran Pavelić

RAZMJENA U NEMETINU

Tijekom prve polovine 1992. pregovarački i diplomatski napori rezultiraju dalnjim sporazumima pa tako, uz snažne pritiske majki okupljenih u Bedemu ljubavi i u nazočnosti predstavnika Međunarodnog odbora Crvenog križa u Pečuhu 6. svibnja 1992. dolazi do sporazuma s Jugoslavenskom armijom o otpuštanju hrvatskih vojnika iz JA. Krajem srpnja te godine Mate Granić s tadašnjim premijerom Savezne Republike Jugoslavije Milanom Panićem te predstavnikom Međunarodnog odbora Crvenog križa Cornelijom Sommarugom u Ženevi potpisuje Sporazum o repatrijaciji i razmjeni svih zarobljenika. Posebno važan dio Sporazuma, koji je 7. kolovoza bio potvrđen i u Budimpešti te ovjeren potpisom tadašnjeg predsjednika Vlade Republike Hrvatske Franje Gregurića, bilo je održavanje razmjene u Nemetinu. U skladu s njim, razmjena u Nemetinu 14. kolovoza 1992. trebala je biti provedena na temelju popisa zarobljenika koje je Međunarodni odbor Crvenog križa registrirao kod obiju strana do mjeseca srpnja 1992. prema načelu "svi za sve". Obveza obiju strana bila je priznanje i sukcesivno oslobođanje preostalih zarobljenika koji se nalaze u Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji, a nisu na popisima Međunarodnog odbora Crvenog križa. Također, obje su se strane obvezale na donošenje zakona o amnestiji na osnovi kojeg bi se oslobodili od kaznenog progona svi zarobljenici, osim onih čiji je progon obvezan po međunarodnom pravu.

Razmjena u Nemetinu održana prije 28 godina, 14. kolovoza 1992., provedena je na temelju popisa zarobljenika koje je MOCK registrirao do srpnja 1992. godine. Hrvatska je trebala oslobiti 424, a srpska strana 790 osoba. Na razmjeni su

Na inicijativu Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora, Vlada RH je na temelju službenog, poimeničnog popisa i u znak sjećanja na izlazak najvećeg broja hrvatskih branitelja i civila iz zatočeništva, uputila prijedlog, a Hrvatski sabor donio Odluku o proglašenju 14. kolovoza Danom sjećanja na zatočenike neprijateljskih logora tijekom Domovinskog rata.

Iako se na spomen-obilježju ističe podatak o tada 714 razmijenjenih/oslobodenih osoba, bilo ih je 662. Analiza je napravljena na temelju službenih podataka proizvih neposredno nakon razmjene u Nemetinu i istovjetna je podacima Međunarodnog odbora Crvenog križa.

Foto: Mladen Čobanović

DOMOVINSKI RAT - DOKUMENTI

Detalj sa spomen-obilježja Vrata slobode u Nemetinu

Nekadašnji logoraši posebno su ranjiva društvena skupina, kod koje se bilježi povećana stopa obolijevanja i smrtnosti. Posljedica je to proživljenih psihičkih i fizičkih zlostavljanja u zarobljeništvu. Skrb o logorašima regulirana je Zakonom o pravima hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji, no poseban su problem logoraši kojima još uvijek nije riješen status, oni koji su bili civilne žrtve i nisu obuhvaćeni tim Zakonom.

sudjelovali predstavnici Vojske Jugoslavije na čelu s general-majorom dr. Radovanom Radinovićem i predstavnici Vlade RH na čelu s ministrom i tadašnjim predsjednikom Komisije Muhamedom Zulićem. Sudjelovao je i MOCK, kojeg je predstavljao Paul Bonnar, a razmjeni su prisustvovali i predstavnici UNPROFOR-a.

Hrvatska je sve Sporazumom preuzete obveze dosljedno ispunila. Na razmjenu je dovedeno 415 osoba, od kojih je 156 odbilo razmjenu, dok devet osoba koje su bile na popisu MOCK-a nije dovedeno jer je utvrđeno kako su počinile kazneno djelo koje nije u vezi s oružanim sukobom. SRJ je na razmjenu u Nemetin doveo 666 osoba, od kojih su četiri odbile repatrijaciju u Republiku Hrvatsku. No, srpska strana tad na razmjenu nije dovela 124 osobe iz zatvora u Somboru i Padinskoj Skegli te druge zatočene iz logora Knin, Manjača, Beli Manastir, Dalj itd. Na samoj su razmjeni predstavnici Vojske Jugoslavije javno potvrdili svoju obvezu, pred MOCR-om i UNPROFOR-om, kako će sve osobe oslobiti najkasnije do 10. rujna 1992., no i taj je dogovor srpska strana opstruirala.

Razmjenom u Nemetinu oslobođeni su zatočenici iz Sremske Mitrovice, među kojima su vukovarski branitelji s Mitnice te ranjenici iz vukovarske bolnice, Morinja, Vojno-istražnog zatvora u Beogradu, Vojnog zatvora u Nišu, Valjeva. Dio tад oslobođenih hrvatskih branitelja bio je osuđen na dugogodišnje kazne zatvora ili su nad njima vođeni paralegalni sudski postupci kojima su tri osuđena na smrtnu kaznu.

Foto: Branislav Varga

Posljednji punkt Hrvatske vojske označen hrvatskom zastavom ostao je daleko iza – 500, 1000 metara, možda i više. A ispred, prema mjestu gdje se kao kost bijela cesta razlijeva u drhtavo vrelo isijavanje netko upire prst i vikne: "Evo ih!" I razmjena ratnih zarobljenika konačno je počela...

KORAK U SLOBODU NA NIČIJOJ ZEMLJI

Onaj tko je na cesti između Nemetina i Sarvaša, na točki tad zvanoj ničija zemlja tog podneva, 14. kolovoza 1992. stajao i čekao, mogao je osjetiti kako vrelina ljepljivog asfalta kroz đonove prži tabane, i mogao je vidjeti kako se kroz pukotine na cesti kojom odavno nitko nije prolazio žilavo probijaju vlati trave. Posljednji punkt Hrvatske vojske označen hrvatskom zastavom ostao je daleko iza – 500, 1000 metara, možda i više. A ispred, prema mjestu gdje se kao kost bijela cesta razlijeva u drhtavo vrelo isijavanje netko upire prst i vikne: "Evo ih!" I razmjena ratnih zarobljenika konačno je počela.

Prvi u koloni autobusa polako je prišao, stao stotinjak metara ispred i otvorio vrata. Oni koji su izlazili zastajali su zaslijepljeni suncem, nepovjerljivo se osvratali, a onda su se, u koloni po jedan, kroz špalire unproforaca, promatrača, vojske i Vojne policije počeli približavati ovoj strani. Nama. Svojima.

Prvo neodlučno, usporeno, kao da još ne shvaćaju da su koraknuli u slobodu, a onda koliko god mogu žustrije i brže. A koljena im bila klecava i slaba, kraste po potiljku, ključne kosti i ramena strše, udarcima izbijeni zubi, odsječeno uho, prevelike hlače spadaju, pa plaču i smiju se sve u istom dahu i jednakom grcanju, i koščatim prstima stežu ispružene ruke – a svi im pružamo ruke, i jabuku, i vodu, i zagrljaj – "Hvala! Hvala!", ponavljaju oni i grle redom znane i neznane, pa padaju i ljube zemlju dok ih drugi pridižu, a netko vrišti: "Vode! Dajte vode! Doktora."

****

Par sati kasnije, nakon što je razmjena na ničijoj zemlji završena, autobusi s done-davnim zarobljenicima kreću za Osijek. Tamo ih čekaju cijeli dan. Na osječkom Trgu Ante Starčevića more je ljudi, autobusi se jedva provlače kroz masu, Vojna policija na sigurno odmiče matere s uplakanom djecom na rukama, sjede starce, a oni trče uz autobus, za autobusom i zbijaju se, natiskuju i guraju kao da bi čitav taj autobus odjednom zagrliti htjeli.

Policija civilna i vojna, redari, vojska pokušavaju zaustaviti masu, osigurati koridor kojim će oslobođeni zarobljenici moći proći kad izidu iz autobusa dok spiker preko razglosa izgovara njihova imena – ali uzalud je. Kad se ugledaju, kad se konačno ugledaju oni koji su sve očaje, strave i nadanja probdijeli, koji su ih kao zrna krunice u beskraju noći prebrojavali – kad se oni poslije svega i ipak ugledaju tad na tren zemlja mora stati, i sve mora prestati. I jedino što može tad biti je onaj zagrljaj do pucketanja kostiju, i onaj jecaj do dna pluća. Do neba.

Onaj tko je tad tamo bio taj zna, vibriralo je i treslo se pod nogama, tuklo je u sljepoočnicama i u grudnom košu od eksplozija emocija. I sve u istom trenu, na istom mjestu: ovdje ženica umotana u crno, dva je sina danas dočekala; malo dalje djevojka ne ispušta i ljubi mladića sa zavojem na glavi a on jedva stoji; sjede kose oca koji otvorenim dlanom brzo otire i sakriva suze; dječačić koji se boji prići jer ne prepozna svojeg tatu. A između njih provlači se žena. Blijeda, sitna i žilavo uporna, razdvaja zagrljene, povlači za rukav, upada u razgovore, ne da se ne vidjeti, ne da se ne čuti – pa svakome tko je pogleda pokazuje malu, crno-bijelu, iskrzanu fotografiju i ponavlja: "Jeste li ga vidjeli? Je li znate nešto? Moj Ivan, 19 godina, ma dijete je." Odmahuju glavama, slijedež ramenima, a ona tko zna otkad već noseći tu fotografiju na tko zna koliko već razmjena, otvrdnula na sažalne poglede provlači se dalje i opet nekog vuče za rukav.

Foto: Branislav Varga

****

Izmožden i usukan, ispijenih obraza, sruštene glave i zadrugnutih ramena nepomičan stoji nasred osječkog trga. Steže bijelu najlonsku vrećicu, nakratko se plaho osvrne pa opet spusti pogled na vrhove cipela, na onaj pedalj tla na kojem stoji. Njegovo ime nitko ne doziva, nitko ga ne čeka, nitko ga ne traži.

"Jeste li dobro?"

Polako, jako polako podiže pogled, pa šuti, šuti a onda hropava prošapuće:

"Ne mogu javiti svojima da sam tu. Ne znam... zaboravio sam broj telefona. Pomozite mi."

Lada Puljizević

HRZ

Nabava višenamjenskih borbenih aviona od strateškog je značaja za Republiku Hrvatsku, istaknuo je ministar Banožić tijekom posjeta bazi u Zemuniku te kazao: "Smatram kako je to od presudnog značaja za daljnji razvoj sposobnosti Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i unapređenja sigurnosti Republike Hrvatske, ali i stabilnosti ovog dijela Europe"

RADNI POSJET ZEMUNIKU

Ministar obrane Mario Banožić bio je 18. kolovoza u radnom posjetu vojarni "Pukovnik Mirko Vukušić" u Zemuniku, zajedno sa zamjenikom načelnika Glavnog stožera OSRH general-pukovnikom Sinišom Jurkovićem, gdje se upoznao sa stanjem, postignućima i prioritetnim zadaćama Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. Predstavljanju HRZ-a nazočio je i zapovjednik Zapovjednog operativnog središta general-bojnik Krešo Tuškan.

Ministar Banožić istaknuo je kako je od strateškog značaja za Republiku Hrvatsku nabava višenamjenskih borbenih aviona: "Smatram kako je to od presudnog značaja za daljnji razvoj sposobnosti Hrvatskog ratnog

TEKST
Marinko Karačić

FOTO
MORH/F.Klen

zrakoplovstva i unapređenja sigurnosti Republike Hrvatske, ali i stabilnosti ovog dijela Europe."

Pripadnici Hrvatskog ratnog zrakoplovstva sudjeluju u brojnim aktivnostima, a posebno su angažirani u protupožarnoj sezoni koja je u svojem prvom dijelu bila zahtjevna u odnosu na prošlogodišnju. Ministar Banožić zahvalio im je na dosadašnjem doprinisu koji je rezultat kvalitetne pripreme za sezonu te naglasio važnost profesionalnog i savjesnog postupanja u dalnjem radu. Zadaća Ministarstva obrane jest ulaganje napora u osiguravanje kvalitetnih uvjeta za život i rad pripadnika, a njihova je odgovornost sigurno i učinkovito provođenje povjerenih zadaća. General-pukovnik Siniša Jurković čestitao je i zahvalio pripadnicima HRZ-a na kvalitetnoj provedbi širokog spektra zadaća. "Pokazali ste spremnost i učinkovitost u vašim misijama i zadaćama. Budite i dalje ustrajni, koncentrirani, maksimalno odgovorni, a osobnim primjerom promovirajte čast i etičnost u radu i djelovanju," rekao je general Jurković. Zapovjednik Hrvatskog ratnog zrakoplovstva brigadni general Michael Križanec izvijestio je ministra o postignućima i prioritetima HRZ-a u 2020. godini.

U sklopu boravka u Zemuniku ministar je obišao i eskadriile te smještajne kapacitete vojarne, a posjetio je i Međunarodno središte za obuku specijalnih zračnih snaga (Multinational Special Aviation Program – MSAP TC) čije je aktivnosti predstavio direktor Središta pukovnik Tomislav Pušnik.

93. KRILO HRZ-a

Seleksijsko letenje za nove naraštaje hrvatskih vojnih pilota završilo je u 93. krilu u Zemuniku, a najugodnije su iznenađenje među polaznicima bili srednjoškolci trećih razreda...

ZAVRŠILO SELEKCIJSKO LETENJE 29. NARAŠTAJA VOJNIH PILOTA

Seleksijsko letenje 29. naraštaja kandidata za hrvatske vojne pilote završilo je 17. kolovoza u 392. eskadrili aviona 93. krila Hrvatskog ratnog zrakoplovstva u vojnici "Pukovnik Mirko Vukušić" u Zemuniku, a izvodilo se na avionima ZLIN-242L. Svaki od polaznika izveo je 10-ak sati naleta, a kruna selekcije bio je ispitni let kojim se ocjenjuje sposobnost kandidata za vojnog pilota te usvojenost letačke komponente selekcijskog letenja. Posebnost ovog naraštaja bile su tri različite skupine, maturanti, učenici trećih razreda te pripadnici postrojbi Hrvatske vojske koji su iskazali interes i zadovoljili predviđene kriterije za vojne pilote. Primjenjivan je individualan pristup, a prema ocjenama nastavnika najugodnije su iznenađenje selekcije ovog naraštaja bili učenici trećih razreda kojima je ove godine prvi put dana mogućnost pristupa selekcijskom letenju. Za sve njih koji su uspješno završili selekcijsko letenje Ministarstvo obrane RH osigurava stipendiju do završetka srednje škole i dalje u nastavku školovanja za vojne pilote. Satnik Ivica Majetić, voditelj selekcije, zahvalio je svim polaznicima, nastavnicima letenja i zrakoplovnim tehničarima na iznimnom trudu te sigurnoj provedbi selekcije. "Sve je proteklo sukladno planovima letenja i postavljenim standardima

TEKST I FOTO
HRZ/ Marinko Karačić

te smo uspješno okončali još jedan selekcijski ciklus. Među polaznicima su se posebno istaknuli 'trećaši' koji su bili jako motivirani što se osjetilo i u njihovim rezultatima, a s obzirom na to da su prvi put bili uključeni u proces selekcije u ovoj dobi za sve nas su ugodno iznenađenje," rekao je satnik Majetić Konačnu ocjenu o nastavku školovanja za svakog od polaznika selekcije donijet će stručno povjerenstvo koje će vrednovati sve elemente propisanih standarda za školovanje vojnih pilota. Kandidati koji zadovolje kriterije nastavljaju sa studijem u Zagrebu na Fakultetu prometnih znanosti, smjer vojni pilot, a nakon polaganja svih predviđenih ispita, ponovno dolaze u 93. krilo u Zemuniku na početak temeljne letačke obuke na avionu ZLIN-242 L.

KAKO SE HRVATSKOJ VOJSCI U OLUJI PREDAO 21. KORDUNSKI KORPUS...

ZAPISNIK O PREGOVORIMA I SPORAZUM O PREDAJI 21. KORDUNSKOG KORPUSA

Tijekom operacije Oluja na prostoru Banovine u okruženju snaga Hrvatske vojske i prisiljen na predaju našao se 21. kordunski korpus. Donosimo izvorni zapisnik vođen na terenu tijekom pregovora i predaje Korpusa, iz kojeg se vidi kako je teklo razoružavanje i evakuacija vojske i civila, a iznad svega humani odnos pripadnika Hrvatske vojske koja se kao i uvijek dotad pridržavala svih međunarodnih normi ponašanja u takvima situacijama...

PRIPREMILA
Vesna Pintarić

FOTO
arhiva HVGl-ja

ZAPISNIK
SA SASTANKA PREDSTAVNIKA HRVATSKE VOJSKE I
CIVILNIH VLASTI SA PREDSTAVNICIMA 21.
KORDUNSKOG KORPUSA UZ NAZOĆNOST
PREDSTAVNIKA UNCRO-a, EM I UNHCR-a

Sastanak je otvoreo u 19:16 sati, nadnevka 08.
kolovoza 1995. godine u sjedištu Ukarajinskog bataljuna
na ulazu u Glinu.

Nazočni:
Predstavnik Hrvatske vojske general pukovnik Petar Stipetić, brigadir Vlado Nodal, poručnik Vidović, predstavnici civilne vlasti RH: zastupnik u Saboru RH, gospodin Josip Brnjaković, Špan Županije Moslavacko-Sisacke, gospodin Duro Brodarac; predstavnici Policije RH, načelnik PU Glina, gospodin Bilelić i Darko Majdarić, gospodin Tihomir Brekan i Tomislav Kasunić - članici u vremenu.

Prezavjetnici 21. kordunskog korpusa: pukovnik Čedo Bulat, gospodar "RSK", zapovjednik 11. brigade potpukovnik Kovačić, Dragan, sekretar SUP-a Vojnić, gospodin Skuljar Blagojević Zoran, predsjednik općine Vojnić, gospodin J. K. Kvist pomoćnik zapovjednika sektora sjever.

Prezavjetnici UNCRO: zapovjednik bivšeg Sektora sjever- pukovnik Col Mokrents, izaslanik J. Akhassia, Phillip Corwin, gospodin J. K. Kvist pomoćnik zapovjednika sektora sjever.

ZAPOVJEDNIK BOJIŠTA
SEKTORA DJELOVANJA
ZP ZAGREB I ZP BJELOVAR
general pukovnik
Petar Stipetić

Suglasno Morelli da
sli sutradan sa
komisije.

Nakon probijanja srpskih crta na više pravaca na području Korduna i Banovine 6. kolovoza, 21. kordunski korpus počeo je u noći sa 6. na 7. kolovoza izvlačenje. Glavni stožer HV-a zapovjedio je hrvatskim snagama da u 6:00 ujutro 7. kolovoza prekinu napadna djelovanja na području Vojnić – Vrginmost – Glina zbog tvrdnji predstavnika UNCRO-a da će se srpske snage predati. S obzirom na to da je srpska strana time željela samo dobiti na vremenu pri izvlačenju, Glavni stožer HV-a zapovjedio je da se borbena djelovanja nastave s ciljem razbijanja srpskih snaga na području Banovine i izbijanja na državnu granicu RH, za čiju su provedbu bili zaduženi zapovjednici ZP-a Karlovac i Bjelovar te general-pukovnik Petar Stipetić. Sukladno tomu, hrvatske su postrojbe nastavile pritiskati srpske snage. Nakon napredovanja hrvatskih snaga 8. kolovoza vodstvo Kordunskog korpusa SVK-a (Srpska vojska Krajine) pristalo je na predaju. U poslijepodnevnim satima 8. kolovoza na području Topuskog potpisana je predaja 21. kordunskog korpusa SVK-a između hrvatskog predstavnika generala Petra Stipetića i predstavnika srpske strane pukovnika Čede Bulata te ministra unutarnjih poslova RSK-a Toše Pajića. Izvlačenje razoružane srpske vojske i civila dogovorenog je pravcima Topusko – Glina – Sisak – autocesta Lipovac i Glina – Žirovac – Dvor na Uni, a počelo je 9. kolovoza...
Donosimo izvorni zapisnik vođen na terenu tijekom pregovora i predaje Korpusa, iz kojeg se vidi kako je teklo razoružavanje i evakuacija vojske i civila, a iznad svega humani odnos pripadnika Hrvatske vojske koja se kao i uvijek dotad pridržavala svih međunarodnih normi ponašanja u takvima situacijama...

ZAPISNIK O PREGOVORIMA I SPORAZUM O PREDAJI 21. KORDUNSKOG KORPUSA

ZAPISNIK

SA SASTANKA PREDSTAVNIKA HRVATSKE VOJSKE I CIVILNIH VLASTI SA PREDSTAVNICIMA 21. KORDUNSKOG KORPUSA UZ NAZOĆNOST PREDSTAVNIKA UNCRO-a, EM I UNHCR-a

Sastanak je otpočeo u 19:15 sati, nadnevka 8. kolovoza 1995. godine u sjedištu Ukrajinskog bataljuna na ulazu u Glinu.

Nazočni:

Predstavnici Hrvatske vojske: general pukovnik Petar Stipetić, brigadir Vlado Hodalj, poručnik Vidović; predstavnici civilne vlasti RH: zastupnik u Saboru RH, gospodin Josip Brajković, župan Županije Moslavčko - Sisačke gospodin Đuro Brodarac; predstavnici Policije RH, načelnik PU Glina, gospodin Bijelić i Darko Majdarić, gospodin Tihomir Brckan i Tihomir Kasunić - časnici za vezu.

Predstavnici 21. kordunskog korpusa vojske zapovjednik 21. korpusa, pukovnik Čedo Bulat, gosp. Pajić Tošo, dosadašnji ministar unutarnjih poslova "RSK", zapovjednik 11. brigade potpukovnik Kovačić Dragan, sekretar SUP-a Vojnička Škaljara Đuro i predsjednik općine Vojnička Škaljara Zoran.

Predstavnici UNCRO: zapovjednik bivšeg Sektora sjever - pukovnik Col Mokrents, izaslanik J. Akhassia, Phillip Corwin, gospodin J. K. Kvist pomoćnik zapovjednika sektora sjever.

Predstavnici ECMM i UNHCR i UNCIVPOL: Gospodin Bent Jensen - šef ECMM Topusko, gospodin Theriault Claude UNCIVPOL - šef Sektora Topusko, gđica Alessandra Morelli - šef UNHCR Topusko, gospodin Darko Majdenić koordinator djelovanja Policijske uprave Glina za civilni sektor i gospodin Ivan Meter.

Sastanak je otvorio zapovjednik sektora Sjever te je u ime generala Janviera čestitao i zahvalio svima nazočnim na naporima koje su uložili u postizanju mirovnog procesa.

Gen.puk. P. Stipetić predstavio je članove hrvatske delegacije, te je rekao će se on i gospodin Brodarac nakon što danas prodiskutiraju o bitnim pitanjima za daljnji rad, isključiti se iz delegacije.

I. VOJNI ASPEKT PROCESA ODLASKA STANOVNIŠTVA I VOJSKE NAKON PREDAJE:

- razoružanje, predaja oružja, tretman vojnih osoba;
- humanitarna pomoć i uopće pomoć izbjeglom stanovništvu koje se našlo na ovom prostoru;
- transport i provođenje konvoja na relaciji Vrgin most - Topusko - Dvor na Uni. (ovaj proces biti će vrlo kompleksan obzirom da je potrebito organizirati prikupljanje stanovništva, ishrana, zaštita, sigurnost i prijevoz do BiH).

Po svakom od ovih pitanja potrebito je sačiniti Plan i točno utvrditi način na koji će se to odvijati.

Gen. puk. P. Stipetić podsjeća srpsku stranu na poruku Predsjednika RH da ostanu u svojim domovima, jer svi ti ljudi odlaze u neizvjesnost za koju niti srpska strana ne zna kakova će biti, te ih još jednom poziva da ostanu u RH.

Gosp. T. Pajić suglasan je sa predloženim planom rada, te predstavlja srpsku delegaciju. Zahvalio se Vladi RH na ponudi da srpsko stanovništvo ostane u RH, te naglasio da njihova vlast nikoga neće spriječavati da živi ovdje. Ne može dati procjene o broju ljudi koji bi ostali ovdje.

U svezi 1. točke "PREDAJA NAORUŽANJA I RAZORUŽANJE 21. KORPUSA" traži prijedlog hrvatske strane.

General puk. P. Stipetić iznio je slijedeći prijedlog:

Organizirati 2 točke za prijem naoružanja:

- **teško naoružanje** - motel "Brijuni" i Topusko.

- vrijeme predaje 7:00 - 10:00 - 9. kolovoza 1995. godine. Prema jutros spomenutim količinama teškog naoružanja general puk. Stipetić procjenjuje da je prikupljanje i predaju teškog naoružanja moguće izvršiti u roku od 3 sata.

- **lako pješačko naoružanje i kratko naoružanje** za osobe kojima nije dozvoljeno posjedovanje istog, prikupljanje se može vršiti na način da se kratko naoružanje prikuplja na više punktova i po formacijskim postrojbama, što general puk. Stipetić smatra najjednostavnijim načinom. Znači prikupljanje od brigade, samostalnih bataljuna, samostalnih satnija, te da na tim punktovima budu nazočnici hrvatski predstavnici, HV i policije. Ovo prikupljanje prema procjeni gen. puk. Stipetića moguće je izvršiti u vremenu od 7:00 do 14:00 sati.

Predaja ostale neborbene tehnike (vozila, radio sredstva i druga vojna oprema) također treba otpočeti u 7:00 sati i završiti do 14:00 sati.

Kao što je dogovorenno, oficiri i podoficiri, te 100 pripadnika milicije mogu zadržati kratko bočno oružje.

- pištolje, civilne osobe koje posjeduju lovačko naoružanje također ga trebaju predati.

Po završetku predaje naoružanja, Komisije se sastaju u 15:00 sati, te provode

- rekapitulaciju rezultata rada;

- ističu primjedbe ili zahtjeve za eventualne probleme ili propuste koje je potrebno ukloniti u vremenu od 1 sata, kako bi se bez ikakovih sporova moglo krenuti u realizaciju transporta i evakuaciju civila.

Problem je relacija Glina - Dvor, na kojoj se još uvijek vode bojeva djelovanja, tek pošto ova komunikacija bude potpuno sigurna možemo dopustiti evakuaciju ljudi.

Zapovjednik sektora sjever, daje obećanje da će uspostaviti kontakt sa V. korpusom Armije BiH i postići dogovor o prekidu bojevih djelovanja. Dio postrojaba Banjanskog korpusa pruža otpor na relaciji Klasić - Dvor - Maja.

Gen. puk. P. Stipetić kaže kako će obećanje provođenja evakuacije preko Kostajnice nemoguća obzirom na potpuno srušen most. Predlaže drugu mogućnost:

- brzim vozilima birati pravac: autocesta Sisak - Lipovac (ukoliko je put stanovništva u Srbiju), ako je u R BiH, tada nemamo mogućnost evakuacije. Ova mogućnost isključuje odvoz traktora i konjskih zaperga obzirom na sporost.

Gosp. T. Pajić pita na koji način i gdje da predaju kratko naoružanje.

Gen. puk. P. Stipetić predlaže da oni sami izvrše prikupljanje, smjesti ga na kamion i sami dovezu na punkt motel "Brijuni", sa čime se slaže gospodin Brodarac smatrajući da je to bolje obzirom na brzinu.

Gosp. Toša Pajić prihvata prijedlog i mogućnost evakuacije stanovništva preko Siska, ali mora provjeriti da li će ih Srbija prihvati. Najveći problem, drži da je osiguranje. Postavlja pitanje mogućnosti osiguranja od strane naše Vojne policije. Ponovno se postavlja pitanje predaje oružja.

Uključuje se zapovjednik sektora Sjever i daje slijedeći prijedlog:

1. Raskrije Topusko - Glina
2. kod motela "Brijuni"
3. Žirovec.

Svo teško naoružanje trebalo bi predati na prva dva mesta. Točka pod brojem 3. je ako se netko pridruži koloni u međuvremenu. Ovu treću mogućnost gen. puk. Stipetić u potpunosti odbija. Zap. sek. Sjever daje još jedan prijedlog, organiziranje sa svojom i našom VP uz našu kontrolu. Gen. puk. Stipetić kaže kako prihvaćamo organizaciju od strane UNCRO-a, ali ćemo kontrolu vršiti sami.

Puk. Bulat:

Po 1. točci - zahtjevi i metodologiju razoružanja prema prijedlogu gen. puk. Stipetića prihvata u cijelosti, znači prijemne točke Topusko i kod motela "Brijuni". Obećaje kako će svo kratko oružje, kao i lovačko oružje biti vraćeno, te izjavljuje da ne postoji mogućnost da netko sakrije nešto od oružja obzirom da su i sami poduzeli stroge mjere da se to ne desi, te traži da naša Policija bude na dogovorenom punktu "Brijuni" u 07:00 sati kako bi se moglo otpočeti sa radom. Po pitanju marš rute **puk. Bulat** naglašava da žele izbjegći kretanje na relaciji Glina - Žirovac - Dvor na Uni. Teško je i neprihvatljivo da cijeli narod toliko dugo vremena proveđe na cesti. Ako nam dajete mogućnost evakuacije preko Siska to bi za sve nas bilo najbolje rješenje.

General puk. Stipetić naglašava kako se po ovom prijedlogu još trebaju konzultirati sa Vladom RH, te ako Vlada izda suglasnost u tom smislu, evakuacija može krenuti tim putem.

U drugom slučaju, poduzeti ćemo sve da put preko Dvora na Uni bude siguran, u tijeku je realizacija u tom smislu. Srpska strana izražava sumnju u sigurnost ove komunikacije obzirom na nazočnost V. korpusa Armije BiH na tom prostoru.

Ostaju otvorena slijedeća pitanja:

- Srpska strana treba stupiti u kontakt sa Vladom R Srbije po pitanju mogućnosti ulaska stanovništva u Srbiju;
- Hrvatska strana treba konzultirati Vladu po pitanju mogućnosti evakuacije preko Siska - Lipovac prema Srbiji.

U tijeku evakuacije nazočni će biti i predstavnici UN.

General puk. Stipetić ponovno je upozorio da ako se u tijeku transporta primjeti da netko posjeduje naoružanje, u tom slučaju ništa se neće moći garantirati. Vršiti će se samo selektivni pregled transporta.

Po pitanju transporta srpska strana ponavlja pitanja od jutros u svezi tipiziranih vojnih vozila (TAM 150 TAM 110). Hrvatska strana to odbija, obećaje da će dati autobuse, kamione ako to bude potrebno, ujedno odobrava se uporaba kompletног radioničkog vozila koje će se na izlazu iz RH ostaviti.

Brigadir Hodalj traži da se u pisanom obliku dostave detalji, podaci o oružju koje će se položiti.

General puk. Stipetić naglašava de je dozvoljeno da njihova milicija i oficiri i podoficiri zadrže kratko oružje upravo iz razloga kako bi mogli sprječiti eventualne incidente unutar kolone. Naoružanje se neće brojati, već će se izvršiti samo letimičan pregled.

Poručnik Vidović traži da pri odlasku polože svu vojnu i policijsku dokumentaciju, te shemu minskih polja i spisak grobnica. Gosp. T. Pajić izjavljuje kako krovom uvjetu nisu u mogućnosti udovoljiti obzirom da se dokumentacija nalazi na Petrovcu, Virgin Mostu, Vojniću, Topuskom, te da će se ta dokumentacija zateći na tim mjestima pri preuzimanju policijske i civilne vlasti od strane RH.

Brigadir Hodalj pita kome bi srpska strana predala teško naoružanje u Topuskom. Gosp. T. Pajić kaže da će isto biti predano uz nazočnost UNCRO-a, te u svezi ulaska u taj teritorij kaže da HV može sa Policijom ući sa strane Karlovca. Ujedno izjavljuje da niti njima nije bilo u interesu uništavati policijsku dokumentaciju obzirom da se radi i o dokumentaciji stanovništva koje će se možda željeti vratiti u RH.

Gen. puk. Stipetić još jednom prenosi poruku iz Poslanice Predsjednika RH u kojoj stoji da svi koji nisu počinili ratne zločine mogu ostati u RH, a oni koji su iste počinili, a odlučili su ostati u RH, suditi će im se prema zakonu RH.

Gospodin Brodarac iznosi informaciju da je oko 100 ljudi iz Beograda tražilo da se vrati natrag u RH.

Gen. puk. Stipetić naglašava da su ove poruke liskrene obzirom da su to bile poruke Predsjednika RH kada se putovalo na pregovore u Ženevu.

Saborski zastupnik, gospodin Josip Brajković postavlja pitanje:

- o točnom broju civila, vojnih osoba i milicije spremene za evakuaciju;
- o broju traktora, kamiona, automobila, potrebitom gorivu (obzirom da će se raditi o vrlo dugачkom konvoju svi ovi elementi su važni).

Gosp. T. Pajić iznosi podatak da se radi zasigurno o 20.000, a možda i 30.000 ljudi. Stanje je izuzetno teško jer već dva dana ljudi se nalaze na cesti.

Vraćajući se na pitanje poručnika Vidovića, **puk. Bulat** kaže kako će do-

ZAPISNIK O PREGOVORIMA I SPORAZUM O PREDAJI 21. KORDUNSKOG KORPUSA

staviti spisak skladišta, ali podatke o grobnicama nema. U vrijeme koje se nalazio na ovom području grobica nije bilo, a da li su postojela ranije pokušati će saznati od drugih ljudi. **Gosp. T. Pajić** navodi da je problem u tome što su Hrvati 91. otišli kao "mi danas".

Zap. 11. brigade 21. kordunskog korpusa kaže da u bivšoj zoni njegove brigade živi i dio hrvatskog stanovništva. U krugu kasarne "Trebinje" nalaze se 2 groba hrvatskih vojnika. Naglašava de se u tom području nalazi oko 120 Hrvata koji će potvrditi da se prema njima korektno postupalo.

Zapovjednik Sektora sjever predlaže da mjesto za odlaganje oružja bude u Topuskom.

Obzirom na moguće probleme u prikupljanju naoružanja **gen. puk. Stipetić** prihvatio je prijedlog Toše Pajića da se oružje prikupi za njih na najpovoljnijem mjestu. Konvoj kreće u 7:00 sati, te se oružje ostavlja na predviđenim mjestima (mjesto 1. kod motela "Brijuni" i mjesto 2. Topusko). Stožer komisije neke će stvari rješavati u hodu. Po oslobođanju prolaza civili koji su sa traktorima naprijed, izlaze i prave mjesto teškom naoružanju.

Gen. puk. Stipetić naglašava kako će ovaj cjelokupni proces biti složen, potrebito je ljudima omogućiti da prikupe ono što je preostalo od njihovih stvari, kolona će vjerojatno negdje morati stati u slučaju da je ljudima potrebna bilo koja vrsta pomoći.

Što se tiče pojedinačnog polaganja oružja, gen. puk. Stipetić traži da prikupljanje istog izvrši sama srpska strana a ne naši policajci.

G. Toša Pajić izrazio je zabrinutost glede sigurnosnog aspekta, mogućnost da u njihovim ili našim redovima bude pijanih vojnika. Predlaže mješovite punktote sa predstavnicima Policije - UNCRO-a i Milicije kako bi se izbjegli mogući incidenti i eventualno pružila potrebita pomoći.

Gen. puk. P. Stipetić je rekao kako će kompletno osiguranje biti vršeno policijskim snagama, a na mjestima gdje će se nalaziti vojska ona će biti pripravna za svoju zadaću. Ujedno inzistira da intervenciju vrši grupa ili strana u kojoj se incident desio. Pretres vozila vršiti će se selektivno samo na punktovima.

Načelnik PU, gospodin Milanković kaže da vanjsko osiguranje evakuacije daje hrvatska strana, a unutarnje srpska.

Teća strana u kompletnom procesu provođenja ovog izvlačenja ljudstva i predaje naoružanja i vojne tehnike je **UNCRO** koji će se nalaziti na svim mjestima te u tijeku transporta pružati potporu - opskrbu. U svezi s voznim parkom gen. puk. Stipetić izražava nadu da će ostale međunarodne organizacije koje su tijekom današnjeg sastanaka obećale pomoći u tom smislu, i pružiti je. Potpredsjednik Vlade RH, gospodin Kostović rekao je da će i Crveni križ RH u tijeku cjelokupnog procesa pružati pomoći. Svim ostalim međunarodnim organizacijama omogućeno je djelovanje, a srpska strana može i sama prema njima izraziti svoja traženja.

Gen. puk. Stipetić skreće pozornost zapovjedniku sektora sjever glede današnjeg prosvjeda UNCRO-a u svezi pokreta hrvatske izvidničke satnije, te naglašava da je ovo sporazum između dvije strane, te iako izuzetno cijeni rad i kompletne napore UNCRO-a moli da se suzdrže od prosvjeda, te prihvate

svoju ulogu promatrača, kako ne bi otežavali već ionako složenu situaciju. Ako se određene nepravilnosti uoče moli da nas se na to upozori, a mi ćemo to pokušati ukloniti.

Gosp. Toša Pajić pita da li imamo njihovih zarobljenika obzirom da dosta ljudi fali (oko 110).

Gen. puk. Stipetić kaže kako ima zarobljenika ali oni ne potpadaju pod ovaj proces, već će sa istima postupiti u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima RH.

Načelnik PU, gosp. Milanković je rekao kako su određeni ljudi pobegli prema Selištu, a neki su u prihvatnim centrima Sisak, Ivanić Grad, Kutina. Ujedno naglašava kako se neće prijeći ljudima koji žele napustiti ovo područje.

SRPSKA strana traži da im se isporuče tijela poginulih. G. Milanković kaže da je to zadaća specijalne komisije, na način kako se to inače čini.

Hrvatska strana postavila je pitanje o stranim državljanima, dragovoljcima iz Srbije koji su poslati na ovo područje. T. Pajić odgovara kako se radilo o oko 50 ljudi koji su napustili ovo područje.

Hrvatska strana izrazila je nadu da će veći dio ljudi posjedovati osobne dokumente, na što je srpska strana odglovorila da nažalost dokumente većina nema, pa čak i oni kao predstavnici nemaju osobne dokumente. Znači da nisu u mogućnosti ispuniti ovaj uvjet.

Načelnik PU, gospodin Milanković vratio se na sporno pitanje. Gosp. T. Pajić je spomenuo kako je moguće da u kolonu koja će se evakuirati pristignu novi ljudi. Pita što će se desiti ako oni dođu u kolonu i npr. nose pušku.

Gen. puk. Stipetić privodi sastanak kraju, te ovlaštava zajedničke komisije da riješe probleme koji će se pojaviti u hodu.

ZAKLJUČAK:

Odlaganje i predaja oružja otpočeti će nadnevka 09. kolovoza 1995. godine u 07:00 na mjestu 1. (kod motela "Brijuni") i mjestu 2 (Topusko).

Komisije se sastaju 06:30 u bazi ukrajinskog bataljuna i kreću prema dogovorenim mjestima.

Predstavnicima UNCRO-a osigurati će se puna sloboda kretanja, kako bi mogli obavljati svoju zadaću pomaganja, potpore i pružanja humanitarne pomoći.

Gđica Alessandra Moreli, šef UNHCR u Topuskom postavlja pitanja teških medicinskih slučajeva i mogućnosti da se isti smjesti u bolnicu u Sisku. Postignut je dogovor između potpredsjednika Vlade RH, gospodina Kostovića i UNHCR da se dade privremeni azil RH za teške medicinske slučajeve.

Gospodin Brodarac uputio je gđicu Morelli da detalje o postavljenom pitanju razrješi sutradan sa civilnim predstavnicima hrvatske vojne komisije.

Zapisnik sačinila:
sžn. Jadranka Bezjak

ZAPOVJEDNIK BOJIŠTA
SEKTORA DJELOVANJA
ZP ZAGREB I ZP BJELOVAR
general pukovnik
Petar Stipetić

**SPORAZUM
O PREDAJI 21. KORPUSA**

Temeljem postignutog dogovora o prekidu paljbe i predaji oružja i vojne opreme od strane pobunjenih Srba postignutog između načelnika Glavnog stožera hrvatske vojske, generala zbornog Zvonimira Červenka i zapovjednika UNCRO-a, generala Janviera i zaključaka sa sastanka vojnih delegacija održanog dana 08. kolovoza 1995. godine u sjedištu UNCRO u Glini, postignut je

**S P O R A Z U M
o predaji 21. kordunskog korpusa po slijedećem:**

1. Predaja naoružanja, streljiva, borbenih i neborbenih m/v i ostale vojne opreme

1.1. 21. kordunski korpus predat će dana 09. kolovoza 1995. godine, u vremenu od 07:00 do 14:00 sati cijelokupno naoružanje i streljivo, borbena i neborbena m/v i ostalu vojnu opremu Hrvatskoj vojsci.

1.2. Iz točke 1.1. ovog Sporazuma se izuzima kratko osobno oružje, i to:

- 100 kom. za osobe policije;
- kratko osobno oružje časnika i dočasnika čiji će broj dogovoriti predstavnici vojne komisije.

iti preuzeta na određenim vredaje utvrditi će vojna većina oružja i opreme

inskog korpusa predat ižja (policija, lovci i

avnički UNCRO u e primopredaju, s zaštitu navedenih

in:

č - autoput

č - prolaz

i ostale vojne opreme obaviti će

PREDSTAVNICI SRPSKE STRANE:

1. Zapovjednik 21. kordunskog korpusa
pukovnik Čedo Bulat

Bulat

2. Tošo Pajic

Pajic

3. Zapovjednik 11. br. 21. kordunskog korpusa
potpukovnik Dragan Kovačić

Kovačić

PREDSTAVNICI HRVATSKE VOJSKE:

1. General pukovnik Petar Stipetić

Stipetić

2. brigadir Vlado Hodalj

Hodalj

3. pukovnik Miroslav Vidović

Vidović

NAZOČAN POTPIŠIVANJU SPORAZUMA

ZAPOVJEDNIK UNCRO-a SEKTORA SJEVER

pukovnik Col Mokrents

Mokrents

Gina, 08. kolovoz 1995. godine.

SPORAZUM O PREDAJI 21. KORPUSA

Temeljem postignutog dogovora o prekidu paljbe i predaji oružja i vojne opreme od strane pobunjenih Srba postignutog između načelnika Glavnog stožera hrvatske vojske, generala zbornog Zvonimira Červenka i zapovjednika UNCRO-a, generala Janviera i zaključaka sa sastanka vojnih delegacija održanog dana 08. kolovoza 1995. godine u sjedištu UNCRO u Glini, postignut je

**S P O R A Z U M
o predaji 21. kordunskog korpusa po slijedećem:**

1. Predaja naoružanja, streljiva, borbenih i neborbenih m/v i ostale vojne opreme

- 1.1. 21. kordunski korpus predat će dana 09. kolovoza 1995. godine, u vremenu od 07:00 do 14:00 sati cijelokupno naoružanje i streljivo, borbena i neborbena m/v i ostalu vojnu opremu Hrvatskoj vojsci.
- 1.2. Iz točke 1.1. ovog Sporazuma se izuzima kratko osobno oružje, i to:
  - 100 kom. za osobe policije;
  - kratko osobno oružje časnika i dočasnika čiji će broj dogovoriti predstavnici vojne komisije.
- 1.3. Predaja oružja, streljiva i ostale vojne opreme obaviti će se na dva mesta, i to:
  - Mjesto br. 1 - motel "Brijuni"
  - Mjesto br. 2 - Topusko.
- 1.4. Vrstu vojne opreme koja će biti preuzeta na određenim mjestima, vremensku dinamiku i način predaje utvrditi će vojna komisija prije početka predaje s tim da se većina oružja i opreme predaje na mjestu br. 1.
- 1.5. U okviru predaje oružja 21. kordunskog korpusa predat će cijelokupno naoružanje i ostali imatelji oružja (policija, lovci i civilne osobe).
- 1.6. Predaji oružja nazočni će biti predstavnici UNCRO u cilju osiguranja prostora i zaštite osoba koje vrše primopredaju, s tim da obje strane međusobno jamče sigurnost i zaštitu navedenih osoba.

2. Izvlačenje ljudi dogovoreno je na slijedeći način:

- 2.1. Trasa kretanja je Topusko - Glini - Šibenik - Lipovac i - Žirovac - Dvor na Uni.
- 2.2. Hrvatske vlasti osigurati će nesmetan i siguran prolaz navedenim trasama
- 2.3. Na putu dragovoljnog odlaska iz Republike Hrvatske osigurati će se gorivo, hrana, liječnička pomoć i drugo, a uz pomoć UNCRO-a, EM i međunarodnih humanitarnih organizacija.
- 2.4. Kamioni kojima će se koristiti za transport ljudi, a pripadaju vojnom programu moraju se ostaviti na granici Republike Hrvatske.

MLADA VUČICA ZA VOLANOM M-ATV-A

TEKST

Petra Kostanjšak

FOTO

Tomislav Brandt

Jednom kad je krenula u ostvarivanje svojih želja vojnikinja Marinela Domorad shvatila je da je više nikakve predrasude neće zaustaviti. Bude li situacija povoljna, mogla bi postati i jedina vozačica MRAP MaxxPro vozila

Nježna ruka otvara teška vrata vozila M-ATV, a iza njih pojavljuje se mlada nasmiješena žena u odori i s kacigom na glavi. U Hrvatskoj vojsci to je jedinstven prizor jer je vojnikinja Marinela Domorad u velikom sustavu zapravo jedina žena obučena za vožnju M-ATV-a.

Stigli smo u Gospic, u vojarni je uobičajen radni dan, koliko to može biti u ovo vrijeme koronavirusa. Ususret nam ide vojnikinja Domorad, pripadnica Motorizirane bojne Vukovi. Ta se 27-godišnjakinja iz Slavonskog Broda, ušavši u sustav prije tri godine, morala preseliti u Liku, gdje sad živi i radi. Naizgled nježna Vučica zapravo ima odlučan hod i čvrst stav, a istodobno kroz razgovor čini se skromnom

i iskrenom. Tako nam je sasvim otvoreno priznala da se ispočetka nije usudila ostvariti svoje snove zbog određenih predrasuda u koje je čak i sama vjerovala.

“Šest godina radila sam u struci kao frizerka i cijelo to vrijeme vojska je bila moja neostvarena želja. Kako su oko mene uvijek bile prisutne priče da vojska nije za žene i da nemam šanse, mislila sam u sebi – ja sam djevojka, ja to ne mogu. No, odjednom se nešto u meni prelomilo i odlučila sam da moram probati pa što god bilo,” govori nam.

I tako je Marinela bez ikakvih problema svladala sve što je bilo potrebno da postane vozačica borbenog vozila. Dakle, poruka drugim ženama koje imaju slične strahove – može se! Kad je odluku da se odazove vojnom pozivu objavila obitelji i prijateljima, svi su bili iznenađeni. “Rekli su mi da sam previše ušminkana za vojsku, ali htjela sam dokazati da mogu i uspjela. Ovo je poziv s puno odricanja, privatni život pati, nikad ne znaš kad te mogu dignuti. Ali, sve ima i mane i prednosti,” objašnjava nam Marinela i dodaje da je dobra stvar što je njezin dečko također u vojsci pa dobro razumije kakav je vojnički život.

NA PRAVOM PUTU

Na putu prema cilju nije bilo baš jednostavno, o čemu svjedoči jedna pomalo filmska anegdota:

“Kad sam došla na obuku za C kategoriju, odmah su mi na vratima rekli: ‘Kolegice, ovo je C kategorija’. Naravno, mislili su da sam pogriješila zgradu i da je riječ o zabuni.” Ali, nije bilo tako. Ova mlada vojnikinja znala je da je na dobrom mjestu. “Uslijedilo je pet odličnih tjedana, vozili smo na Ivecu, instruktori su bili dobri, kao i vozači i kolege. Nakon što sam uvježbala vožnju, uspješno sam položila ispit,” govori nam Marinela.

MOTORIZIRANA BOJNA VUKOVI GMBR-a

Unatoč uspjehu, kad je položila ispit za C kategoriju opet su se javili oni koji su dovodili u pitanje put kojim je krenula. Govorili su joj da kao žena radije odabere nešto drugo. Međutim, Marinelu je to samo dodatno motiviralo. S druge strane, imala je puno dobromanjernih kolega koji su joj pomagali i bili na raspolaganju kad što ne bi znala. Nakon nekoliko mjeseci polazila je tečaj za vozilo M-ATV, koji je trajao pet dana, a sastojao se od vožnje po cesti i na različitim terenima.

Jednom kad je krenula u ostvarivanje svojih želja shvatila je da je više nikakve predrasude ne mogu zaustaviti pa će, bude li situacija povoljna, vojnikinja Marinela Domorad postati i jedina vozačica MRAP MaxxPro vozila.

"Prije izbjivanja pandemije koronavirusa pripremala sam se za tečaj za vozilo MaxxPro, ali na kraju je otkazan. No i dalje planiram otići na taj tečaj kad okolnosti budu dopuštale," ističe naša sugovornica.

Na pitanje kako se osjeća s titulom jedine vozačice M-ATV-a u Hrvatskoj vojsci odgovara: "lako svi to doživljavaju kao svojevrstan kompliment, često poželim da me nitko ništa ne pita. Bude mi neugodno i ne volim reći da sam jedina jer ispadam umišljena, a nisam takva. Kad me pitaju jesam li jedina žena, radije odgovorim da je možda još koja žena baš sad u procesu obuke i polaganja."

puno iskustva. Godinu i pol smo se uvježbavali, na zadnjoj vježbi ocijenjeni smo kao spremni i sad smo šest mjeseci *stand-by*," objašnjava vojnikinja Domorad, koja bi u slučaju potrebe u sklopu deklariranih snaga u misiji otišla kao vozačica M-ATV-a.

Osim toga, nada se da će u budućnosti kao vozačica otići u neku od međunarodnih misija.

SLAVONIJA U LICI

Za kraj smo je upitali o njezinu životu i radu u Gospicu. Vojnikinja je krajem 2017. raspoređena u bojnu Vukovi pa je tako Lika postala njezin privremeni dom. "Ovdje nas je puno iz Slavonije pa kući idemo skupa i skupa se vraćamo. Jako smo povezani i odlično se slažemo. Sve radimo zajedno, jedemo, spavamo, mi smo kao proširena obitelj pa u jednom trenu prestaneš gledati te ljudе kao kolege i počneš ih doživljavati kao bracu i sestre," kaže Marinela, koja u budućnosti želi postati dočasnica i raditi negdje u Slavoniji, bliže kući.

Ako se to i ne dogodi, kaže, spremna je na sve. "Zadovoljna sam, svida mi se vojnički život i dugoročno se vidim u Hrvatskoj vojsci," zaključuje mlada vojnikinja.

TATIN KAMION

I u privatnom životu Marinela voli vožnju. Vazi Opel Corsu, no njezina ljubav prema velikim i teškim vozilima očito je obiteljska crta. "Moj tata ima kamion i ponekad ga provozam. Što da kažem, krv nije voda," govori nam kroz smijeh mlada vozačica.

Marinela je trenutačno u sastavu snaga deklariranih za Borbenu grupu Europske unije, a riječ je o vojnoj sposobnosti EU-a za brzo djelovanje. Vukovi se nalaze u sastavu grupe i od 1. srpnja u šestomjesečnom su stanju pripravnosti pod vodstvom Njemačke.

"U sklopu priprema za EUBG bili smo na puno terena i sudjelovali na međunarodnim vojnim vježbama, gdje sam stekla

PREDSTAVLJAMO

MAESTRO
TONĆI ĆIĆERIĆ,
DIRIGENT ORKESTRA
HRVATSKE RATNE MORNARICE

RAZGOVARALA
Lada Puljizević

FOTO
Zvonko Aždaić

"Naša je zadaća poslati publici poruku da su vojnici, usprkos čvrsto strukturiranom i strogom načinu života, živi ljudi s individualnim glazbenim afinitetima, da vole slušati različitu glazbu i da vojni orkestar može i mora biti reprezentant svega toga"

Maestro Tonći Ćićerić od 2012. godine dirigent je Orkestra Hrvatske ratne mornarice. Diplomirao je 2007. trombon na Muzičkoj akademiji u Zagrebu u klasi profesora Šime Vučeliće, istodobno je učio i dirigiranje, a još u srednjoškolskim i studentskim danima susretao se i surađi-

VOJNI ORKESTRI OTVARAJU VOJSKU GRADANIMA

vao s Orkestrom HRM-a. Kasnije ga, 2007., s Orkestrom HRM-a ponovno spaja služenje vojnog roka. Aktivno i uspješno surađuje s Klapom "Sveti Juraj" HRM-a, dirigent je i umjetnički ravnatelj Gradske glazbe "Zvonimir" u Solinu, pokretač i utemeljitelj solinske glazbene škole, glazbeni pedagog,

skladatelj, aranžer i producent, autor znanstvenih i stručnih radova, doktorand studija etnomuzikologije, a kao dirigent surađivao je s nizom orkestara i ansambala. Dobitnik je brojnih domaćih i inozemnih nagrada i priznanja za glazbeni rad. U životu posvećenom glazbi, maestro Čićerić posebno područje svojeg kreativnog, umjetničkog i znanstvenog interesa pronalazi u vojnoj glazbi, uz koju je vezana i tema doktorske disertacije na kojoj radi.

KAO DIRIGENT KOJI JE OSMU SEZONU NA ČELU ORKESTRA HRM-A, A DESETLJEĆIMA PROMIŠLJA I ŽIVI GLAZBU, ŠTO MISLITE O ULOZI I PERSPEKTIVI VOJNE GLAZBE?

Smatram da je upravo glazbeno djelovanje vojnih orkestara najbolji način otvaranja vojske građanstvu. I dok su u prošlosti vojni orkestri izvodili isključivo vojnu glazbu, odnosno koračnice i budnice, moderni vojni orkestri izvode različite glazbene stilove. Kad poslušamo što se sve danas izvodi u okviru vojne glazbe, mislim da to razbija stereotipnu sliku o vojnim orkestrima kao ansamblima posvećenim isključivo strogoj, marševskoj struk-

turi. Naša je zadaća poslati publici poruku da su vojnici, usprkos čvrsto strukturiranom i strogom načinu života, živi ljudi s individualnim glazbenim afinitetima, da vole slušati različitu glazbu i da vojni orkestar može i mora biti reprezentant svega toga. Kad sam 2012. upisao poslijediplomski studij etnomuzikologije, želja mi je bila da dam osobni znanstveni doprinos boljem poznавању

PREDSTAVLJAMO

hrvatske vojne glazbe. Često se etnomuzikologija pogrešno veže isključivo uz tradicijsku glazbu. Dapače, moderna etnomuzikologija, uz snažnu antropološku nit, proučava svaku glazbu u društvenom i povijesnom kontekstu i njezinu ulogu u životu sredine u kojoj nastaje. Mislim da i hrvatska vojna glazba zaslužuje da joj se pristupi s takvog ozbiljnog znanstvenog gledišta.

ŠTO U ŠIREM, POVIJESNOM SMISLU ZNAMO O VOJNOJ GLAZBI, POGOTOVО ОНОЈ НА НАШИМ ПРОСТОРИМА?

Povijesno gledano, tragovi vojne glazbe u Hrvatskoj, posebice na području Dalmacije, mogu se pratiti još od antičkih vremena, i to kroz vojnu povijest svih civilizacija koje su se tu pojavljivale. Na primjer, u Solinu su sačuvani nadgrobni spomenici vojnih glazbenika iz antičkih rimske vremena iz kojih se može vidjeti i koje su instrumente svelali i kakav su ugled uživali unutar vojnog sustava. Naime, bili su direktno podređeni uredi glavnog carskog

**I dok su u prošlosti
vojni orkestri izvodili
isključivo vojnu
glazbu, odnosno
koračnice i budnice,
moderni vojni orkestri
izvode različite
glazbene stilove**

namjesnika – danas bismo rekli da su bili ustrojeni kao pristožerna postrojba, odnosno bili su raspoređeni pri glavnom stožeru, dakle uz sam vrh vojne hijerarhije. U povijesnim izvorima iz kasnijih vremena, iz mletačkog, turskog i austrijskog doba, zabilježena je kontinuirana vojno-glazbena djelatnost, a takva se praksa nastavila sve do naših dana. Konkretno, u Splitu su sve države koje su se smjenjivale na povijesnoj pozornici burnog XX. stoljeća imale svoje vojne orkestre. Tako je bilo i u vrijeme stvaranja neovisne Republike Hrvatske. Već u rujnu 1991. u Splitu je osnovan Orkestar Hrvatske ratne mornarice, koji je u siječnju 1992. održao svečani koncert hrvatske glazbe u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu u povodu međunarodnog priznanja Republike Hrvatske, a nazičio mu je cijeli tadašnji državni vrh i brojni strani diplomati.

SIMFONIJSKI PUHAČKI ORKESTAR OSRH, JAZZ ORKESTAR HV-Α, ORKESTAR HRM-Α I KLĀPA “SVETI JURAJ” HRM-Α SASTAVNICE SU ORKESTRA OSRH I TEMELJ VOJNE GLAZBE KOJU DANAS NJEGUJEMO U OKVIRU OSRH I KOJA JE PREPOZNATA I PRIHVAĆENA. MEĐU NJIMA IMA POVEZNICA, IMA I RAZLIKA – NO, KAKO TO SPAJANJE FUNKCIONIRA U PRAKSIS?

Već smo spomenuli da Hrvatska ima vrlo bogatu tradiciju vojne glazbe i mi je danas nastojimo nastaviti na način da smo se u pozitivnom smislu prilagodili vremenu, prostoru i tradicijama koje baštinimo. Živimo u vremenu globalizma u kojem se od svih, pa tako i od nas, traži jasna artikuliranost i prepoznatljivost. Na tom je tragu važno spomenuti da svi ansamblи unutar naših Oružanih snaga imaju

Hrvatska ima vrlo bogatu tradiciju vojne glazbe i mi je danas nastojimo nastaviti na način da smo se u pozitivnom smislu prilagodili vremenu, prostoru i tradicijama koje baštinimo

Foto: Jakov Teklić

svoju glazbenu specifičnost, stilsku prepoznatljivost i zato smatram da je opravdano postojanje svakog od njih. Svojim djelovanjem, koje je objektivno na visokoj razini, "pokrivamo" sve glazbene stilove, a u svakom smo trenutku spremni na suradnju i međusobno dopunjavanje. Ostvarili smo niz zajedničkih koncerata koji su ispunili najveće hrvatske dvorane, postigli smo prepoznatljivost kod široke publike i dalje napredujemo u tom smislu. Kroz djelovanje svakog od naših ansambla pojedinačno, a posebno kroz suradničke projekte, promoviramo bogatstvo te naše različitosti i specifičnosti, koja nas istodobno i spaja. Na taj način preko vojne glazbe na simboličnoj razini predstavljamo svu kulturnu raznolikost i bogatstvo Republike Hrvatske.

KAKVI SMO U USPOREDBI S VOJnim GLAZBAMA DRUGIH ZEMALJA I SUVREMENIH VOJSKI?

Tradicija vojne glazbe u Hrvata niti malo ne zaostaje za drugim zemljama u europskom geopolitičkom i kulturnom prostoru kojem danas pripadamo, osim što smo mi tomu posvetili pre malo znanstvene pažnje. Već samo postojanje klape ubraja nas među rijetke vojske koje su specifičan oblik tradicijske glazbe svojeg naroda uvele u vojni sustav. To mnoge vojske nemaju, bolje je reći rijetke su one koje imaju. Tek izlazeći iz okvira NATO-a, takav tradicijski oblik glazbe češće nalazimo na istoku. Primjerice, kod Rusa je to jako značajno. Oni u vojnim glazbenim sastavima imaju tradicijske instrumente, plesače, kozake, što je velikim dijelom nasljede iz vremena Sovjetskog Saveza, ali i danas je zastupljeno. Na zapadu toga gotovo da i nema, iznimka su tek one vojske koje imaju glazbene postrojbe s gajdašima poput Škotske, odnosno Velike Britanije i nekih zemalja na sjeveru, prema Baltiku. Međutim, gledajući globalno, taj nas tradicijski element unutar vojne glazbe izdvaja i čini prepoznatljivim, a pogotovo u spoju Orkestra i Klape HRM-a, koji su kroz gotovo desetljeće intenzivne suradnje stvorili novi specifičan zvuk.

BOGATA KONCERTNA DJELATNOST

Simfonijski puhački orkestar OSRH, Jazz orkestar HV-a, Orkestar HRM-a i Klapa "Sveti Juraj" HRM-a sastavnice su Orkestra OSRH i temelj vojne glazbe kakva se danas razvija u okviru OSRH. Simfonijski puhački orkestar OSRH reprezentativni je orkestar Republike Hrvatske osnovan 1991. godine, a uz protokolarne zadaće bilježi bogatu koncertnu djelatnost i brojne nastupe širom Hrvatske. Njegov repertoar obuhvaća originalne skladbe za puhačke orkestre, hrvatske prizvedbe djela svjetske glazbene baštine, djela svremenih skladatelja i prizvedbe hrvatskih autora. U sklopu Orkestra djeluje i niz komornih sastava različite vrste.

Orkestar HRM-a osnovan je 1991. godine. Njeguje širok repertoar skladbi koje dolaze iz različitih glazbenih formi i stilova, uvijek vodeći računa o hrvatskoj glazbenoj baštini, posebno o dalmatinskom glazbenom idiomu. Orkestar HRM-a bilježi brojne nastupe i koncerte, ostvaruje plodnu suradnju s najstaknutijim vokalnim i instrumentalnim solistima, prepoznat je i prihvaćen među publikom.

Klapa "Sveti Juraj" osnovana je početkom 2001. godine, tad s ciljem predstavljanja Oružanih snaga RH na međunarodnom susretu vojski svijeta u Lurdru. Vrlo brzo postalo je jasno da klapsko pjevanje u okvirima predstavljanja OSRH ima svoje mjesto i publiku. Gotovo 20 godina njezina postojanja obilježeno je brojnim koncertnim aktivnostima, angažmanom u protokolarnim zadaćama MORH-a, državnih institucija, na kulturnim manifestacijama, a osvojila je i brojna priznanja te nagrade državnih i crkvenih institucija, udruga proizišlih iz Domovinskog rata i drugih.

OSRH

Inherent Resolve najveća je koalicijska operacija u povijesti. U njoj sudjeluje više od 120 zemalja i organizacija, dok ih 27 trenutačno ima raspoređene snage u području operacije. Oružane snage RH sudjeluju s jednim pripadnikom na mjestu stožernog časnika u Zapovjedništvu operacije u Kuvajtu. Od studenog 2019. na toj je dužnosti satnik Mario Vukadin, pripadnik Pukovnije Vojne policije, kojeg je za izvanredne rezultate i doprinos zapovjednik operacije Inherent Resolve američki general-pukovnik Robert (Pat) White odlikovao medaljom vojske SAD-a Joint Service Commendation Medal

AMERIČKO ODLIKOVANJE HRVATSKOM ČASNIKU U OPERACIJI

Od 2017. pripadnici Oružanih snaga RH sudjeluju u operaciji koalicijskih snaga Inherent Resolve pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država, koja ima za zadaću borbu protiv tzv. Islamske države na teritoriju Sirije i Iraka. Inherent Resolve najveća je koalicijska operacija u povijesti. U njoj sudjeluje više od 120 zemalja i organizacija, dok ih 27 trenutačno ima raspoređene snage u području operacije. Oružane snage RH sudjeluju s jednim pripadnikom na mjestu stožernog časnika u Zapovjedništvu operacije u Kuvajtu. Od studenog 2019. na toj je dužnosti satnik Mario Vukadin, pripadnik Pukovnije Vojne policije.

TEKST
M. Vukadin
V. Jakupec

FOTO
OIR

INHERENT RESOLVE

Razdoblje od početka 2020. bilo je posebno zahtjevno zbog porasta tenzija između SAD-a i Islamske Republike Irana nakon smrti generala Qasema Soleimanija i iranskih napada balističkim raketama na koalicijske baze u Iraku. Usto, na život i rad uvelike je utjecala i pandemija COVID-19. U tim je uvjetima velik izazov bila zaštita

Izvršnost hrvatskog vojnika prepoznatljiva je u međunarodnom okruženju. Još jedna potvrda toga jesu i rezultati koje je satnik Vukadin ostvario na vojnim natjecanjima tijekom boravka u području operacije

snaga na terenu kako bi se zadržale sve operativne funkcije same misije.

U takvom je okruženju satnik Vukadin uspješno izvršavao redovite zadaće u sastavu Združenog operativnog zapovjednog središta te obnašao dužnost nacionalnog predstavnika u operaciji. Osobno se angažirao na prihvatu pripadnika hrvatskog kontingenta u NATO-ovoj misiji u Iraku (NATO Mission Iraq), koji su početkom godine zbog narušene sigurnosne situacije u toj zemlji prebačeni u Kuvajt, kao i na organizaciji povratka u Republiku Hrvatsku dijela pripadnika kojima je u međuvremenu završilo sudjelovanje u misiji.

Izvršnost hrvatskog vojnika prepoznatljiva je u međunarodnom okruženju. Još jedna potvrda toga jesu i rezultati koje je satnik Vukadin ostvario na vojnim natjecanjima tijekom boravka u području operacije. Tako je u prosincu 2019. održano natjecanje za Značku vještina njemačkog OS-a (German Armed Forces Badge for Military Proficiency). Tijekom natjecanja testiraju se različite vještine: plivanje u odori, gađanje iz pištolja, testovi tjelesne spremnosti i vojne hodnje pod teretom. Između 420 prijavljenih pripadnika više oružanih snaga, 120 uspješno je završilo natjecanje. Najviši standard za znaku zlatnog sjaja dosegnula su 23 natjecatelja, od kojih su 22 iz vojske SAD-a, te satnik Vukadin kao pripadnik OSRH. Osim toga, u veljači je održano natjecanje Norveški pješački marš (Norwegian Foot March). Riječ je o natjecanju sa stogodišnjom tradicijom, gdje sudionici moraju proći udaljenost od 30 km s teretom za manje od 4 sata i 30 minuta. Satnik Vukadin uspješno ju je svladao za svega 3 sata i 35 minuta. Za izvanredne rezultate i doprinos u operaciji Inherent Resolve, 31. srpnja 2020. njezin je zapovjednik američki general-pukovnik Robert (Pat) White odlikovao satnika Vukadina medaljom vojske SAD-a Joint Service Commendation Medal. Tom prilikom satnik Vukadin zahvalio je i GS OSRH na ukazanom povjerenju i časti da predstavlja Hrvatsku vojsku u toj operaciji koalicijskih snaga. Kako je u domovini pripadnik Središta za obuku Vojne policije u kojem, među ostalim, sudjeluje u organizaciji i provedbi preduputne obuke pripadnika VP-a za misije i operacije potpore miru, stećeno će mu iskustvo sigurno pomoći u dalnjem unapređenju obuke. Na kraju je posebno zahvalio svojim kolegama iz Zapovjednog operativnog središta GS OSRH na potpori tijekom boravka u operaciji.

Alen Bigava je brigadir, načelnik Odjela za planiranje u Zapovjedništvu HRM-a u Splitu. Ratnim će se veterana na spomen imena njihova prijatelja i suborca lice ozariti osmijehom, njegovi današnji kolege i suradnici reći će kako je primjer časnika uspješne i uzorne karijere, a on sam će, predstavljajući se na početku razgovora reći: "Ja sam sritan čovik..."

ŽIVOTNA PRIČA

BOGATA ISKUSTVIMA, NOVIM ZNANJIMA I IZAŽOVIMA

Kao i kod mnogih iz te generacije, a brigadir Bigava rođen je 1969., i njegova je životna priča određena Domovinskim ratom: "Ušao sam u vojsku u lipnju 1991., onda kad sam uspio doći do prve puške u mjesnoj zajednici. Imao sam tad 22 godine. Pridružio sam se odredima Narodne zaštite na blokadama vojarni u Splitu, a kasnije tog ljeta pridružio sam se 1. bojni škverskoj 114. brigade ZNG-a." Tu 1991. godinu Alen Bigava završava kao ustrojavatelj, a otad pa do 1993. i zapovjednik Izvidničko-diverzantske satnije 6. operativne zone Split, poslije preimenovane

TEKST
Lada Puljizević
FOTO
Mladen Čobanović

u 264. IDS Zbornog područja Split: "Pred sam Domovinski rat odslužio sam kao ročnik vojnu obvezu u Školi rezervnih oficira PZO-a, što mi je dalo malo, ali dovoljno iskoristivih vojničkih sposobnosti. I to je malo znanja početkom rata ponekad značilo mnogo. Iako obučen za protuzračnu obranu, služio sam domovini kao izvidnik diverzant, pješak, mornaričko-desantni pješak, a danas, ponekad, i kao mornar."

Pitanje zašto je tako mlad krenuo u sve to kao da ga u trenu zatekne, a onda kaže: "Jednostavno, bio je nedvojben osjećaj da mi je ondje mjesto, i to je to. Bilo je i nešto dječačkog adrenalina u to vrijeme, ali i dalje je bilo nedvojbeno."

No, premda nedvojben, taj odabir nosio je svoje terete. Brigadir Bigava ih se prisjeća: "Bio sam zapovjednik, imao sam 22 godine, a prvi poslije mene po godinama bio je

PREDSTAVLJAMO

5-6 godina stariji. Bilo je ljudi koji su godište mojeg oca. Brzo sam shvatio da sam odgovoran za ljudske živote, da odgovaram za druge ljudе. To je bio šok – ja nemam pravo pogriješiti. Nemam mogućnost ispraviti ako pogriješim. A u to vrijeme ni sam nisam znao što će napraviti pravilno, a što ne. Zbog toga sam odrastao preko noći. To je bila najteža stvar koja mi se dogodila.”

Od 1993. brigadir Bigava zamjenik je zapovjednika i načelnika Stožera 6. domobranske pukovnije, u kojoj izvršava zadaće održavanja povoljne operativne situacije te intenzivira obuku i pripreme njezinih pripadnika za dolazeće bitke. U HRM prelazi 1995. i preuzima zapovijedanje 53. bojnom mornaričko-desantnog pješaštva (MDP).

I tu negdje, završetkom Domovinskog rata, nazire se početak novog poglavljua u životnoj priči brigadira Alena Bigave. Ženi se 1995., i supruga je dragovoljka Domovinskog rata, ali odgadali su vjenčanje “(..) dok ne završi rat i dok ne budemo sigurni da smo oboje izvukli žive glave”, onda stižu i dvije kćeri. Nakon što je čitavog rata bio onđe gdje je *nedvojbeno osjećao da pripada*, nakon što je formirao obitelj, brigadir Bigava kao časnik uz rad završava studiju prava. “Noću učija, po danu radija,” slijede ramanima i smije se. Za vrijeme provedeno u 53. bojni mornaričko-desantnog pješaštva kaže: “Iznimna postrojba, formirana od dragovoljaca HRM-a. Nakon rata smo vrlo brzo primili ročnike i mi smo svi tад odgajali te krasne momke koji su nam dani na povjerenje. Znali smo u naraštaju imati po tristotinjak vojnika. Učili smo ih, naporna je bila obuka, čuvali smo ih, pazili da se nikome ništa ne dogodi. Bili smo ponekad više tjedana angažirani oko požara, otišli bismo sa stotinjak vojnika na otroke, uspješno izvršili zadaću, ali nikad se nitko od momaka nije ni ozlijedio – toliko smo ih dobro osposobili i toliko smo pazili na njih.”

A onda je 1999. upućen u Zapovjedno-stožernu školu u Quantico, SAD, u Marinski korpus (U.S. Marine Corps Command and Staff College), gdje je proveo 11 mjeseci. I danas pun dojmova, brigadir Bigava rado se prisjeća: “To je bilo iznimno iskustvo. Akademска institucija, pripadnici 24 nacije te tristotinjak američkih časnika i službenika obrambenog sustava. Puno sam toga onđe naučio. Razmjenjivao sam iskustva s kolegama iz brojnih zemalja. Bio sam časnik s ratnim iskustvom. Primili su me s puno poštovanja, a mogao sam im objasniti i neke događaje iz Hrvatske tijekom Domovinskog rata o kojima nisu znali. Bila je to za mene neka vrsta doživljenog informacijskog šoka,” zaključuje. Po povratku u Hrvatsku pokazalo se da je iskustvo Quantica bilo vrijedno i korisno. Preustrojem mornarice brigadir Bigava dolazi u Zapovjedništvo HRM-a kao časnik za planiranje vježbi, a nakon toga prelazi u Odjel za obrambeno planiranje i međunarodnu vojnu suradnju, prvo kao voditelj Odsjeka za obrambeno planiranje, a nakon toga postaje voditelj Odsjeka za međunarodnu vojnu suradnju. Upućen je 2010. godine na dužnost časnika za planiranje operacija u NATO-ovu Zapovjedništvo združenih snaga u Napulju, gdje ostaje tri godine. Bio je prvi hrvatski časnik na tom mjestu po ulasku Republike Hrvatske u NATO, a tijekom te dužnosti imao je priliku biti i časnik za vezu na

“Volim poziv pripadnika Oružanih snaga. Imam čast jedriti kao dio jedriličarskih posada HRM-a, ali imam i svoj brod kojim odem na ribe, ispraznim mozak, nešto i ulovim pa se vratim. I volim život”

strateškoj razini planiranja pri Savezničkom strateškom zapovjedništvu za operacije u Monsu, Belgija. “Puno toga bilo mi je novo, nepoznato, zato nisam radio kao ostali pet nego 15 sati dnevno – i metar po metar, uspio sam i to,” govori nam. I o tom događaju brigadir Bigava priča s ushitom: “Bila je to prilika života. Osjećao sam se fenomenalno. Bilo je to ispunjenje moje karijere, bit poziva koji sam odabralo.” Nedugo nakon povratka, 2014. godine, s mjesta načelnika Ureda zapovjednika Hrvatske ratne mornarice ponovno odlazi u Ameriku, u Mornaričku ratnu školu (U.S. Naval War College), gdje također ostaje na školovanju 11 mjeseci. Gladan iskustava, novih znanja i širenja vidika s radošću prihvataće tu, još jednu priliku za usavršavanje. Istodobno, uz svaku priču o putovanjima idu i fragmenti o obitelji koja s njim putuje ili ga posjećuje, koja podupire i snaži.

I kad se na kraju razgovora opet dotaknemo one misli s početka, kad ga pitamo zašto je to on *sritan čovik*, brigadir Alen Bigava kaže: “Mislim da je za to najviše zasluga moja obitelj i svaka pružena životna prilika, i na osobnom i na profesionalnom polju. Volim poziv pripadnika Oružanih snaga. Imam čast jedriti kao dio jedriličarskih posada HRM-a, ali imam i svoj brod kojim odem na ribe, ispraznim mozak, nešto i ulovim pa se vratim. I volim život.”

Brigadir Bigava na kraju zaključuje: “Poruka pripadnicima i pripadnicima Oružanih snaga bila bi nedvojbeno služiti u duhu prisege domovini. Ulagati u osobni i profesionalni razvoj i kad za to nemamo specificiranu smjernicu jer time osiguravamo osobnu sposobnost za provedbu dodijeljenih odgovornosti. Siguran sam da će mlade generacije pripadnika Oružanih snaga, oni koji dolaze, nastaviti održavati temelje stvaranja suvremene Republike Hrvatske i Hrvatske vojske te osigurati zaštitu suvereniteta bez obzira na izazove koji će se pred njih postavljati.”

PREDSTAVLJAMO

U siječnju 2019. godine Iva Radoš postala je nakon završene vojne obuke ugovorna pričuvnica Hrvatske vojske. "Služenje vojnog roka iskustvo je koje bih rado ponovila, a nakon sportske karijere voljela bih raditi u Hrvatskoj vojsci," kaže dvostruka europska prvakinja u taekwondou...

Iva Radoš, ugovorna pričuvnica Hrvatske vojske i proslavljena reprezentativka u taekwondou, dvostruka europska prvakinja u kategoriji do 73 kg, u razgovoru za naš časopis prisjetila se najljepših trenutaka u karijeri. Posebno je istaknula važnost Hrvatske vojske u cijeloj priči, koja joj je bliža nego što se na prvi pogled čini. Vrhunská je sportašica koja je osvojila brojne medalje na svjetskoj i europskoj sceni u sportu koji je Hrvatskoj donio brojne uspjehe. U siječnju 2019. nakon završene obuke postala je ugovorna pričuvnica Hrvatske vojske. Kako

TEKST: Ivan Šurbek / FOTO: Mladen Čobanović, privatna arhiva

IVA RADOŠ

sama ističe, biti dio Hrvatske vojske nešto je što je oduvijek željela, a Sporazumom između Hrvatskog olimpijskog odabora i Ministarstva obrane ta joj se mogućnost kao vrhunskoj sportašici i ostvarila.

Iva se osvrnula na služenje vojnog roka te nam ispričala neke od anegdota s dvotjedne obuke koju prolaze vrhunski sportaši. Vojni rok odslužila je u Požegi, gdje je bila okružena muškim kolegama. Jedino žensko društvo bila joj je kolegica iz reprezentacije Kristina Tomić, europska prvakinja u taekwondou u kategoriji do 49 kg.

"Služenje vojnog roka divno je iskustvo s kojeg nosim puno uspomena, a stekla sam i prijatelje. Kristina i ja povezale smo se s boksačem Marko Milunom i svjetskim prvakom u karateu Ivanom Kvesićem, s kojima se redovito družimo. Dva tjedna rok smo služili u Požegi, a iduća dva mjeseca bilo je zamisljeno da ga služimo u svojim klubovima u radu s trenerima. Zanimljivo mi je bilo

www.worldtaekwondo.org

Uvela bih obvezni vojni rok jer meni je bilo odlično i voljela bih to ponoviti. Gledam na to kao na blagoslov, na priliku koju dobiješ, a koju nema svatko mogućnost iskusiti," nastavlja Iva.

SPORTAŠI S KRUNICOM

Iva često u razgovoru spominje vjeru, koja je od malih nogu neizostavan dio njezina života. Od ove godine dio je zajednice Sportaši s krunicom. Riječ je o hrvatskim sportašima

SVESTRANA KAPETANICA TAEKWONDO REPREZENTACIJE

sastavljanje i rastavljanje puške, u čemu sam bila najbrža. Ivan Huklek bio je brz, ali ipak nedovoljno za mene. Učili smo pucati iz puške, prolazili smo treninge, radili sklekovе, marinice, dio onoga što radi i vojska, koja je zaista izvrsno fizički pripremljena," rekla je Iva.

"Prvo pucanje bilo mi je malo stresno. Bili smo u šumi, gdje je jeka i sve odzvanja, a prije nekoliko godina na povratku s natjecanja eksplodirao nam je bus pa me pucnjava podsjetila na to. Nakon što smo obavili nekoliko pucanja, naviknula sam se i bilo je sasvim u redu. Pucali smo iz kalašnjikova. Pukovnik koji je bio s nama rekao mi je da se opustim, a u sebi sam razmišljala kako se opustiti, pa pucaju oko mene. Na kraju je sve bilo dobro," prisjetila se.

OBITELJSKE POVEZNICE

Iva je samo jedan od članova obitelji Radoš čija je karijera vezana uz vojsku. Otac Ivan Radoš također je bio u Sportskoj satniji, djed je bio u Hrvatskoj vojsci, a Ivin su stričevi brigadir Mate Radoš, zapovjednik Pukovnije Vojne policije, te narednik Jozo Radoš, koji radi u vojarni "1. gardijske brigade Tigrovi – Croatia". Iva sama kaže kako je oduvijek voljela vojsku i kako je zahvalna na prilici koju je dobila te je smatra darom. Osvrnula se i na još neke detalje koje pamti iz vojske.

"Hrana je bila izvrsna, dobiješ iskaznicu koja je poput studentske x-ice, imаш izbor jela. Svi su prema nama bili super, mogli smo svaku večer izići, ali do 22 sata morali smo biti u spavanaonicama. Naravno, bilo je tu i ostalih obveza o kojima smo morali voditi brigu, poput održavanja i čišćenja čizama, odore i ostalih stvari," govori Iva.

Privikavanje na vojni režim nije joj teško palo jer vrhunski sport također traži disciplinu. Služenje vojnog roka Ivi je ostalo u lijepom sjećanju. "Ustajanje je u šest, što se ne razlikuje puno od našeg svakodnevnog ritma. Inače ustajem oko 6:30 ili sedam, a legnem najkasnije u 23 sata. Nema neke velike razlike između režima u vojsci i na treningu. I jedno i drugo traži disciplinu i odricanje, samo što te na treningu trener tjeran do granica izdržljivosti, a u vojsci tu ulogu preuzima narednik.

koji se nalaze širom svijeta te svakodnevno putem videoveze zajedno mole krunicu. Začetnik je te lijepe priče don Stjepan Lončar, voditelj Hrvatske katoličke misije u Parizu. Zanimljivo je da je don Stjepan bio policijski kapelan.

"U zajednici Sportaši s krunicom brojni su poznati hrvatski sportaši. Svakog dana zajedno molimo krunicu, a ima više termina. Neki od sportaša koji aktivno sudjeluju su nogometari, poput Franka Andrijaševića iz HNK Rijeka (op. a.), Ivana Santinija iz kineskog JS Suninga (op. a.), vratara Lokomotive Ive Grbića, Jozе Šimunovića iz Celтика, te brojni drugi. Sportaši kad napuste Hrvatsku često odlaze u sredine gdje nemaju mogućnost moliti i živjeti u potpunosti svoj duhovni život na koji su ovdje naviknuli, stoga je to odlična stvar za sve njih. Meni je to predivno i nešto što mi daje dodatnu snagu," ističe Iva.

PUT DO USPJEHA

Iva je dvostruka europska prvakinja u taekwondou u kategoriji do 73 kg. Prvi naslov osvojila je s nepunih 19 godina, još kao srednjoškolka, na Europskom prvenstvu u Bakuu 2014., kad je u finalu pobijedila srpsku reprezentativku Milicu Mandić.

"U reprezentaciju sam 2014. ušla kao nepoznata natjecateljica. Bila sam maturantica, zadnji mjesec škole. Dala sam sve ispite, uslijedile su pripreme i rekoh: 'Idemo u Split'.

PREDSTAVLJAMO

Bila sam najlošija na pripremama, pod stresom još od mature, a ispred mene Europsko prvenstvo. I kažem tad sama sebi: 'Idem, pa što bude'. Trener mi je rekao da sam stvarno bila loša, čega sam bila svjesna, ali vjerovala sam u sebe i da mogu do uspjeha," nabrja Iva dojmova.

Na put je s Ivom otišla i starija sestra Mia, koja je također trenirala taekwondo. Uslijedili su odlični rezultati hrvatskih reprezentativaca. Medalje su nizali Vedran Golec, Mateja Kunović, sestre Zaninović... Mia Radoš bila je nadomak medalje, no, nažalost, nije ju uspjela osvojiti.

"Prva borba bila je najteža, borile smo se za zlatni bod. Protivnica je bila Nizozemka Reshmie Oogink, pogodila sam je u glavu i pobijedila. U drugoj borbi protivnica mi je bila najbolja prijateljica iz Slovenije Dunja Lemajić. Uvjeverljivo sam je pobijedila. Kad sam osigurala medalju pobjedom protiv Turkinje, nisam bila ni svjesna veličine natjecanja jer to mi je bilo prvo Europsko prvenstvo.

U finalu sam se borila protiv Milice Mandić iz Srbije. Osjećala sam neki poseban naboј i želju za pobjedom. Povela sam 2 : 1, ali njezin je trener podignuo karton i uložio žalbu te zatražio bod za nju. Tad sam pomislila: 'OK, ovo je gotovo, ona je olimpijska pobjednica'. Suci su, međutim, odbili trenerovu žalbu i tad se sve otvorilo. U zadnjih 30 sekundi zadala sam joj udarac nogom u glavu za koji sam dobila tri boda i povela 5 : 1. Ono što nikad neću zaboraviti pjesma je naših navijača, odnosno mojih kolega, koji su ustali i zapjevali hrvatske pjesme, poput *Srca vatrenog*. To je bilo pravo zdušno navijanje. Do kraja borbe ostala sam koncentrirana i pobijedila. Svi skaču i luduju, a ja prvih deset sekundi nisam bila svjesna ničega. Stajala sam u gardu dok nisam došla k sebi i shvatila veličinu uspjeha," prisjetila se. Iva je postala europska prvakinja i dvije godine nakon toga. Mjesto radnje bio je švicarski Montreux. Brončane medalje osvojile su Matea Jelić, Martina Zubčić i Lucija Zaninović, a Toni Kanaet osvojio je srebro u muškoj konkurenciji. U riznici medalja Iva ima i broncu sa Svjetskog prvenstva 2015. u Čeljabinsku, Rusija, koju je osvojila unatoč slomljenom prstu. Na Europsko prvenstvo 2016. stigla je načeta ozljedama, no to je nije sprječilo u naumu da ponovno postane prvakinja Starog Kontinenta.

"Te 2016. bila je Božja volja. Bila sam sva 'strgana', mjesec prije natjecanja popucali su mi ligamenti

Iva je samo jedan od članova obitelji Radoš čija je karijera vezana uz vojsku. Otac Ivan Radoš također je bio u Sportskoj satniji, djed je bio u Hrvatskoj vojsci, a lani su stričevi brigadir Mate Radoš, zapovjednik Pukovnijske Vojne policije, te narednik Jozo Radoš, koji radi u vojarni "1. gardijske brigade Tigrovi – Croatia"

desnog zgloba, a dva tjedna prije pukla mi je desna prepona. Otišla sam na natjecanje sa stanovištem – idem pa što bude. Super sam se osjećala, atmosfera u ekipi bila je fenomenalna. Dan prije borbe uvijek molim krunicu i čitam Bibliju. Otvaram Bibliju, Psalam 23, u kojem piše – 'Pa da mi je i dolinom smrti proći, zla se ne bojim'. Počela sam plakati kao kišna godina, osjetila sam da je Duh Sveti uz mene. Nakon molitve rekla sam sebi: 'Bit ću prva, pobijedit ću'. U svakoj borbi pobijedila sam s bodom prednosti, što je nevjerojatno, praktički nemoguća misija u ovom sportu," istaknula je.

I taj se put, kao i dvije godine prije, Iva u finalu susrela s Milicom Mandić.

"Ponovno sam se borila protiv Milice Mandić. Znala sam da ne mogu fizički protiv nje jer jednostavno nisam imala kondicije. Ne mogu joj nametnuti tempo, mogu samo blokirati. No, obavila sam taktički jako dobar posao i pobijedila," rekla je Iva. Uz sportske uspjehe i pripadnost Hrvatskoj vojsci, Iva je uzorna studentica ekonomije na Sveučilištu VERN i članica Dobrovoljnog vatrogasnog društva Kašina. Za kraj je spomenula što namjerava raditi nakon profesionalne sportske karijere.

"Ovo je trebala biti moja zadnja godina, međutim, korona je malo poremetila planove. Voljela bih završiti faks i onda otići u vojsku jer mislim da je to dobra podloga za sve. Voljela bih otići i u misije, no neću žuriti. Idem korak po korak," zaključila je.

OBAVIJEŠT

Obavještavaju se svi zainteresirani te kandidati za prijave na interni oglas za popunu radnih mjesta (1-20) objavljen u Hrvatskom vojniku br. 609 od 27. srpnja 2020., kako je oglas omaškom objavljen i u Hrvatskom vojniku br. 610 od 10. kolovoza 2020. Stoga vas obavještavamo kako će se samo prijave na navedeni interni oglas podnesene u roku od 30 dana od dana objave u Hrvatskom vojniku br. 609 od 27. srpnja 2020. smatrati pravodobnim.

DOSTAVLJEN PRVI KANADSKI AOPS

Kanadska Kraljevska ratna mornarica primila je prvi arktički odobalni ophodni brod (Arctic/Offshore Patrol Ship – AOPS) "Harry DeWolf". Brod, prvi u klasi od ukupno šest, izvršavat će nadzorne i obrambene zadaće i prvi je brod razvijen u skladu s Nacionalnom brodograđevnom strategijom kanadske vlade. Trup AOPS-a sposoban je za plovidbu morem čija je zaledena površina debljine do 120 cm. Također, novi brod ima krmenu sletnu palubu namijenjenu helikopteru Cyclone, nosi mala plovila, gumene čamce s tvrdim dhom (RHIB) smještene na oba boka, kao i teretne kontejnere s potpornom opremom. Dugačak je 103,6 m, širok 19 m i postiže brzinu od 17 čvorova zahvaljujući dizelsko-električnom pogonsko-propulzijskom sustavu. Projektirana autonomija je 120 dana, a doplov mu je 6800 Nm pri brzini od 14 čv. Posadu čini 65 članova, a po potrebi i 20 pripadnika specijalnih snaga. Kanadska mornarica započet će provoditi postprimopredajna ispitivanja i obuku posade. Službeni ulazak broda plovila u operativnu uporabu očekuje se sljedeće godine.

Trenutačno se u različitim fazama gradnje nalaze tri broda iste klase. Peti i šesti brod ući će u fazu gradnje 2021., odnosno 2022. godine. Nakon postizanja pune operativnosti, ti će brodovi primarno izvoditi ophodne zadaće obalnim vodama Kanade u najsjevernijim regijama. Plovila su također projektirana i za obavljanje raznih drugih domaćih i međunarodnih misija.

Maja Ptić Grželj

Foto: Department of National Defence, Canada

ZOMBIJI U ZRAKU

Foto: US Army

Thomas Webber iz Tehničkog središta Zapovjedništva za zračnu i svemirsку obranu Američke kopnene vojske (SMDC) na stručnom je *on-line* simpoziju u kolovozu objavio da je njegova ustrojstvena cjelina proširila broj *zombija*. Naravno, riječ je o kolokvijalnom nazivu i to za sustave koje SMDC rabi kao leteće mete za testiranje PZO sustava koji su u razvoju ili već operativni. Ono što je zanimljivo jest da se mete izrađuju od otpisanih dijelova, tj. starih raketnih motora i drugih komponenti, pa ih nazivaju *zombijima*. Ideja se rodila prije nekoliko godina kad se pokazalo da se zalihe meta smanjuju, cijena njihove nabave prilično je visoka, a zapravo se kupuju kako bi se uništile. Zombiji su prvi put uporabljeni krajem 2016. na testiranjima sustava Patriot, a sad se rabe i u drugim prilikama, pa i na testiranjima prilikom demonstracija za strane kupce. SMDC je dosad izradila sedam zombija u trima inačicama: Pathfinder Zombie, Black Dagger Zombie (na fotografiji) koji ima i dodatnu startnu raketu Terrier Mk70 za veće domete te Sabre koji je inačica kratkog dometa. Prema Webberovim riječima, takva reciklaža donosi uštedu od 50 % u odnosu na nabavu novih meta.

Domagoj Vlahović

VOJNA TEHNIKA // NOVOSTI

Ilustracija: Rok Navy

KOREJSKI LAKI NOSAČ

Južnokorejsko ministarstvo obrane najavilo je da će ratna mornarica dobiti svoj prvi laki nosač zrakoplova projektne oznake LPX-II. U listopadu prošle godine Hyundai Heavy Industries (HHI) dobio je ugovor za razvoj i projektiranje tog plovila. Brod je izvorno dizajniran kao desantno-jurišno plovilo, međutim, prema najnovijim taktičko-tehničkim zahtjevima, bit će namijenjen zračnim operacijama višenamjenskih borbenih aviona F-35B koji imaju sposobnosti vertikalnog polijetanja i slijetanja (V/STOL). HHI bi idejni projekt trebao završiti krajem ove godine s ciljem porinuća krajem ovog desetljeća. Sukladno inicijalnim terminskim planovima njegovo se predstavljanje u mornarici očekuje 2033. godine. Plovilo će se temeljiti na postojećem projektu desantnog broda klase Dokdo, projektne oznake LPX-I koji je projektirala brodograđevna tvrtka Hanjin Heavy Industries and Construction. LPX-II bit će duži i veće mase te neće uključivati mokru palubu. Imat će standardnu istinsinu oko 30 000 t, pri maksimalnom stanju krcanja 40 000 t i mogućnost smještaja oko 20 aviona F-35B. Nosit će također buduće tipove mornaričkih jurišnih helikoptera.

Južnokorejska vlada pokrenula je proceduru ubrzane nabave aviona F-35B Lightning II i 20 dodatnih aviona F-35A iz SAD-a. Ratno će zrakoplovstvo, nakon isporuke, u svojem sastavu imati ukupno 80 F-35 (60 F-35A i 20 F-35B).

Maja Ptić Grželj

NOVA PONUDA ZA NJEMAČKI PZO

Foto: MBDAV bernhardhuber.com

Konzorcij TLVS poslao je njemačkom Saveznom uredu za opremanje, informacijsku tehnologiju i potporu Bundeswehra (Bundesamt für Ausrüstung, Informationstechnik und Nutzung der Bundeswehr- BAAlNBw) dorađenu i konačnu ponudu za novi integrirani sustav protuzračne i protubalističke obrane. Nova ponuda objavljena 14. kolovoza podrazumijeva i razvoj, testiranje, certifikaciju i isporuku. Konzorcij koji su formirale tvrtke Lockheed Martin i MBDA nosi isti naziv kao i ponuđeno rješenje - TLVS (Taktisches Luftverteidigungssystem - taktički PZO sustav). Njemačko ratno zrakoplovstvo bi TLVS-om trebalo zamijeniti svoje postojeće PZO sustave MIM-104C Patriot koji su u operativnoj uporabi još od 1989. godine. TLVS je zapravo nadogradnja MEADS-a (Medium Extended Air Defense System) čiji korijeni sežu još u kraj prošlog stoljeća, a Njemačka ga je odredila za svoj novi PZO 2015. godine. Prema riječima glasnogovornika tvrtke MBDA upućenim novinaru Jane's, TLVS je baziran na rezultatima faze razvoja i dizajniranja MEADS-a, no imat će mnoge dodatne sposobnosti i bit će proizvod njemačke industrije. Otvorena arhitektura sustava kratkog i srednjeg dometa podrazumijeva prilagodbu aktualnim i budućim prijetnjama: moći će djelovati protiv taktičkih balističkih projektila, sustava za električko ratovanje, protivničkog PZO-a, kibernetičkih napada i bespilotnih te letjelica s posadom. Glavni je adut TLVS-a pokrivanje područja od 360 stupnjeva. Osnovne sastavnice su taktičko zapovjedno-upravljačko operativno središte MC4IS TOC, višenamjenski radar za upravljanje vatrom MFCR, radar srednjeg dometa, nadzorni radar te odgovarajući lanseri s raketama IRIS-T SL i PAC-3 MSE. Svi se elementi mogu prilagoditi za prijevoz kamionima, a na dulje dionice i zrakoplovima C-130 i A400M.

Domagoj Vlahović

CSAR S POVEĆANIM DOLETOM

Foto: USAF

Američko ratno zrakoplovstvo (USAF) u dva je tjedna tijekom kolovoza provedlo ispitivanje nadopune gorivom u zraku helikoptera HH-60W Jolly Green II. Letjelice koje proizvodi tvrtka Sikorsky, njih stotinjak, tek trebaju ući u operativnu uporabu u USAF-u, a služit će za misije borbenog traganja i spašavanja (CSAR). "Izvor" goriva je zračni tanker HC-130J, a prva nadopuna izvršena je iznad zrakoplovne baze "Eglin" (Florida) na visini od oko 3000 stopa (914 m). Testiranje se obavlja i u noćnim uvjetima, kad posade zrakoplova rabe naočale za noćno gledanje (NVG). Upravo nadopuna gorivom u zraku i veliki spremnici za gorivo (glavni ima kapacitet 2500 l) glavni su aduti helikoptera u odnosu na starije inačice. Među ostalim, Jolly Green II prošao je testiranja radarskih i oružnih sustava te testiranja djelovanja u otežanim vremenskim uvjetima. Helikopter je moderna inačica letjelice Sikorsky MH-60G/HH-60G Pave Hawk koju će i zamijeniti u USAF-u. Svi ti helikopteri pripadaju poznatoj seriji UH-60 Black Hawk. U početku je nova inačica nosila nadimak Whiskey, a službeno ime Jolly Green II dobila je u veljači ove godine u sjećanje na nekadašnje USAF-ove helikoptere HH-3E Jolly Green i HH-53 Super Jolly Green rabljene u Vijetnamskom ratu, kad je moderni CSAR i dobio temelje. Što se tiče glavnih karakteristika, osnovni borbeni dolet je 360 km, najveća poletna masa 10,2 t, a konfiguracija teretnog dijela prilagodljiva različitim misijama. Može biti naoružan strojnicama od 12,7 ili 7,62 mm, a obrambeni sustav uključuje i digitalni sustav za rano upozoravanje APR-52, laserski sustav iste namjene AVR-2B, sustav za upozorenje na protivničke projektile i vatru AAR-57 te mamce i elektroničke ometače.

Domagoj Vlahović

VOJNA TEHNIKA // NOVOSTI

Foto: General Atomics Aeronautical Systems

SKYGUARDIAN U BELGIJI

Pentagon je 14. kolovoza objavio prodaju četiriju bespilotnih letjelica MQ-9B SkyGuardian Belgiji. Ugovor koji će do kraja ožujka 2024. godine izvršiti tvrtka General Atomics Aeronautical Systems uključuje i dvije zemljane nadzorne stanice, pričuvne dijelove te održavanje, a vrijedan je 188,8 milijuna dolara. Belgija će nakon Ujedinjenog Kraljevstva, Italije, Francuske, Nizozemske i Španjolske biti šesta europska zemlja opremljena tim letjelicama: još u listopadu 2018. poslala je pismo namjere američkoj vladi koja je prodaju odobrila 25. ožujka 2019. MQ-9B SkyGuardian pripada seriji velikih višenamjenskih bespilotnih letjelica MQ-9 Reaper, zapravo je riječ o inačici prilagođenoj europskim regulama. Duljina trupa je 11,7 m, raspon krila 24 m, maksimalna bruto poletna masa 5670 kg s tim da na korisni teret može otpadati 2155 kg. Turboelinski motor Honeywell TPE331-10 razvija najveću brzinu od 389 km/h, a maksimalan dolet veći je od 11 000 km. Opremljen s devet podvjesnih točaka, SkyGuardian može nositi razne oružne sustave, uključujući projektile zrak-zrak i zrak-zemlja, lutačke streljivo i laserski na-vođene bombe.

Domagoj Vlahović

BRZI OPHODNI BRODOVI ZA GIBRALTAR

Foto: MST

Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva potpisalo je ugovor vrijedan 9,9 milijuna funti s brodograđevnom tvrtkom Marine Specialized Technology (MST) za dva nova op-hodna broda duljine 19 m, koji će zamijeniti brze ophodne brodove gibraltarske eskadre britanske Kraljevske ratne mornarice. Prvi brod trebao bi biti isporučen u trećem kvartalu dvogodišnjeg razdoblja 2021./22., a drugi u prvom kvartalu 2022./23. Ostatak šestogodišnjeg ugovora odnosi se na lokalno pružanje tehničkih usluga.

Oba broda služit će ophodnji i nadzoru mornaričke luke i britanskih teritorijalnih voda kao i obalnog područja Gibraltara. Bit će i potpora britanskim mornaričkim zadaćama i operacijama u tom području. Dva nova plovila zamijenit će brze ophodne brodove gibraltarske eskadre, HMS "Pursuer" i HMS "Dasher". Ta dva plovila klase Archer naslijednici su brodova klase Scimitar HMS "Saber" i HMS "Scimitar", koji su bili u aktivnom sastavu eskadre 17 godina.

Maja Ptić Grželj

**REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO OBRANE
UPRAVA ZA LJUDSKE POTENCIJALE**

Na temelju članka 62. stavka 3. Zakona o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 73/13, 75/15, 50/16, 30/18 i 125/19) i točke VIII. Odluke o osnivanju Povjerenstva Ministarstva obrane za utvrđivanje prijedloga kandidata za imenovanje odnosno upućivanje na dužnosti vojnog izaslanika i druge vojno-diplomske dužnosti te dužnosti u međunarodnim organizacijama i vojnim predstavništvima, KLASA: 023-03/16-03/1, URBROJ: 512-01-16-169 od 13. travnja 2016., objavljuje

**INTERNI OGLAS
za popunu dužnosti u RACVIAC-u
– Centru za sigurnosnu suradnju sa
sjedištem u Rakitju**
Objava internog oglasa za dužnost vozač/administrativni referent u RACVIAC-u

Opći uvjeti:

- ustrojbeni čin: desetnik - nadnarednik
- posjedovanje vozačke dozvole B kategorije
- najmanje pet godina iskustva u poslovima vožnje
- osnove poznavanja standardnih administrativnih i logističkih poslova
- poznavanje rada na računalu (Microsoft Office)
- osnove znanja engleskog jezika
- ostali uvjeti propisani opisom poslova

Predviđeno vrijeme upućivanja na dužnost: kolovoz/rujan 2020. na razdoblje do tri godine.

Osim propisanih uvjeta kandidati moraju ispunjavati uvjete iz članka 34. Zakona o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske.

Prijave s dokazima za ispunjavanje navedenih uvjeta zainteresirani kandidati mogu dostaviti na adresu: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Uprava za ljudske potencijale, Sektor za razvoj i upravljanje ljudskim potencijalima, Stančićeva 6, 10000 Zagreb.

Rok za podnošenje prijava je 8 dana od dana objave oglasa u Hrvatskom vojniku.

Foto: Caporal Jerome Lessard/ECSM-CIOT/Forces armées canadiennes

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

KANADSKI LOVCI

TEKST

Marin Marušić

Nakon osporavanog i neuspješnog pokušaja izravne nabave F-35 Lightninga II, ratno zrakoplovstvo druge najveće zemlje svijeta ostalo je na starim lovциma CF-18 i rabljenim Hornetima koji polako pristaju iz Australije. Prije tri godine pokrenut je novi natječaj, no čak i ako sve bude po planu, novi avioni neće poletjeti prije 2025. godine

Krajem prošlog mjeseca istekao je rok koji je kanadska vlast postavila za dostavu ponuda unutar natječaja i programa FFCS (Future Fighter Capability Project) čiji je glavni cilj nabava novih lovačkih aviona za potrebe Kraljevskog kanadskog ratnog zrakoplovstva (Royal Canadian Air Force-RCAF). Natječaj privlači veliku pozornost ne samo stručnjaka i onih izravno zainteresiranih, nego i šire javnosti. Više je razloga za to, a prvo se treba osvrnuti na posebnosti Kanade kao zemlje i povijesni tijek razvoja RCAF-a. Dakle, Kanada je površinom druga najveća zemlja na svijetu, no nije velika sila poput SAD-a, Rusije ili Kine. Desetljećima je bila tijesno povezana s Velikom Britanijom, od koje se osamostalila u trima fazama (1867., 1931. i 1982. godine), a nakon Drugog svjetskog rata sa SAD-om. Te dvije zemlje imale su veliku ulogu u razvoju RCAF-a, ali i vojne zrakoplovne industrije u velikoj mjeri bazirane na avionima koji

Foto: Cpl Kevin McMillan, Caméra de combat des Forces canadiennes

Fotografija koja vjerno dočarava tipične kanadske uvjete: CF-18 Hornet u zračnoj luci "Yellowknife", na saveznom teritoriju Northwest Territories u travnju 2014.

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

Foto: Canadian Department of National Defence

su bili izvedenice britanskih i američkih tipova. S druge strane, zbog velikih udaljenosti, golemih prostora i klimatskih posebnosti geografija Kanade je velik izazov. Dosadašnja uspješna kontrola i obrana vlastitog zračnog prostora, ali i znatna prisutnost i utjecaj u međunarodnim odnosima postignuti su sudjelovanjem i obvezama unutar dviju međunarodnih organizacija u kojima ratno zrakoplovstvo ima golemu ulogu. Prva od njih jest NATO čiji je Kanada član od 1949. godine, dakle, od samog početka. Posljedica članstva bilo je trajno stacioniranje nekih vojnih, pa i zračnih snaga u Europi, kamo je Kanada u slučaju rata bila spremna prebaciti dodatne snage. Iako je potreba za nazočnošću velikih zračnih snaga u Europi sad smanjena, periodična i privremena premještanja snaga u sklopu NATO-ovih operacija izvode se i danas, poput nadzora zračnog prostora Islanda i baltičkih država. Također, poslije hladnog rata RCAF je sudjelovao u raznim operacijama iznad jugoistočne Europe, Bliskog istoka i sjeverne Afrike.

Druga organizacija važna za RCAF je Sjevernoameričko zapovjedništvo za protuzračnu obranu (North American Air Defense Command-NORAD) osnovano 1958. godine s ciljem zaštite od mogućeg, a ponajprije zračnog napada sovjetskih bombardera na kontinent. Iako je opasnost od takvog napada s nuklearnim oružjem gotovo potpuno nestala, NORAD i dandanas ima važnu ulogu u obrambeno-sigurnosnoj strategiji Kanade. Sastoji se od triju regionalnih zapovjedništava od koje je jedno

RCAF-ov Sabre CL-13B Mk6 tijekom pedesetih godina.
Jedan od više od tisuću primjeraka koje je za svoje zračne snage proizvela domaća tvrtka Canadair

CANR (Canadian NORAD Region) čije se granice nadležnosti poklapaju s kanadskim državnim granicama, a zadaće uključuju promatranje zračnog prostora, identifikaciju letećih objekata, kontrolu i rano upozoravanje. Zapovjedništvo kanadskog NORAD-a smješteno kod grada Winnipega u središnjem dijelu zemlje raspolaže s brojnim sredstvima i sustavima za ispunjavanje zadaće. Među njima su lovački avioni CF-188 (CF-18), izvedenice američkog F-18 Horneta, koji u svakom trenutku moraju biti spremni za presretanje potencijalnih zračnih ciljeva koji bi mogli biti prijetnja za sigurnost Kanade. Novi lovački ili višenamjenski borbeni avioni, koji budu izabrani kao zamjena, moraju biti kompatibilni s NORAD-om. Dugogodišnja nabava aviona iz SAD-a omogućavala je lakše uklapanje zrakoplova u taj sustav obrane.

ZLATNE GODINE

Velik poticaj rastu i širenju RCAF-a donio je Drugi svjetski rat, na čijem su početku u rujnu 1939. imali tek oko 4000 pripadnika i 270 zrakoplova od kojih su većina bili zastarijeli. Tijekom rata uslijedio je strelovit rast, a vrhunac je dostignut početkom 1944. godine s 215 000 pripadnika, što je RCAF činilo četvrtim najvećim ratnim zrakoplovstvom na svijetu. Sličnu ekspanziju doživjela je i kanadska zrakoplovna industrija koja se zbog svoje udaljenosti od ratnih zbijanja mogla u miru posvetiti proizvodnji i isporuci. Krajem 1944. godine država je osnovala tvrtku Canadair koja će se u idućim desetljećima iskazati u proizvodnji raznih civilnih i vojnih zrakoplova. Samo godinu dana poslije osnovana

Foto: Royal Canadian Air Force

**Lovac presretač za sve vremenske uvjete
Avro Canada CF-100 Canuck bio je velik
uspjeh kanadske vojne zrakoplovne industrije:
avion potpuno domaće proizvodnje,
uključujući i pogonske motore Orenda**

je i tvrtka Avro Canada koja će u nešto više od desetljeća postati jedna od najvećih u svijetu koje se bave zrakoplovnom tehnologijom.

Nakon kraće poslijeratne stagnacije i demobilizacije zrakoplovstva, kriza oko blokade Berlina i zaoštravanje odnosa s istočnim blokom 1948. godine doveli su do odluke o jačanju i modernizaciji RCAF-a. Tako je od 1950. godine počelo opremanje s kanadskom inačicom američkog dnevног lovца Sabre, koji je zajedno s većinom komponenata lokalno proizvodio Canadair. Avioni su na tvorničkim trakama bili osam godina te ih je RCAF-u isporučeno više od tisuću, a još stotine su izvezene. U Canadair Sabre bio je ugrađivan lokalno razvijeni mlazni motor Orenda tvrtke Avro Canada. Ukratko, Kanada se mogla svrstati uz bok samo nekoliko zemalja u svijetu koje su bile na toj razini dostignuća u zrakoplovnoj industriji. Novi korak naprijed ostvaren je razvojem potpuno domaćeg lovca i presretača CF-100 Canuck tvrtke Avro Canada, kojim je RCAF ispunio potrebe za noćnim lovcem velikog doleta za sve vremenske uvjete i dobio dopunu već postojećeg dnevнog lovca Sabre. Zrakoplov se pokazao uspješnim u uporabi i proizведен je u gotovo 700 primjeraka, a iako je razvijen za potrebe kanadskog ratnog zrakoplovstva i njihovih obveza u Americi i Europi doživio je i ograničen izvozni uspjeh.

GUBITAK SAMODOSTATNOSTI

Sredinom pedesetih godina tvrtka Avro Canada već je počela rad na novom dizajnu teškog presretača, koji je trebao zamijeniti postojeće lovce i biti glavni nositelj RCAF-a

**Prototip presretača
Avro Canada
CF-105 Arrow
prilikom javnog
predstavljanja. Sa
svojim izgledom,
performansama
i impozantnim
dimenzijama i danas
izaziva zanimanje pa
i žaljenje poklonika
zrakoplovstva zbog
prekida razvoja**

u šezdesetim godinama. Avion se zvao CF-105 Arrow (Strijela) i bio je, a i dandanas simbolizira vrh dostignuća kanadske zrakoplovne industrije. Bio je sposoban za brzine do gotovo dva Macha kako bi mogao presretati sovjetske bombardere. Iako je kroz prototipove puno obećavao, više okolnosti dovelo je do toga da serijska proizvodnja ne zaživi. Prva je prepreka bio napredak u raketnoj tehnologiji: najveća opasnost u potencijalnom nuklearnom ratu postale su balističke rakete, a ne bombarderi s nuklearnim bojnim glavama. Nadalje, troškovi projekta i eventualne proizvodnje aviona pokazali su se iznimno visokim jer je bilo jasno da ga osim kanadskog ne bi koristilo niti jedno drugo zrakoplovstvo svijeta. Čak i za tadašnju razvijenu zrakoplovnu industriju i bogat vojni proračun Kanade, to je postalo neodrživo i neisplativo, treba imati na umu da je u drugoj polovici pedesetih godina Kanada imala populaciju od samo 16-17 milijuna stanovnika. Iako je opasnost od sovjetskih bombardera bila smanjena, ona je i dalje bila prisutna, pa je potreba za lovcima presretačima ostala aktualna. Stoga su iz SAD-a početkom šezdesetih godina nabavljeni McDonnellovi F-101 Voodoo koji su u kanadskom ratnom zrakoplovstvu dobili oznaku CF-101 i popularni nadimak "One-O-One" ili "Un-Zero-Un". Tako je započelo i gotovo potpuno oslanjanje Kanade na južnog susjeda kad je u pitanju nabava zrakoplovnih sredstava, a pogotovo borbenih aviona. Suradnja je olakšana i bilateralnim sporazumima kojima se regulirala i nastojala izbjegći neuravnoteženost trgovinske zamjene u poslovima koji uključuju vojne sustave. Sve to rezultiralo je povezivanjem zrakoplovnih industrija dviju zemalja. S vremenom, kako bi se RCAF opremio s lovcem bombarderom i bio sposobljen za obveze u Europi odlučeno je i da se nabavi Lockheedov F-104 Starfighter. Pod oznakom CF-104 proizvodnju je usvojio Canadair čime su iskorišteni kapaciteti domaće zrakoplovne industrije, koja više nije mogla ili joj nije bilo isplativo razvijati vlastite

Foto: Royal Canadian Air Force

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

Lovac Canadair CF-104 Starfighter u RCAF-u je imao važnu ulogu i kao avion za napade ciljeva na zemlji, iako to nije bila njegova prvenstvena namjena. Kao i kod ostalih korisnika njegov životni vijek obilježile su brojne nesreće

Foto: USAF/Wikimedia Commons

Kanadsko ratno zrakoplovstvo jedno je od najistaknutijih u NATO-u. Na fotografiji je pilot Andrew Jakubaitis koji avionom CF-188 Hornet leti iznad Transilvanijskih Alpa tijekom vježbe Resilient Resolve 1. travnja 2016.

Foto: Capitaine Andrew Jakubaitis/Caméra de combat des Forces canadiennes

tipove borbenih aviona. Ukupno je proizvedeno 200 primjeraka CF-104, zadržali su se u uporabi do 1987. godine. Nakon Starfightera, Canadair je usvojio proizvodnju Northropova lakoča F-5 Freedom Fighter i isporučio ga u više od 200 primjeraka za potrebe RCAF-a i Kraljevskog nizozemskog ratnog zrakoplovstva.

REORGANIZACIJA I NATJEČAJ

Sredinom šezdesetih i početkom sedamdesetih godina došlo je do smanjenja finansijskih sredstava za potrebe također sve manjih kanadskih oružanih snaga. Pojavio se i problem zastarjelih tehničkih sredstava. Taj trend zaustavljen je 1975. godine kad su usvojene nove smjernice koje su trebale rezultirati većim sredstvima, modernizacijom i reorganizacijom. RCAF-ovi zrakoplovi tad su bili podijeljeni između nekoliko različitih ustrojstvenih cjelina, npr. Zapovjedništva protuzračne obrane (Air Defence Command), Zapovjedništva zračnog transporta (Air Transport Command) ili Zapovjedništva zračne obuke (Air Training Command). Novom organizacijom od rujna 1975. godine ta su zapovjedništva ukinuta, tj. objedinjena unutar jedinstvena zapovjedništva AIRCOM (Air Command). Glavni borbeni zrakoplovi bili su presretači CF-101 Voodoo i dnevni lovaci bombarderi CF-104 Starfighter. Prvi je prije svega bio namijenjen ulozi presretača u sklopu sustava NORAD, a drugi djelovanju u Europi kao taktički avion za napade na zemaljske ciljeve. U sastavu zrakoplovstva bili su i moderniji zrakoplovi CF-116 (F-5 Freedom Fighter) koji su se također proizvodili kod Canadaira te su nabavljeni pod vrlo povoljnim uvjetima. Njihova uloga u slučaju rata s istočnim blokom bila je ojačavanje sjevernog boka NATO-a, što je znalo da su trebali što prije biti prebačeni u baze u Norveškoj. Iako kvalitetan, CF-116 bio je lakši avion, namijenjen ponajprije za napade na ciljeve na zemlji te nije mogao biti zamjena za Voodoo i Starfighter. Zbog toga je krajem sedamdesetih godina pokrenut program NFA (New Fighter Aircraft) s ciljem izbora jednog tipa višenamjenskog borbenog aviona koji bi mogao ispuniti uloge svih ostalih (CF-a 116 u manjoj mjeri). Kako bi se izbjegli problemi tipični za takve projekte osnovan je poseban ured (New Fighter Aircraft Project Office) u kojem su bili predstavnici triju ministarstava: obrane, opskrbe i usluga te industrije i trgovine. Time se htjelo doći do najboljeg izbora, koji će podjednako uvažiti tražene tehničke sposobnosti aviona, troškove za nabavu i održavanje te zahtjeve za uključivanje domaće industrije.

U rujnu 1977. godine ured je objavio zahtjev za ponudama. Nabava je trebala uključivati 130 do 150 zrakoplova za koje su odvojena sredstva od 2,34 milijardi kanadskih dolara. Zahtjev je bio upućen prema pet tvrtki, a tri su tipa aviona vrlo brzo eliminirana zbog previsoke cijene: F-15 (McDonnell Douglas), F-14 (Grumman) i Tornado (Panavia). Do veljače 1978. godine u konkurenciji su ostali F-16 (General Dynamics), F-18L (Northrop) i F/A-18 (McDonnell Douglas). Uslijedila je eliminacija aviona F-18L koji je zapravo bio kopnena inačica mornaričkog višenamjenskog F/A-18 Horneta. Iako je F-18L imao neke prednosti nad F/A-18, postojao je velik rizik da Kanada bude jedini korisnik tog tipa aviona što bi znatno povećalo troškove nabave i održavanja. Između dvaju preostalih natjecatelja, kao pobednik je 10. travnja 1980. proglašen F/A-18. Samo neko-

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

liko dana poslije potpisani je ugovor za nabavu novih aviona vrijedan 2,369 milijardi dolara, a McDonnell Douglas istodobno se obvezao za velike investicije unutar kanadske industrije. Glavne prednosti F/A-18 nad F-16 u kanadskom su slučaju bila dva motora, bolji radarski sustav i sposobnost korištenja poluaktivno vođenih raketa zrak-zrak srednjeg dometa AIM-7 Sparrow. Od 1980. do 1988. godine RCAF-u je ukupno isporučeno 138 primjera F/A-18 uključujući 40 dvosjeda. Službena oznaka aviona u kanadskoj uporabi postala je CF-188, ali češće se rabi jednostavnija oznaka CF-18. Nadimak Hornet (stržlen) isprva nije preuzet jer riječ nije identična na engleskom i francuskom jeziku, ali s godinama se ipak ustalio.

NOVA GENERACIJA

Nakon pada Berlinskog zida NATO više nije trebao tako velike vojne snage bazirane u Njemačkoj. To se odrazilo i na kanadske Hornete koji su vraćeni doma. Međutim, otvorena su nova krizna područja na Bliskom istoku i u jugozapadnoj Europi. U Zajlejskom ratu Kanada je angažirala nekoliko desetaka Horneta koji su iz baze u Kataru vršili misije nadzora zračnog prostora i napada na zemaljske ciljeve. Prilikom potonjih korištene su samo konvencionalne bombe, dok će "pametno" streljivo postati raspoloživo nekoliko godina poslije u jugoistočnoj Europi. Prvi takav angažman bio je krajem ljeta 1995. u sklopu operacije Deliberate Force iznad Bosne i Hercegovine. Tada i u kasnijim operacijama kanadski Horneti su iz zrakoplovne baze "Aviano" mogli pružati potpo-

Foto: Royal Canadian Air Force

Kanadski Horneti posjeduju snažan reflektor na lijevoj strani zrakoplova koji služi za bolju identifikaciju zrakoplova prilikom presretanja

Kanadska vlada je 16. srpnja 2010. godine objavila odluku o nabavi 65 aviona F-35 te predstavila maketu u prirodnoj veličini u kanadskim bojama. Postupak je ubrzano prekinut

ru i kanadskim trupama angažiranim na kopnu. Djelujući odande sudjelovali su 1999. i u zračnoj kampanji NATO-a iznad SR Jugoslavije te odradili znatan broj borbenih misija u odnosu na broj angažiranih zrakoplova. Više od desetljeća poslije, avioni CF-18 bit će angažirani u borbenim djelovanjima iznad Libije 2011. godine i sporadično protiv ciljeva ISIL-a unutar Iraka i Sirije u sklopu operacije Impact započete 2014. godine. Sve su te zadaće s vremenom vršene sa sve manjim brojem aviona. Bila je to posljedica znatnog smanjivanja flote Horneta, gotovo prepolovljene od originalno isporučenog broja. Početkom 2000-ih godina broj Horneta u četirima operativnim borbenim eskadrilama, dvjema u bazi "Cold Lake" na zapadu, a dvjema u bazi "Bagotville" na istoku zemlje, pao je na oko 60, a ostalih dvadesetak primjeraka nalazilo se u sastavu trenaže eskadrile ili na održavanju kod tvrtke Canadair. Eskadre su svakih šest, a poslije svakih dvanaest mjeseci mijenjale težište obuke, ovisno o aktualnim zadaćama. Dok je jedna eskadrila bila na raspolaganju NORAD-u (težište na zračne misije) druge bi bila namijenjene NATO-u (težište na napade na zemaljske ciljeve). Usto, avioni su trebali biti spremni i za poneka prekomorska raspoređivanja ili neke druge dodatne zadaće. Sve je to opterećivalo i trošilo njihov životni vijek i vodilo k razmišljanjima o adekvatnoj zamjeni postojećih CF-a 18.

TOP-TEMA U ZEMLJI

Potreba zamjene Horneta navedena je u obrambenoj strategiji Kanade objavljenoj 2008. godine. Kako je zemlja još od 1998. počela sudjelovati u međunarodnom programu Joint Strike Fighter, događaji su se počeli velikom brzinom usmjeravati prema nabavi višenamjenskog borbenog aviona pete generacije F-35 Lightning II, koji je proizvod tog programa. Već u srpnju 2010. godine javno je objavljeno

Foto: Department of National Defence / Royal Canadian Air Force

Ilustracija: Boeing

da Kanada namjerava nabaviti 65 primjeraka F-35. No, odluka je već od samog početka bila izložena kritikama jer je donesena bez natječaja. Iznenadila je i količina naručenih zrakoplova jer je njih 65 bio absolutni minimum za potrebe zemlje poput Kanade. Naravno, broj je dijelom i razumljiv. Borbeni avioni sa sve većim sposobnostima postaju sve skuplj i kompleksniji, pa je teško očekivati da zamjenjuju avione prijašnjih generacija u ritmu jedan za jedan. Međutim, dok je to donekle podnošljivo kod ratnih zrakoplovstva manjih država poput Belgije ili Nizozemske, čije će F-16 zamijeniti znatno manji broj F-35, u slučaju Kanade to je puno problematičnije. Primjerice, udaljenost između dviju RCAF-ovih glavnih baza za lovce je gotovo 2800 kilometara, a neke su privremene baze od sjedišta eskadrila udaljene i do 2000 kilometara. Na kraju treba uzeti u obzir i gubitke zrakoplova zbog raznih nesreća: procijenjeno je da bi tijekom životnog vijeka bilo izgubljeno ili otpisano više od deset aviona s velikim šansama da dva budu izgubljena prije isporuke zadnjeg. Kao glavni problem ipak su označeni troškovi cijelog programa. Prvo se isticala cijena od otprilike devet milijardi kanadskih dolara u koju su, osim aviona, bili uračunati i troškovi obuke, simulatora, oružja i potrebne infrastrukture. No ubrzo su postali poznati i procijenjeni troškovi za razdoblje od 20 godina u koje su uračunati troškovi održavanja i operativne uporabe. Oni su premašivali 25 milijardi kanadskih dolara. Ukupni troškovi tijekom životnog vijeka svih zrakoplova (do 2052. godine) postali su bolje poznati tek angažmanom ugledne revizorske kuće koja ih je krajem 2012. godine procijenila na gotovo 46 milijardi kanadskih dolara. No već sljedeće godine u izvješću ministarstva obrane koje je uzelo u obzir scenarij "najgoreg slučaja" iznesena je ukupna cijena od 71 milijarde kanadskih dolara. Program je zbog toga postao prilično nepopularan pa je bio jedna od glavnih tema prije

Vizija tvrtke Boeing:
Kanadski Super Hornet Block III
naoružan s 14
raketa zrak-zrak.
Konformalni
spremnici goriva
originalno razvijeni
za potrebe Američke
ratne mornarice
povećavaju dolet
za gotovo 500
kilometara

parlamentarnih izbora 2011., a zatim 2015. godine. Proces nabave nije ni pokrenut.

PRIVREMENA RJEŠENJA

U listopadu 2015. godine na vlast u Kanadi došla je nova liberalna vlada premijera Justina Trudeaua koji se žestoko protivio pokušaju nabave F-35. Međutim, ostao je problem zastarjele lovačke flote, nedovoljne za izvršenje domaćih i međunarodnih zadaća. Krajem 2016. godine objavljena je "vatrogasna" mjera tzv. privremene nabave 18 novih aviona F/A-18 Super Hornet od tvrtke Boeing. Posao je 2017. godine odobrila američka vlada, a osim 10 Super Horneta inačice "E" i 8 dvosjednih Super Horneta "F" uključivao je potrebnu obuku, opremu za održavanje, kao i naoružanje. No, tu transakciju pokvario je jedan drugi dogovor vezan uz civilnu zrakoplovnu industriju Kanade. Naime, kanadska tvrtka Bombardier dobila je narudžbu od američke tvrtke Delta Airlines za 75 putničkih aviona CSeries što se nije svidjelo Boeingu koji je računao da će dobiti posao. Boeing je uložio i službenu žalbu navodeći kako su, zbog subvencija kanadske vlade, konkurenčki avioni znatno jeftiniji te da je s tim narušena pravedna

RATNO ZRAKOPLOVSTVO

tržišna utakmica unutar SAD-a. Očekivano, na to je uslijedila i reakcija kanadskog premijera s izjavom da ne misle surađivati s tvrtkom koja je s njima u sporu. Tako je i "privremeno rješenje" završilo bez nabave novih zrakoplova za RCAF, a vrijeme je curilo. Na kraju, spas je pronađen ne u nabavi novih nego rabljenih lovačkih aviona F/A-18A/B Hornet i to od Kraljevskog australskog ratnog zrakoplovstva (RAAF). Australija je od 1985. do 1990. nabavila 75 primjera tih aviona od kojih su većina proizvedeni lokalno, a njih će s vremenom zamijeniti 72 aviona F-35 od kojih su 24 već u sastavu RAAF-a. Kanadanim bi trebali isporučiti 25 aviona F/A-18 od čega 18 letno sposobnih, a sedam za pričuvne dijelove ili za testove. Prvi od australskih Horneta modificiranih na kanadski standard isporučeni su početkom 2019. godine dok bi ostali trebali biti isporučeni do kraja 2021. godine. Time se neće povećati nego samo neko vrijeme održati flota od nešto od šezdesetak-sedamdesetak operativnih kanadskih Horneta. Inače, CF-18 su tijekom svog životnog vijeka prošli nekoliko značajnih modernizacija. Prva od njih provedena je od 2003. i 2006. godine kad su zrakoplovi dovedeni na C i D standard. Novougrađeni sustavi uključivali su novi i sposobniji radar APG-73 umjesto dosadašnjeg APG-65, napredni sustav za identifikaciju "svoj-tud", nove radiouređaje i novo elektroničko sučelje koje je omogućilo korištenje raketa AIM-120 AMRAAM i vođenih bombi serije JDAM. Druga faza modernizacije izvedena je između 2007. i 2010. godine kad su avioni dobili podatkovni sustav Link 16, kvalitetniji sustav za elektroničko ratovanje, a kokpit je postao kompatibilan s novonabavljenim kacigama sustava JHMCS (Joint Helmet Mounted Cueing System). U planu su i nova potencijalna poboljšanja koja je u lipnju ove godine odobrila američka vlada, a bila bi dovoljna za barem dvije eskadrile Horneta. Uključivala bi moderni AESA radar APG-79(V)4, IC vođene rakete zrak-zrak AIM-9X Block II i sustav za izbjegavanje sudara AGCAS (Auto-

Foto: Lockheed Martin

Avioni F-35 na fotografiji kojom je Lockheed Martin objavio svoje sudjelovanje na natječaju za novi lovac RCAF-a. Kanadska inačica imala bi kočioni padobran inicijalno razvijen za potrebe norveškog zrakoplovstva

mated Ground Collision Avoidance System). Usprkos svim poduzetim modernizacijama i poboljšanjima letni sati i životni vijek Horneta bliže se kraju te se očekuje da bi trebali biti umirovljeni 2032. godine.

AMERIČKI KONKURENTI

Novi proces kanadske vlade za nabavu novog lovačkog zrakoplova pokrenut je 2017., a iduće godine održavani su kontakti s brojnim dobavljačima iz sedam zemalja koji su upoznati sa zahtjevima infrastrukture i postojećim operacijama lovačkog dijela RCAF-a. Prije službenog zahtjeva za dostavu ponuda odustali su francuski Dassault koji je nudio Rafale (studeni 2018.) i paneuropski/britanski Airbus (kolovoz 2019.) s Eurofighter Typhoonom. Do krajnjeg roka za odgovor 31. srpnja 2020. godine javila su se tri ponuditelja: Lockheed Martin (F-35 Lightning II), Boeing (F/A-18E/F Super Hornet) i Saab (Gripen E). Naravno, Lockheed Martin u svojoj ponudi koju je podnio s tvrtkom Pratt & Whitney

Foto: Sergeant Vincent Carbonneau, Caméra de combat des Forces canadiennes

Australski F/A-18 uoči ukrcavanja na transportni avion kanadskog ratnog zrakoplovstva koji će ga odvesti daleko prema sjeveru

Canada ističe činjenicu da se radi o istinskom predstavniku pete generacije koji je dostupan po jediničnoj cijeni od oko 80 milijuna dolara, usporedivoj s cijenama zrakoplova prethodne generacije. U službenom priopćenju tvrdi se da bi izbor F-35 omogućio otvaranje 50 000 novih radnih mjeseta, a kroz kanadsko partnerstvo u programu Joint Strike Fighter već je ionako do sada otvoreno 10 000 novih radnih mjeseta. Inačica ponuđena RCAF-u je "klasični" F-35A ali bi trebala imati sustav nadopune u zraku sličan kao i kod mornaričkih inačica "B" i "C", a već je u uporabi i unutar RCAF-a. Avion bi trebao biti opremljen i s kočionim padobranom originalno razvijenim za norveške F-35, a koji povećava učinkovitost i sigurnost slijetanja na zaledenim površinama.

F/A-18 E/F Super Hornet tvrtke Boeing u najnovijoj podinačici Block III drugi je kandidat američkog podrijetla. U svojem prijedlogu Boeing se osvrnuo na uspješno partnerstvo s kanadskom vladom koje traje više od stotinu godina. Također je istaknuto kako je Super Hornet Block III finansijski dostupno rješenje za Kanadu. Izbor tog aviona značio bi siguran poslovni plan koji bi dugoročno jamčio dobro plaćena radna mjesta unutar kanadske zrakoplovne industrije. Uz ponudu je objavljeno i nekoliko računalno generiranih slika novog Super Horneta u kanadskim bojama. Na njima se ističu novi konformalni spremnici goriva koji bi povećali postojeći radijus djelovanja aviona za više od 200 kilometara, što je poželjna karakteristika s obzirom na veličinu Kanade. Također je predviđeno korištenje novog IRST sustava postavljenog na središnjem nosaču ispod trupa. Osim IRST sustava, ondje se nalazi i nešto manji spremnik s dodatnom količinom goriva. U konfiguraciji za misije zrak-zrak Super Hornet može nositi čak 14 vođenih raketa, od toga 12 vođenih raketa AIM-120 AMRAAM. Tim na čelu s tvrtkom Boeing čine tvrtke CAE, L3 Technologies, Peraton Canada, General Electric Canada i Raytheon Canada.

NEZGODAN TAJMING

Treći kandidat na natječaju je tvrtka Saab s potporom švedske države i višenamjenskim borbenim avionom Gripen E. Kako bi ispunili zahtjeve koji se traže u natječaju, najviše one koji se tiču radnih mjesata i povećanja znanja unutar kanadske industrije, Švedjani su se udržali s više kooperanata. Unutar u ožujku 2020. godine oformljenog tima Gripen za Kanadu su tvrtke IMP Aerospace & Defence, CAE, Peraton Canada i General Electric Aviation. Gripen E je poboljšana i može se reći već treća generacija aviona i dizajna koji je već prisutan tri desetljeća. U odnosu na ranije inačice, najveće promjene odnose se na sposobniji AESA radar RAVEN ES-05, snažniji motor GE RM16 s više od petinu većim potiskom, novougrađeni IRST sustav Skyguard G te sposobniji i opsežni sustav za elektroničko ratovanje. Ispod trupa dodane su i dvije dodatne podvjesne točke tako da je njihov broj povećan na deset. Novi Gripen E već su izabrala ratna zrakoplovstva Švedske i Brazila i avioni su u fazi isporuke.

Kanadska procjena pristiglih ponuda trebala bi potrajati oko dvije godine te bi uz dodatne pregovore odluka trebala biti donesena tijekom 2022. godine. Prve isporuke novih

aviona očekuju 2025. godine. Bez obzira na probleme u prošlosti, najviše šansi za pobjedu daje se Lightningu jer je to želja vodstva RCAF-a koje bi po svemu najradnije imala lovac koji pripada petoj generaciji. Također izbor nameće se i pogledom na postavljene kriterije natječaja u kojima je određeno da su sposobnosti zrakoplova bitniji faktor od koristi za domaću industriju i cijene (sposobnosti 60 %, ekonomski korist 20 %, trošak 20 %). Neke adute ima i zrakoplov Super Hornet kao što su manji troškovi tijekom životnog vijeka i kompatibilnost s prethodnom flotom Horneta te već postojećom infrastrukturom za njihovo djelovanje i održavanje. Super Hornet je ujedno i jedini dvomotorni zrakoplov u konkurenциji, što je uvjek velik plus i dodatna sigurnost u kanadskim uvjetima gdje se zrakoplovi često nalaze iznad vodenih i ledenih površina. Iako bi bilo lako zamisliti Gripenu u sličnom subarktičkom prirodnom okolišu kao i u Švedskoj, njegove se šanse ocjenjuju kao minimalne. Iako je dobar dio komponenata i oružja Gripenu E američkog podrijetla, teško da će se prekinuti kanadski niz tipova borbenih aviona američkog podrijetla, koji traje već 60 godina. Uz sve nabrojeno, treba spomenuti da dva zadnja postupka nabave borbenog aviona, neuspjeli iz 2010. godine i ovaj koji je u tijeku, imaju gotovo najgori mogući tajming što se tiče "zdravlja" kanadskog gospodarstva. Prvi je provođen neposredno nakon osjetnog pada tijekom svjetske recesije 2008. godine, a drugi tijekom globalne pandemije koronavirusa za koju će se tek vidjeti koliko negativno utječe na gospodarstvo.

U kanadskom natječaju ostala je i švedska ponuda tvrtke Saab: avion Gripen E koji se natječe i u izboru za nabavu novog lovca finskih zračnih snaga unutar programa HX

Foto: Saab

KOPNENA VOJSKA

Poljska vojska dobila je novi sustav. Domaćeg je dizajna i proizvodnje, a njegove su sposobnosti puno bolje od onih koje imaju konkurenčki serijski proizvedeni (i oni razvojni) sustavi u drugim zemljama

TEKST
Ivan Galović

Lako je prepostaviti da će suvremeno integrirano bojište u skoroj budućnosti biti zasićeno velikim brojem nadzornih elemenata, bespilotnih letjelica, protupaljbenih radara i zračnih sredstava, a protivnik će usto raspolagati snažnim topništvom i samohodnim višecijevnim lanserima raketa. U takvom će okruženju klasičnim minobacačkim bitnicama biti teško preživjeti ako ne budu pokretljive

i neprestano se prebacivale na novi paljbeni položaj. Vrijeme između ispaljivanja prvog projektila do trenutka napuštanja paljbenog položaja i odmicanja 500 metara trebalo bi biti kraće od pet minuta, a u savršenom scenariju kraće od 180 sekundi. Vučeni minobacači 120 mm te uvjete ne mogu ispuniti. Samohodni minobacači (ili minobacačke platforme / nosači) mogu se podijeliti u

Foto: Ministerstwo Obrony Narodowej

dvije skupine. Prvu skupinu čine minobacači u kupolama vozila i većina novijih modela može pružati izravnu paljbu. Primjeri su sovjetski / ruski sustavi 120 mm 2S9 Nona, 2S23 Nona-SVK, 2S31 Vena, 2S34 Hosta i 2S42 Lotos, poljski RAK, britansko-američki AMS te nordijski trio AMOS, NEMO i Mjölner. Druga skupina uključuje minobacače izravno instalirane na plat-

Prizor s primopredaje minobacačkih modula RAK pripadnicima 12. mehanizirane brigade poljske vojske 30. listopada prošle godine

SAMOHODNI MINOBACAČ **RAK**

formama oklopnih vozila na gusjenicama i na kotačima. To su američki M1064 i M1129, francuski 2R2M, turski Alkar, njemački Wiesel 2, švicarski Ruag Cobra (prije Bighorn), izraelski Cardom i Spear, kineski SM4 ili južnokorejski Hanwha Defense K200. U skupini dominiraju standardni minobacači postavljeni na rotirajućim bazama u odjeljcima vozila inače namijenjenim iskrcajnom dijelu, a u nju se još ubrajaju i minobacači koji u vozilu imaju ugrađene automatizirane ciljničke sustave. No, kod rješenja bez kupole borbeni odjeljci uglavnom nisu potpuno zatvoreni pa je posada izložena fragmentima topničkog streljiva i, prije svega, vremenskim neprilikama. Nadalje, cijena im je puno veća od one vučenih minobacača, ne mogu nikako izravno djelovati na ciljeve, mogu se javiti problemi kod sustava za punjenje cijevi (poluautomatskog ili automatskog), brzina paljbe obično je manja od deklarirane, kao i domet u usporedbi s klasičnim dizajnom. Američka vojska planira uskoro zamijeniti "otvorene" samohodne minobacačke sustave M1064 i M1129 minobacačem na bazi kupole i potpuno automatiziranim sustavom za punjenje i spremnikom streljiva. Taj plan pokazuje kojem dizajnu minobacačkog sustava pripada budućnost! Zanimljivo je da im uzor može biti poljski sustav RAK, jedan od najboljih u toj klasi.

NEIZBJEŽNE PROMJENE I ODGODE

Poljska vojska predviđela je u planu iz 2003. godine da se u strukturu motoriziranih pješačkih bojni uvedu samohodni minobacači na kotačima. Te su postrojbe tad već primale nove borbene prijevožnjake na kotačima Rosomak, tj. licencijsku inačicu dobro nam poznate Patrije. Poljska tvrtka Huta Stalowa Wola (HSW), većinom u državnom vlasništvu, pokrenula

KOPNENA VOJSKA

je 2004. projekt kojim je tražila rješenje za novo oružje u potpori i uključila je oružane snage te ministarstvo znanosti. Osnova je bio autonomni sustav kupole s automatskim minobacačem koji bi se mogao postaviti na brojne platforme na kotačima i gusjenicama. Minobacač je trebao biti integriran na način koji će omogućiti gađanje minama unutar cijelog raspona elevacije i azimutnih kutova – omogućavajući tako i izravnu paljbu. Idući je zahtjev bio da kupola ima automatizirani sustav za skladištenje streljiva i automatski punjač koji će moći puniti minobacač bez obzira na azimut i elevacijski kut. Projekt je bio izvanredno ambiciozan. Tehnički dizajni razvijani su do 2007., a u srpnju 2008. izvršeno je prvo probno ispaljivanje minobacača kao samostalne topničke jedinice. Krajem te godine završen je demonstrator tehnologija postavljen na prilagođenu platformu LPD (Lekkie Podwozie Gąsienicowe), čiji je očiti uzor MT-LBu, na kojem se temelji i samohodna haubica 2S1 Gvozdika. Ministarstvo obrane Poljske i HSW potpisali su 30. rujna 2009. sporazum kojim će se razviti paljbeni modul razine satnije, samohodni minobacač 120 mm, kodnog naziva RAK. Plan je obuhvaćao dvije inačice, M120K s Rosomakom kao osnovnom platformom i inačicu M120G s gusjeničnim podvozjem LPD, kao i zapovjedno kotačno vozilo za razinu satnije. Od 2010. do 2013. dizajni su se mijenjali i usavršavali. To je rezultiralo nizom promjena, počevši od konstrukcije kupole do opreme vozila, a pod okriljem HSW-a uključene su i druge poljske tvrtke. Mijenjala se i narudžba broja i inačica vozila, a rokovi su probijani. Ministarstvo obrane naručilo je u travnju 2016. osam paljbenih modula razine satnije sa 64 minobacača i 32 zapovjedna vozila. Prvi su minobacači isporučeni u lipnju 2017., isporuke su u tijeku, a otvorene su i mogućnosti za dodatke i promjene ugovora.

Sustav kupole minobacača univerzalan je i može se integrirati na bilo koju platformu na kotačima ili gusjenicama odgovarajućih gabarita. Zbog visoke razine autonomije, integracija zahtjeva samo opskrbu električnom energijom i pravilno ležište. Sustav

Foto: HSW

**Platforma za RAK
na kotačima borbeni
je prijevožnjak
Rosomak (lijevo), tj.
poljska licencijska
inačica dobro nam
poznate Patrije.
Prototip RAK-a
na gusjenicama
(desno) postavljen
je na prilagođenu
platformu LPD**

kupole sastoji se od tijela, koljevke minobacača, košare sa sustavom napajanja, spremnika streljiva i autopunjaka. Tijelo kupole izrađeno je od pancirnog čelika. Unutarnji dio prekriven je zaštitnom *spall* oblogom, koja uključuje i dodatni sloj toploinske izolacije. Ukupna zaštita udovoljava zahtjevima STANAG 4569A razine 1. Ako bilo koji projektil prodrne kroz oklop, *spall* obloga smanjuje količinu fragmagenta i kut pod kojim se šire. Drugi sustav zaštite dolazi u obliku Deugra sustava za gašenje požara / eksplozije s nizom optičkih senzora i trima spremnicima sredstva za gašenje. Posada je zaštićena i učinkovitim sustavom za zaštitu očiju UOW Pandora. Vozilo ima sustav aktivne zaštite PCO Obra, sastavljen od četiri senzorska bloka postavljeni na kupoli, koji pokrivaju 360 stupnjeva i visinu od -6 do +30 stupnjeva. Obra ima zadaću otkriti impulse laserskih daljinomjera ili obilježivače cilja. U sklopu su i dva seta s po četiri bacača dimnih kutija 81 mm. Sustav može raditi u potpuno automatskom, poluautomatskom ili ručnom načinu rada.

BILO KOJA DULJINA

Sklop koljevke sastoji se od minobacača s monolitnom glatkom cijevi duljine 3000 mm (25 kalibara). Cijev ima ugrađenu toploinsku oblogu i ekstraktor za izvlačenje otrovnih barutnih plinova iz kupole tijekom paljbe. Protutrzajni sustav sadrži dvije kočnice i pneumatski povratnik. Minobacač radi na principu dugog trzaja, s barutnom komorom zatvorenom blok-zatvaračem. Barutno punjenje aktivira se električnim okidačem ili ručno u slučaju bilo kakvog kvara. Sustav trzaja sadrži hidraulički sustav povrata. Cijev se pokreće električnom energijom, a ako dođe do kvara i ručno. Jedna je od glavnih prednosti minobacača to što može izdržati puno više od zahtijevanih 2000 ispaljenja mina zahvaljujući preciznoj obradi cijevi (autofretiranje) i inovativnom uljnom aerosolnom sustavu ubrizgavanja u komoru i cijev.

Budući da oružje koristi sustav klinastog zatvarača, mina

**Zapovjedno vozilo
zapovjednika
satnije AWD**

Foto: HSW

od 120 mm mora imati mesinganu (metalnu) čahuru koja zapečaćuje krilca kako bi se osiguralo ispravno paljenje barutnog punjenja. Metalnom čahurom mogu se opremiti i starije minobacačke mine. Rješenje je patentirao HSW. RAK može ispaliti i mine bilo koje duljine koje se ubacuju ručno. Međutim, brzina paljbe smanjuje se na šest mina u minutu. Uobičajen je tijek punjenja korištenjem automatskog punjača koji omogućuje stalnu brzinu paljbe od osam mina u minutu. Sustav automatskog punjača omogućuje punjenje minobacača bez obzira na položaj kupole i tijela te elevaciju. Najveća duljina mine koju automatski punjač može napuniti iznosi 830 mm. Najveći domet ovisi o korištenom streljivu, no za novorazvijene visokoeksplozivne mine RAK-HE iznosi 10 800 metara. Vjerovatnost kružne pogreške CEP (Circular Error Probable) za tu je udaljenost manja od 50 metara, što je sjajan rezultat. Način punjenja preko zatvarača dosta je zanimljiv jer se tako praktički gubi razlika između minobacača i haubica (topova), što dovodi u pitanje naziv "minobacač". Jedino je obilježje klasičnog minobacača kod RAK-a korištenje minobacačkog streljiva. No razvoj pametnog (kasetnog) streljiva za minobacače polako briše i tu razliku pa se s vremenom može očekivati novi naziv paljbeni modul umjesto minobacač. Sustav se može taktički koristiti u funkciji *shoot and scoot*, što znači da je nakon ispaljenja planiranog broja granata sustav sposoban brzo promjeniti paljbeni položaj, prije no što protivnik uzvrati protupaljbom. U spremnik streljiva ugrađeni su segmenti za više vrsta mina. U kupoli se nalazi 20 kasete za mine raspoređenih u petlji, a dodatnih je 26 u tijelu vozila. "Dostava" streljiva u spremnik kupole može se obaviti iz unutrašnjosti kupole ili kroz otvor u stražnjem dijelu vozila.

KAMERE U PUNOM KRUGU

Zapovjednikovo je sjedaloiza ciljačeva, a oba su lijevo od sklopa koljevke minobacača. Zapovjednik ima pokretnu

Foto: HSW

Kupola ima
minobacač 120 mm
s monolitnom
glatkom cijevi duljine
3000 mm
(25 kalibara)

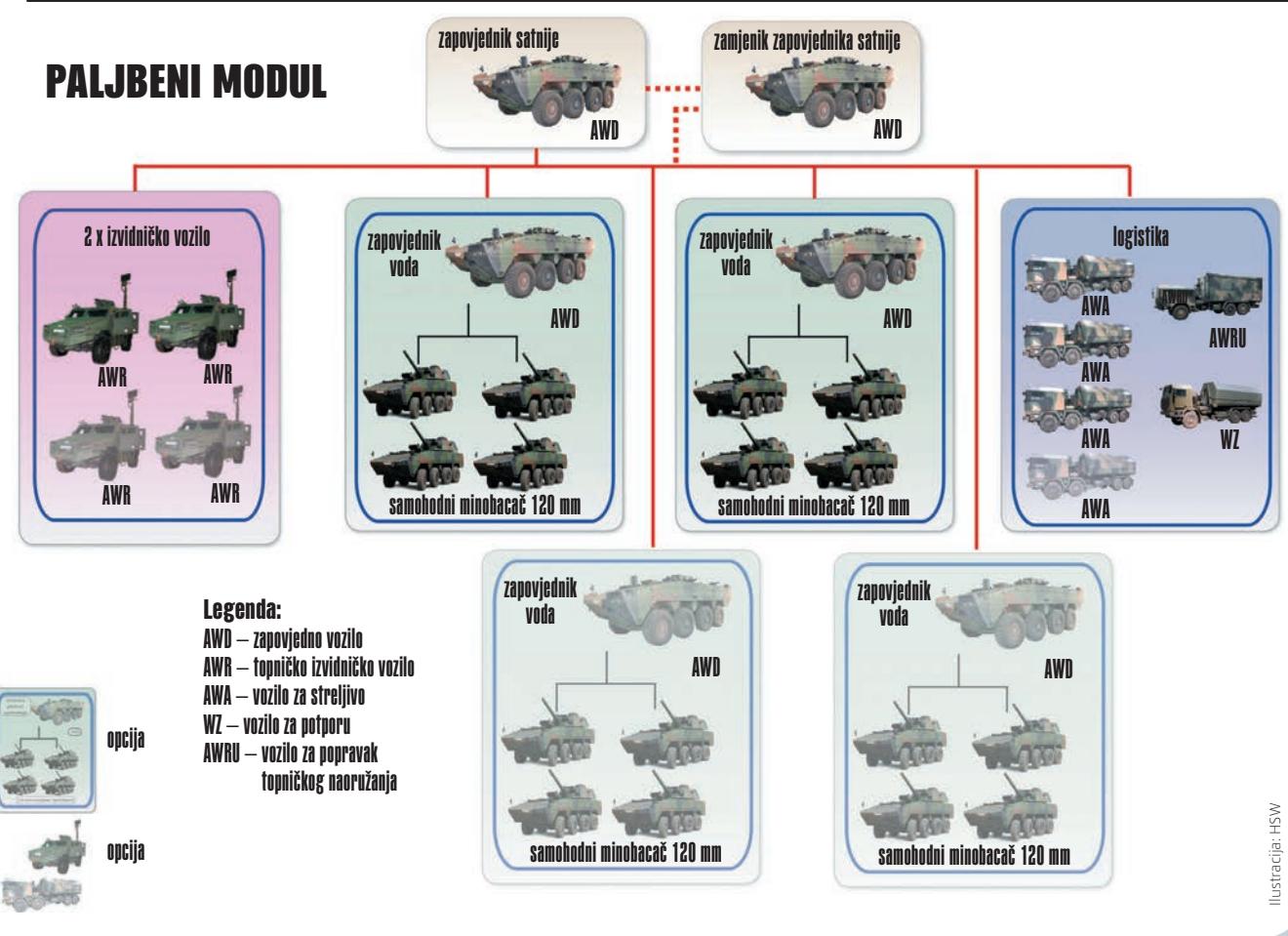
kupolicu s dva optička periskopa i dva periskopa dan/noć POD-72 Liswarta. Ispod je postavljeno balističko računalno WB Electronics. Zapovjednikove stanice, jedna ispod druge, jesu zapovjedna ploča, upravljačka ploča, ploča sustava Obra i ploča minobacača. Na lijevoj je strani sustav unutarnje komunikacije (interkom) WB Electronics Fonet. Ispod te ploče instaliran je radio. Sustav motrenja PCO SOD jedno je od glavnih sredstava koje posada može koristiti za situacijsku svijest. Sadrži četiri modula TV / termalne slike postavljena oko kupole. Svaki od modula ima dvije kamere i dva termala sustava. Cijelo rješenje od 16 senzora pokriva vidno polje od 360 stupnjeva u rasponu azimuta. SOD prikuplja signale koje daje osam kamera odjednom, a može otkriti i kretanje. Slika se prikazuje na zapovjednikovu zaslonu osjetljivu na dodir, u obliku panorame od 360 stupnjeva ili bilo kojeg kadra s pojedine kamere. Sustav zamjenjuje uobičajene periskope, a razvijen je i uveden na temelju iskustava koja su posade vozila Rosomak stekle u Afganistanu.

Ciljačeva stanica ima upravljačku ploču i upravljačku palicu. U slučaju izravne paljbe glavni je uređaj za ciljanje ZIG-2-T-2 s integriranim optoelektričkom jedinicom. Kako se izravna paljba obično koristi na malim udaljenostima (manjim od 1500 metara), taj je sustav dovoljan jer laserski daljinomjer može mjeriti domet na udaljenosti između 50 metara i 10 kilometara (tu se koristi i balistička računalna jedinica). Primarni elementi smješteni kraj ciljača jesu mehanizam za rotaciju kupole i podizanje cijevi.

SRCE ORUŽJA

Automatski sustav za upravljanje paljboru ZZKO Topaz srce je minobacača. Sastoje se od zapovjednikova terminala, ciljačeva terminala, računalnog modula, radiouređaja s pojedinačnim kriptografskim modulom, digitalnog interkoma Fonet, navigacijskog sustava te sustava napajanja. Topaz je sustav klase C3ITAR. Koristi razmjenu podataka između računalnih terminala instaliranih na zapovjednim vozilima, topničkim sustavima i drugim specijaliziranim

KOPNENA VOJSKA

RAK KAO DIO SUSTAVA

Ni jedan oružni sustav ne može raditi sam, bez vozila u potpori i opreme koji uvećavaju potencijal platforme i olakšavaju djelovanje na bojnom polju. Sustav oko minobacača RAK, tj. paljbeni modul, sastoji se od sljedećih elemenata:

- zapovjedno vozilo zapovjednika satnije AWD (Artyleryjski Wóz Dowodzenia)
- zapovjedno vozilo zamjenika zapovjednika satnije AWD
- izvidnički vod koristi dva topnička izvidnička vozila AWR (Artyleryjski Wóz Rozpoznania)
- dva paljbeni voda koriste četiri samohodna minobacača SMK RAK (M120K), s po jednom AWD platformom u svakom vodu
- tri vozila za streljivo AWA (Artyleryjski Wóz Amunicyjny)
- vozilo za popravak topničkog naoružanja AWU (Artyleryjski Wóz Remontu Uzbrojenia)
- vozilo u potpori (tek treba biti konstruirano).

Zapovjedna vozila AWD temelje se na oklopnom prijevožnjaku Rosomak. Njihova je zadaća priprema i nadzor topničkog djelovanja, uspostava zapovjednog mjesa, prikupljanje podataka za borbeno djelovanje, kao i obavještajnih podataka potrebnih za učinkovito djelovanje po topničkim ciljevima. Od naoružanja imaju

samo strojnicu UKM-2000 postavljenu na oklopno rotirajuću bazu. Specijalna oprema uključuje terminale zapovjednog sustava DD9620, računalnog modula MK16, radijske terminale RH5800H i RRC9311AP, interkom Fonet, navigacijski sustav TALIN 5000 i navigacijski prijamnik.

Osnovna je platforma vozila za topničko izvidanje AWR laki oklopnjak Žubr 4 x 4. Zadaća im je osiguranje optoelektroničkih zemaljskih podataka, a mogu ujedno biti i platforma za upravljanje paljbom. Prema potrebama mogu se koristiti u zaštitne svrhe. Četveročlana posada (vozač, radarist, operator i zapovjednik) ima širok spektar senzora. Ističe se izvidnički set PZOR ugrađen u vozilo, koji se sastoji od taktičkog nadzornog zemaljskog radara i optičkih senzora (CCD, LLTV i infracrvene kamere plus laserski daljinomjer), instaliran na daljinsko upravljeni jarbol od 4 m. Drugi je set prijenosni izvidnički sustav WZOR, koji sadrži topnički uredaj (CCD / infracrvene kamere i laserski daljinomjer) zajedno s podacima i audiovezama koje žično i bežično povezuju spomenuti senzorski paket s AWR platformom. AWR ima masu 12 tona, dug je 7390 mm, širine 2475 mm i visine 2720 mm. Ima klirens od 450 mm i može

Automatski sustav za upravljanje paljborom ZZKO Topaz pripada klasi C3iTAR. Vrijeme reakcije svrstava ga među najbolje u klasi

Foto: WB Group

postići brzinu na cesti od 100 km/h. Operativni doseg je 800 kilometara.

Vozila za dostavu topničkog streljiva AWA temelje se na kamionu Jelcz P882D.53 8 x 8 s oklopljenom kabinom (STANAG 4569/A, razina 1). Mogu nositi šest paleta streljiva. Klirens je 400 mm, na cesti mogu postići brzinu od 85 km/h, a operativni doseg je 650 km.

Vozila za popravak topničkog naoružanja AWRU temelje se na kamionu Jelcz P662D.35 6 x 6 i imaju kabinu za četiri osobe koja pruža zaštitu STANAG 4569/A, razina 1. Zadaća je AWRU-a remont i popravak naoružanja i elektronike u terenskim uvjetima te održavanje i skladištenje pričuvnih dijelova. Ima modularnu kontejner-radionicu, koja sadrži tehničke i korisničke odjeljke opremljene radioničkim specijalnim i osnovnim alatima te kompletom pričuvnih dijelova, sustavima za opskrbu električnom energijom itd. Vozilo također uključuje vito, sustav za vuču, satelitski navigacijski sustav, strojnicu 7,62 mm, komunikacijski paket Fonet, radio i sustav za filtriranje unutar kabine. Klirens je 400 mm. Na cesti može postići brzinu od 85 km/h, a doseg je 650 km.

Sve komponente paljbenog modula osiguravaju korisniku sposobnost djelovanja po protivniku uz uporabu osam minobacača, ali omogućuju i učinkovit proces zapovijedanja i upravljanja zahvaljujući četirima AWD platformama koje nude zamjenjivost uloga, što cijelokupan modul čini izazovnim za neutralizaciju. Vlastiti izvidnički vod može se činiti zastarjelim u doba mrežno usmjerjenog bojnog polja i mogućnosti koje nudi ZZKO Topaz. Međutim, on postrojbama pruža potpunu autonomiju – ne samo u okviru izviđanja nego i kad je u pitanju osiguravanje postrojbe u pokretu i pri zauzimanju i napuštanju paljbenog položaja. Svi elementi zajedno tvore sustav zahvaljujući kojem se preživljavanje, paljbeni snaga i operativne sposobnosti poljskih minobacača znatno uvećavaju. Dakle, modul razine satnije trebao bi imati osam minobacača, četiri zapovjedna vozila AWD, dva izvidnička vozila AWR, tri vozila za dostavu streljiva AWA i vozilo za popravak AWRU.

platformama putem programabilnih, softverski definiranih radija. Njegove najnovije inačice udovoljavaju zahtjevima koji se odnose na uporabu u ASCA (Artillery Systems Cooperation Activities) okruženjima, što znači da vozila koja koriste Topaz mogu postati dio mreža uspostavljenih unutar automatiziranih topničkih C2 paketa kao što su američki AFADTS (Advanced Field Artillery Tactical Data System), njemački ADLER (Artillerie Daten Lage und Einsatz-Rechnerverbund), francuski ATLAS (Advanced Target Location And Strike) i britanski BATES (Battlefield Artillery Target Engagement System). Cijeli Topaz omogućava prelazak iz pokreta u spremnost za manje od 30 sekundi. Vozila mogu ponovno biti u pokretu u roku od 15 sekundi i te su vrijednosti impresivne. Sustav je automatiziran do te mjere da teoretski omogućuje daljinsko upravljanje kupolom. Unatoč navedenom, proizvođač korisniku i dalje pruža mogućnost potpuno ručnog upravljanja minobacačem.

Spregnuta strojnica 7,62 mm UKM-2000 opremljena dnevno / noćnim cilnjnikom PCO CKW Bazalt pomoćno je naoružanje. Postavljena je iznad zapovjednikove kupolice, a može se koristiti za ciljeve na zemlji i za protuzračnu obranu.

Prema dostupnim podacima, RAK-ova kupola jedinstvena je na svjetskom tržištu. To je jedini serijski proizveden takav sustav s automatskim punjačem koji skladišti i streljivo, a sposoban je za ispaljivanje do osam mina u minuti unutar cijelog raspona azimuta i elevacije. I Topaz je prilično napredan – vrijeme reakcije svrstava ga među najbolje u klasi. Točnost koju RAK postiže na udaljenosti većoj od 10 km može se usporediti s onom koju postižu minobacači s užljebljenom cijevi na udaljenosti od 7 km. RAK također može učinkovito izravno djelovati protiv pokretnih ciljeva. To je omogućeno i naoružanjem, kao i činjenicom da platforma ima termalni slikevni prizor i balističko računalo. Nadalje, posada je dobro zaštićena i fizički: RAK ima potpuno zapečaćen odjeljak s posadom s klima-uređajem te sustavima za filtriranje i ventilaciju zraka. Obloga protiv fragmentacije i učinkovite mјere ublažavanja eksplozije još su jedno zaštitno sredstvo, kao i aktivni soft-kill sustav zaštite učinkovit protiv protuoklopnih

KOPNENA VOJSKA

Cijelo rješenje od 16 senzora pokriva vidno polje od 360 stupnjeva u rasponu azimuta

oružja koja imaju vođenje laserom ili radarem.

SIGURNI KOTAČI

Osim na poljski LPG, sustav kupole može se lako integrirati na bilo koju gusjeničnu platformu. Spominje se da bi se mogao postaviti na južnokorejsku K9, koja se već koristi za poljsku samohodnu haubicu Krab 155 mm, ili na njemački Marder 1. Međutim, favorit je nedavno predstavljeno borbeno vozilo pješaštva Borsuk IFV, kojim bi trebala biti opremljena poljska vojska. Domaće bi rješenje bilo operativno, logistički i financijski prihvatljivo.

Što se tiče kotača, sigurno je podvozje Rosomaka, tj. Patrije. Rosomak-RAK odlikuje se uobičajenim rasporedom, s upravljačkim odjeljkom u prednjem lijevom dijelu i odjeljkom pogonskog paketa u prednjem desnom dijelu tijela. Borbeni odjeljak s košarom kupole u središnjem je i stražnjem dijelu. Spremnik s 26 mina također je u stražnjem dijelu. Tijelo osigurava visoku razinu zaštite od mina jer može izdržati eksploziju od šest kilograma eksploziva detoniranog ispod cijelog tijela (STANAG 4569/B, razina 2). Jezgru pogonskog sklopa čini dizelski motor Scania DI1249A03P. Njegova je najveća snaga u mirnodopsko vrijeme ograničena na 294 kW (394 KS). Motor, uz sustav za hlađenje, ima transmisiji sklop s automatskim mjenjačem ZF 7HP902, koji ima sedam stupnjeva prijenosa naprijed i jedan za vožnju nazad. Snaga se prenosi na sve kotače, dok diferencijal omogućuje promjenjivi pogon između dviju prednjih i dviju stražnjih osovina. Ovjes je neovisan za svaki od kotača. Gume su opre-

Foto: HSW

Foto: HSW/Twitter

RAK je sposoban za ispaljivanje do osam mina u minuti unutar cijelog raspona azimuta i elevacije

mljene *run-flat* umetkom s pomoću kojeg vozilo može nastaviti vožnju iako je guma pogođena. Najveća brzina vozila je 80 km/h, a s jednim punjenjem spremnika goriva prelazi najmanje 500 km. Može svladati prednji uspon od 60 % i bočni nagib od 35 %.

DOBRA ODLUKA

Poljska kopnena vojska imat će četiri brigade opremljene platformom Rosomak APC. Ako prepostavimo da svaka

Foto: PGZ/Twitter

Mina RAK-HE-1

RAKOVE MINE

Zahvaljujući modernim protuoklopnim minama APR120 (duljine 800 mm, mase 16,8 kg i dometa do 8 km), poljski minobacači moći će učinkovito djelovati protiv oklopnih vozila. Sustav navođenja LPC-1 (13,7 kg) čini tu minu otpornom na pasivne i aktivne zaštitne sustave, uključujući one koje imaju vozila. Protivnik u načelu neće imati vremena za učinkovito korištenje protumjera jer je LPC-1 aktivna samo kratko vrijeme. Neka rješenja primjenjena na samom streljivu omogućavaju pogadanje cilja čak i kad je projekcija laserskog snopa prekinuta.

APR 120 može se koristiti i kao konvencionalna mina, u izravnom režimu paljbe na način sličan uobičajenom kumulativnom streljivu (High-Explosive Anti-Tank – HEAT). Nove minobacačke mine RAK-HE pružit će platformi, u kombinaciji s automatskim punjačem i sustavom Topaz, domet od 10 km, što RAK svrstava u sam svjetski vrh samohodnih minobacača. Pješačka satnija može se onesposobiti za daljnje djelovanje s pomoću 40 do 100 minobacačkih mina. To ovisi o formaciji u kojoj se satnija kreće – je li u pokretu ili u obrani. Bitnica RAK koja djeluje s osam minobacača može isporučiti navedenu količinu streljiva za 45 do 90 sekundi.

Taktičko-tehničke značajke samohodnog minobacača RAK 120 mm

Vrsta	samohodni minobacač
Platforma	kotačna, 8 x 8
Glavno naoružanje	glatkocijevni minobacač 120 mm
Duljina cijevi	3000 mm (25 kalibara)
Zemљa podrijetla	Poljska
Projektant i proizvođač	HSW
Prototip	2008.
Početak proizvodnje	2016.
Broj članova posluge	3 (zapovjednik, ciljač, vozač)
Borbena masa	24,5 t
Duljina	7,7 m
Širina	2,8 m
Visina	2,15 m
Najmanji domet gađanja	0,75 km
Najveći domet gađanja	12 km
Najveća brzina paljbe	od 6 do 8 mina u minuti
Elevacija	-3 do +80 stupnjeva
Mogućnost djelovanja po smjeru	360 stupnjeva
Borbeni komplet	46 mina
Spremnost za paljbu	30 sekundi
Pomoćno naoružanje	strojnica 7,62 mm bacaci dimnih kutija 81 mm (2 x 4)
Motor	dizelski, Scania DI1249A03P (394 KS)
Najveća brzina	80 km/h
Transmisija	ZF 7HP902
Doseg	najmanje 500 km
Ovjes	hidropneumatski
Balistička zaštita	razina 1, STANAG 4569
Najveći uspon	60 %
Bočni nagib	35 %
Okomite zapreke	0,5 m
Svladavanje rovova	2,1 m
Vodeni gaz	1,5 m

Foto: HSW

Zadnja vijest iz travnja ove godine govori o novom ugovoru prema kojem će od 2022. do 2024. u okviru treće serije poljskoj vojski biti isporučeno 40 minobacača i 20 zapovjednih vozila

Foto: HSW

Vozila za dostavu topničkog streljiva AWA temelje se na kamionu Jelcz P882D.53 8 x 8 s oklopljenom kabinom

brigada uključuje tri motorizirane bojne, tad bi 12 bojni koristilo APC. Svaka od tih bojni također će imati na raspolaganju paljbeni modul RAK. To će rezultirati nabavom najmanje 96 samohodnih minobacača RAK, zajedno s cjelovitim sustavom potpore. Ipak treba imati na umu da je količina opreme unutar modula smanjena za 30 % (s 12 na osam). Dakle, realno gledajući, 12 modula trebalo bi imati 144 minobacača RAK. Treba napomenuti da trenutačna količina od 24 minobacača po brigadi (osam po bojni) nije dovoljna. Samo optimisti mogu pretpostaviti da bi zračne snage u ratnim vremenima mogle pružiti dovoljnu potporu. Većina je potpore ipak na topničkim komponentama. Iznad svega, treba priznati činjenicu da će uloga minobacačkih platformi kao sredstva potpore pješaštvu postajati sve važnija, posebno u uvjetima u kojima operacije bliske zračne potpore (Close Air Support – CAS) neće biti moguće. Međutim, nagle promjene na bojištu rezultirale su poboljšanjem senzora i oružja te dovele do drastičnog skraćivanja vremena reakcije protupaljbe bitnica. Ta djelovanja često uključuju pametno streljivo ili projektile DPICM (Dual-Purpose Improved Conventional Munition). U takvim je uvjetima vučeno oružje rizično, a učinkovito izvršavanje zadaća bit će na automatiziranim, autonomnim i mrežnousmjerenim sustavima.

Odluka Poljske o napuštanju koncepta vučenih minobacača 120 mm je opravdana. RAK se savršeno uklapa u moderno bojište. Potpuno je autonomna platforma s naprednim sustavom za upravljanje paljbom Topaz koji zadovoljava C3ITAR zahtjeve. Zahvaljujući sustavu kupole, RAK je također zaštićen od oružja za masovno uništenje (Weapon of Mass Destruction – WMD), krhotina granata i vremenskih uvjeta. Nudi i mogućnost izravne paljbe, koja je podcijenjena. RAK je jedini minobacač koji se odlikuje potpuno automatskim punjačem koji može puniti minobacač bez obzira na položaj, odnosno elevaciju cijevi i kupole. Također nudi konstantnu realnu brzinu paljbe od osam mina u minuti. Ukratko, samohodni minobacači na bazi kupole koji nude zauzimanje cijelog raspona elevacije i vodoravnih kutova, opremljeni su automatskim punjačima i imaju mogućnost skladištenja streljiva bit će dominantan dizajn usvojen u idućim godinama. U isto vrijeme, RAK je dio šireg sustava, s brojnim zapovjednim vozilima, vozilima za streljivo, izvidničkim platformama i vozilima za popravak, a sve u svrhu potpore koja povećava performanse samih minobacača.

Poljska vojska dobila je sustav koji je osmišljen i proizvodi se u domovini, a njegove su sposobnosti znatno bolje od onih koje imaju konkurenčni serijski proizvedeni (i oni razvojni) sustavi u drugim zemljama.

B-1B već je u trenutku ulaska u operativnu uporabu u listopadu 1986. bio zastario, no ipak znatno napredniji od svih sovjetskih bombardera

Bombarder B-1B u letu tijekom vježbovne misije nad Novim Meksikom 24. veljače 2010.

POVIJEST ZRAKOPLOVSTVA

POKRETNA KRILA

STVIT

KOPNJANK

Činjenica da su se krila s promjenjivim kutom nagiba pokazala puno bolja na jurišnicima nego na lovačkim avionima, uz iznimku američkog palubnog lovca F-14 Tomcat (vidi tekst Nepobjedivi Tomcat, HV 608), logično je vodila prema primjeni tog rješenja na bombarderima.

Američko ratno zrakoplovstvo i strateške snage sredinom pedesetih godina vjerovali su da će strateški bombarderi doći do svojih ciljeva ako će letjeti dovoljno visoko i dovoljno brzo. Na temelju tih pretpostavki tvrtka North American Aviation razvila je strateški bombarder XB-70 Valkyrie (više u tekstu North Americanov XB-70 Valkyrie, HV 583), koji je mogao letjeti brzinom većom od 3 Macha na visini od 21 000 metara. I po današnjim mjerilima bio je to fantastičan avion. Kad se ukupna cijena programa podijeli na dva izrađena prototipa, bio je iznimno skup sa 750 milijuna dolara po letjelicu, odnosno oko milijardu u današnjoj vrijednosti. Osim toga, sovjetski su protuzračni raketni sustavi počeli obarati američke izvidničke avione U-2 iako su letjeli na visinama većim od 21 000 metara. Kako se moglo očekivati da će sovjetski PZO raketni sustavi s vremenom biti sve bolji, prodori na velikim visinama više nisu dolazili u obzir. Moralo se pronaći neko drugo rješenje.

NA RUBU LJUDSKIH MOGUĆNOSTI

Ako bombarderi nisu smjeli i mogli izvršavati zadaće na velikim visinama velikim brzinama, onda su to morali činiti na vrlo malim visinama visokim dozvučnim brzinama. Veliki

TEKST
Mario Galić

i teški bombarder B-52 imao je dostatan borbeni polumjer djelovanja za takve misije, no njegova konstrukcija s velikim krilima i čak osam motora nije omogućavala dugotrajan let na vrlo malim visinama. B-52 golem je i vrlo bučan avion čiji motori ostavljaju dug trag dima pa ga nije teško vizualno uočiti iz zraka ili sa zemlje. Doduše, to se moglo djelomično otkloniti noćnim misijama, ali tad bi naprezanje pilota bilo na samom rubu ljudskih mogućnosti. Dakle, za novu vrstu misije USAF je trebao novi bombarder, gotovo po svemu različit od B-52. Jedine sličnosti trebale su biti nosivost i borbeni polumjer djelovanja. Avion je morao biti znatno manji i puno pokretljiviji kako bi mogao izbjegavati prepreke tijekom leta na vrlo malim visinama. Na osnovi iskustava s F-111 (vidi tekst Prilagodljivi mraťojed, HV 601), USAF je zaključio da bi novi bombarder morao imati krila s promjenjivim kutom nagiba jer će mu ona pružati mogućnost optimalne aerodinamičke konfiguracije ovisno o

POVIJEST ZRAKOPLOVSTVA

Foto: San Diego Air & Space Museum / Flickr

visini i brzini leta te će znatno smanjiti brzine polijetanja i slijetanja. Nakon nekoliko uvodnih, u listopadu 1963. objavljena je studija AMPSS (Advanced Manned Precision Strike System), dosta razrađena da se po njoj mogu pozvati tvrtke kako bi ponudile rješenja. Na poziv za ponude odazvao se Boeing, General Dynamics i North American. Sredinom 1964. USAF je AMPSS zamijenio studijom AMSA (Advanced Manned Strategic Aircraft), koja je tražila da novi bombarder može letjeti brzinama većim od 2 Macha na velikim visinama. Da bi sve bilo još komplikiranije, tadašnji američki državni tajnik za obranu Robert McNamara, nije želio trošiti novac na novi bombarder nego na interkontinentalne balističke projektile. Tek kad je 1969. na predsjedničku dužnost stupio Richard Nixon, program AMSA će oživjeti. Novi državni tajnik za obranu Melvin Laird nije podnosi F-111, nego je želio što brže razviti novi bombarder koji će ga nadomjestiti. Službeni početak razvoja bombardera B-1A seže u travanj 1969., a novi zahtjev za ponude objavljen je u studenom te godine. Ponude je poslao Boeing, General Dynamics i North American Rockwell. Već u lipnju 1970. za pobjednika je odabran prijedlog potonje tvrtke, koja je dobila ugovor za gradnju triju prototipova.

PREDSJEDNIČKA GLEDIŠTA

Prvi je prototip prvi put poletio 23. prosinca 1974. Izvorni je plan predviđao isporuku čak 240 aviona B-1A te ulazak u operativnu uporabu do

Počelo je s bijelim avionom: do travnja 1981. četiri su prototipa B-1A ostvarila 70 letova i nakupila čak 378 sati naleta

kraja 1979. godine. No, demokratski predsjednički kandidat Jimmy Carter pozivao je tijekom predizborne kampanje 1976. na prekid razvoja tog aviona. Stoga ne čudi da je, nakon što je 1977. preuzeo predsjedničku dužnost, odmah naložio detaljno preispitivanje isplativosti nastavka programa. Dva su druga programa presudila u korist obustave razvoja. Prvi je bio tad supertajni razvoj borbenih aviona s vrlo malim radarskim odrazom (stealth). Drugi je bio kombinacija bombardera B-52 i krstarečih projektila vrlo velikog dometa AGM-86 ALCM (Air Launched Cruise Missile). Projektili ALCM mogli su se zbog velikog dometa lansirati daleko izvan sovjetskog zračnog prostora. Ukupni troškovi razvoja ALCM-a, njihova proizvodnja i uvođenje u operativnu uporabu (zajedno s troškovima prilagodbe B-52 za njihovo nošenje) iznosili su tek 20 posto ukupnih troškova razvoja i uvođenja u operativnu uporabu 244 aviona B-1A. Odluka o prekidu razvoja službeno je objavljena 30. lipnja 1977. godine. Javnost će tek puno kasnije saznati da je dobar dio uštedjenog novca otišao na tad vrlo tajni program ATB (Advanced Technology Bomber), koji će rezultirati bombarderom B-2 Spirit.

Iako stručni krugovi danas uglavnom zaključuju da je otuzdanje programu razvoja B-1A bilo opravданo, to nije spriječilo republikanskog predsjedničkog kandidata Ronald Reagana da tijekom predizborne kampanje 1980. godine osporava takvu odluku. Kad mu je 1981. počeo predsjednički mandat, Reaganova ključna hladnoratovska premla bila je prisiliti SSSR na dodatne troškove za razvoj naoružanja kako bi ga se ekonomski iscrpilo. Osnova tog gledišta bila je da je SAD ekonomski i tehnološki znatno snažniji te da će puno lakše podnijeti takvu utrku u naoružanju. Do travnja 1981. četiri su prototipa B-1A ostvarila 70 letova i nakupila čak

USAF je na osnovi iskustava s F-111 zaključio da bi novi bombarder morao imati krila s promjenjivim kutom nagiba

B-1B bio je ispočetka opremljen isključivo nuklearnim naoružanjem, no prebačen je na konvencionalne bombe. Prvo borbeno djelovanje imao je u prosincu 1998.

378 sati naleta. Razvoj poboljšanog B-1 značio je da će se u vrlo kratkom vremenu i s relativno malo sredstava dobiti novi strateški bombarder. Rockwell je stoga u siječnju 1982. dobio dva ugovora ukupne vrijednosti 2,2 milijarde dolara za razvoj poboljšane inačice B-1 i proizvodnju 100 letjelica. Novi je bombarder dobio službenu oznaku B-1B te ime Lancer (engl. kopljanič), iako je među pilotima i tehničarima bio poznatiji kao Bone (kost). Prvi je proizvedeni B-1B prvi put poletio 18. listopada 1984., a stoti je isporučen 2. svibnja 1988. godine.

NOV, A ZASTARIO

B-1B već je u trenutku ulaska u operativnu uporabu u listopadu 1986. bio zastario, no ipak znatno napredniji od svih sovjetskih bombardera. Kako bi poništio tehnološko zaostajanje, SSSR je krajem sedamdesetih pokrenuo razvoj sličnog strateškog bombardera Tu-160. Time je program razvoja B-1B postigao pravi cilj – prisiliti SSSR na još veća izdvajanja za oružane snage. U početku operativne uporabe B-1B bio je naoružan isključivo nuklearnim naoružanjem. Tijekom 1991. svi su avioni na brzinu osposobljeni za nošenje gravitacijskih bombi Mk 82 mase 230 kg, no zbog problema s motorima ni jedan B-1B nije te godine borbeno djelovao u operacijama oslobođanja Kuvajta od iračke okupacije. Raspadom SSSR-a u prosincu 1991. postavilo se pitanje što činiti s flotom aviona B-1B. Postojale su dvije opcije: jedna je bila da ih se otpiše, a druga da ih se osposobi za nošenje klasičnog naoružanja. S obzirom na to da su bili potpuno novi i s vrlo malim brojem sati naleta, odlučeno je da će se u njih investirati dodatne tri milijarde dolara. Tijekom 1995. počeo je proces potpunog uklanjanja mogućnosti nošenja nuklearnog oružja, koji je dovršen 2011. godine.

Asortiman bombi JDAM (Joint Direct Attack Munition) od 500 i 2000 funti u Lancerovu unutarnjem spremniku

Foto: USAF

Prvo su borbeno djelovanje B-1B imali u prosincu 1998., kad su gravitacijskim bombama gađali talibanske položaje u Afganistanu. Znatno opasnije i zahtjevnije borbene zadaće izvršavali su tijekom NATO-ovih zračnih udara po SR Jugoslaviji 1999. godine. Intenzivno su korišteni i tijekom 2003. u okupaciji Iraka. Tijekom 2011. napadali su ciljeve u Libiji, a 2014. ciljeve na prostoru takozvane Islamske države. Kako nitko od protivnika nije imao najsuvremenije PZO raketne sustave, B-1B bio je više nego dorastao zadaćama. Ne čudi stoga što ni jedan nije oboren.

BIT ĆE PEDESET GODINA

S vremenom je održavanje B-1B postajalo sve teže i skuplje, a broj operativnih aviona smanjio se na 66 jer ih je sve više rastavljano zbog nedostatka rezervnih dijelova.

Sve teže održavanje dovelo je do enormnog povećanja troškova (za svaki sat naleta potrebno je oko 48 sati održavanja), što je rezultiralo odlukom o početku povlačenja B-1B iz operativne uporabe. Iako će tempo povlačenja ponajviše ovisiti o dovršetku razvoja i početku operativne uporabe najnovijeg američkog strateškog bombardera B-21 Raider, ono će početi 2025., a zadnji će biti povučeni iz operativne uporabe najkasnije 2035. godine. U trenutku otpisa avioni će biti stari između 40 i 50 godina. Zanimljivo je da USAF istodobno ne predviđa otpis znatno starijih B-52. Umjesto toga najavljuje se da će, nakon što B-21 u većem broju uđe u operativnu uporabu, početi otpis B-2. Kad se u obzir uzmu problemi koji su pratili B-1 od početka razvoja, činjenica da je bio zastario u trenutku ulaska u operativnu uporabu (znatno suvremeniji strateški bombarder B-2 uveden je u operativnu uporabu samo deset godina kasnije) te da su s vremenom troškovi održavanja enormno povećani, operativni vijek od pedeset godina odličan je uspjeh.

Foto: USAF

Duljina Lancer-a je 44,5 m, visina 10,4 m, a raspon krila 41,8 m

CRTICE IZ HRVATSKE POVIJESTI

Sredinom XVII. stoljeća osmanlijski velikaš hrvatskog podrijetla u rodnom je kraju odlučio sagraditi rezidenciju. Danas je ona jedan od najbolje očuvanih spomenika islamske arhitekture na našim prostorima

MAŠKOVIĆA HAN

Već nakon prilično lakog osvajanja Bosne 1463. godine, osmanlijske snage počinju upadati u Ravne kotare i pljačkati imovinu tamošnjeg stanovništva. Na udaru se sve češće nalazilo i malo mjesto Vrana kraj Pakoštana. Tamošnja mletačka uprava nije uspjela osigurati povećanje broja posade na obližnjoj utvrdi ni financijsku potporu obnovi sve razrušenijih zidina. Kako je poljoprivreda kao glavna gospodarska grana patila zbog rata, stanovništvo je sve više siromašilo, zbog čega je dio izbjegao u mirnije krajeve, a dio se pokušao priključiti obrani mjesta. Vrana je u proljeće 1538. konačno pala u ruke Osmanlija, čije je pješaštvo i konjaništvo istjerala posljednje branitelje utvrde. Osmanlije ubrzo nakon uspostave vlasti počinju obnovu vranske utvrde te stacioniranje pogranične posade. Isto tako, radili su na izgradnji džamija, osnivanju islamskih škola za preobraćenje stanovništva te izgradnji vodovoda i ostalih građevina bitnih za javne i civilne svrhe.

OD TIMARTELJA DO ADMIRALA

Nešto malo više od sto godina nakon uspostave osmanlijske vlasti u Vrani, visoki osmanlijski dužnosnik Jusuf-paša Mašković (r. 1604.), rodom iz Vrane ili Pakoštana, počinje gradnju velikog objekta koji bi služio kao svratište i nje-

TEKST
Josip Buljan

FOTO
Marijana
Striguljica

gov ljetnikovac kad se jednom povuče u mirovinu. Gradnja je počela 1644., svega nekoliko desetaka metara od zidina utvrde. Isprva je planirano da se Maškovićeva rezidencija prostire na tri tisuće četvornih metara, a na njoj je prema nekim povjesnim spisima trebalo raditi petstotinjak radnika. Priča idejnog tvorca zdanja gotovo je filmska. Rođen je kao kršćanin i zvao se Josip Mašković. Kao dijete radio je s ocem na jednom od imanja visokog osmanlijskog dužnosnika, a prema onodobnim mletačkim izvorima bio je timaritelj kod bega Ibrahima Bećiragića u Nadinu. Mašković je na imanju svojeg gospodara naučio čitati, pisati i govoriti turski jezik, a vjerojatno se već tad i poturčio. Osim toga, često je odlazio s gospodarom u Carigrad, gdje je upoznao neke visoke dužnosnike na dvoru sultana Murata IV. (1612. – 1640.). Stekavši brojna poznanstva i s novim imenom Jusuf, Mašković se uspio probiti u dvorsku službu. Povjesničari navode da je najprije radio kao drvosječa, a zatim kao vrtlar. U to bi vrijeme, zbog čestih dinastičkih borbi za vlast u Osmanском Carstvu, aktualni sultan davao ukloniti svoju braću. Sličan se slučaj dogodio i za vrijeme Murata IV., koji je brata Ibrahima (r. 1615.) dao zatvoriti smatrajući ga slaboumnim i nesposobnim za vladavinu. Ibrahima je tijekom zatočeništva služio upravo Jusuf Mašković, koji mu je navodno donosio svježu hranu i piće te mu zatočeničke dane kratio pjesmom i pričama. Nakon što je Murat IV. umro 1640., na tron je sjeo njegov brat i tako postao Ibrahim I. Izgleda da novi vladar nije zaboravio Jusufov dobar odnos pa ga je u

zahvalu za to promaknuo u dvorskog oružara. Nije prošlo dugo, a Mašković je zbog svoje inteligencije i sposobnosti dobio priliku za službu u ratnoj mornarici. Napredovao je iznimno brzo i uoči osmanlijsko-mletačkog Kandijskog rata (1645. – 1669.), dobio titulu kapudan-paše, tj. vrhovnog osmanlijskog admirala.

DVORSKE SPLETKE I KLEVETE

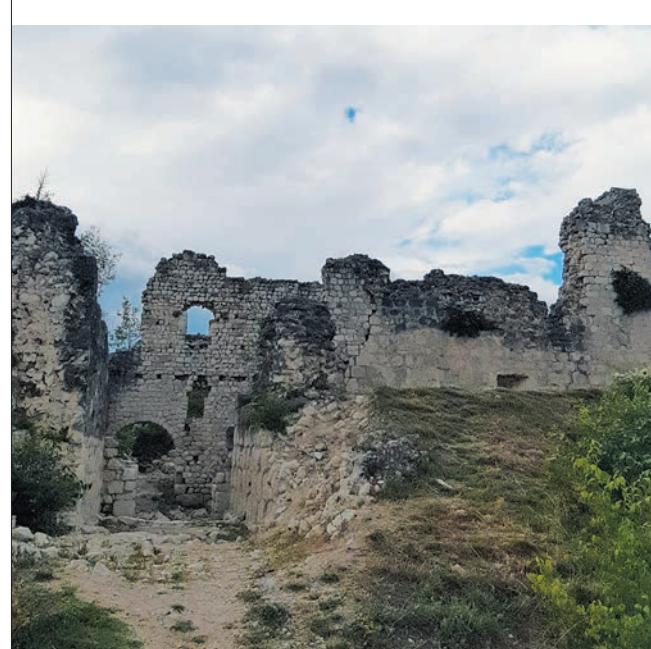
Mašković je vještine pokazao već u prvoj bitki rata. Porazio je 1645. mletačku flotu i za samo pedesetak dana osvojio grad Khaniju na zapadnom dijelu Krete. Priče spominju da je sa zarobljenim mletačkim vojnicima postupao iznimno humano, što nije bio čest slučaj u osmanlijskoj vojsci. Veliki uspjesi dodatno su ojačali društveni status i moć Jusufa Maškovića. Na povratku u Carigrad oženio se sultanovom kćeri Fatmom, a Ibrahim I. ustupio im je jednu od svojih palača u središtu prijestolnice. Popularnost i slava Maškoviću je donijela i brojne neprijatelje. Sve je više bilo onih koji su iskoristavali svaku priliku da okaljuju njegovo ime kod sultana. Najviše su mu prigovarali blago postupanje prema mletačkim vojnicima na Kreti, pripisujući to njegovoj kršćanskoj prošlosti. Optuživalo ga se i da uzima blago iz državne riznice kako bi financirao gradnju svoje rezidencije u Vrani i, konačno, da radi sultanu iza leđa, ugrožavajući njegovu vlast. Sve te dvorske spletke i klevete, u kojima je prednjačio veliki vezir Mehmed, utjecale su na mišljenje ionako nestabilnog sultana, zbog karaktera nazivanog i Ludi. Na

Mašković se nikad nije uspio vratiti u Vranu i uživati u mirovini, no zahvaljujući čvrstoj građevini koja nosi njegovo ime zauvijek će ostati upisan u povijest Ravnih kotara

koncu je 1646. osudio Maškovića na smrt, pod optužbom za izdaju i protudržavno djelovanje, i pogubio ga.

ODOLIO STOLJEĆIMA

Smrću Jusufa Maškovića stao je i projekt izgradnje hanu u Vrani. Mlečani su tijekom Kandijskog rata, točnije 1647., nakratko vratili Maškovićevo rodno mjesto pod svoju upravu. Prije nego što su ga Osmanlije ponovno osvojili, Mlečani su topovima nekoliko dana uništavali zidine kako neprijatelj ne bi imao koristi od utvrde. Maškovića han ostao je gotovo neoštećen, a Osmanlije su ga do kraja svoje uprave doveli u pristojno stanje i od njega napravili trgovačko svratište i prenoćište. Vrani su mletačka vojska konačno, uz pomoć lokalnog stanovništva, oslobođila za vrijeme Prvog morejskog rata (1683. – 1699.). Sredinom XVIII. stoljeća Maškovićeva nesuđena rezidencija dolazi pod vlasništvo mletačke plemićke obitelji Borelli, da bi 1880-ih došla pod austrijsku upravu. Sve do početka ovog stoljeća nije bilo pokušaja veće obnove tog monumentalnog zdanja. Tad je počela restauracija objekta, financirana velikim dijelom iz fondova Europske unije. Kompleks je samoj dijelom dovršen u izvornom obliku i otvoren u ljeto 2015. godine. U vlasništvu je Općine Pakoštane, a u njegovu je sklopu manji hotel i restoran. Maškovića han također je i iznimna turistička atrakcija u vidu najzapadnije osmanlijske svjetovne građevine koja je opstala do danas.

DOMOVINSKI RAT

IZVORI O DJELOVANJU JNA I SRPSKIH POSTROJBI U LICI PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE, 1991.-1992. (XVIII. DIO)

TEKST
dr. sc. Ante Nazor, ravnatelj Centra

U prošlom je nastavku (Hrvatski vojnik, br. 609) naveden podatak iz "Dnevnika rada Organa bezbednosti 9. korpusa JNA" za 14. studenog 1991. o ubojstvu srpske obitelji Rakić, koju su u studenom 1991. u Novom Ličkom Osiku ubili srpski ekstremisti. U "Dnevniku" je 17. studenog 1991. navedeno: *Čedo Budisavljević koji je jučer uhapšen dao je pismenu izjavu u kojoj kaže da je ubio petočlanu porodicu Rakića Mane i njegove žene. Pri tom su ubijeni i njihova djeca sinovi Milan i Dragan i kći Rada. Usta su im vezali selotepom i pucali im u potiljak iznad jame Golubnjača. U izjavi je rekao da je ubijeno i 12 lica hrvatske nacionalnosti i to: Zrnić Drago, Zekan Mile, Jukić Joso, Jukić Lucija, Nikšić Ante, Nikšić Joso, Klobučar Ivica, Orešković Ante, Orešković Anka, Perković Ivan, Nikšić Petar i Nikšić Ivica.*

HRVATSKI MEMORIJALNO-DOKUMENTACIJSKI CENTAR DOMOVINSKOG RATA
U SURADNJI S HRVATSKIM VOJNIKOM OBJAVLJUJE AUTENTIČNE DOKUMENTE
I MEMOARSKO GRADIVO VEZANO UZ DOMOVINSKI RAT

O spomenutom zločinu govori Operativno izvješće Stanice javne bezbednosti Lički Osik MUP-a SAO Krajine od 11. studenog 1991. (Predmet: "Budisavljević Čedo i drugi, vršenje ubojsstva, silovanja i drugih kriminalnih radnji na području Teslingrada" (tako su srpski okupatori preimenovali Novi Lički Osik, op. a.).

Operativnim radom na terenu putem prijateljskih veza i drugim saznanjima došlo se do saznanja da je Budisavljević Čedo zamjenik komandira Odjelenja milicije iz Teslingrada učinio više kriminalnih radnji koristivši svoj položaj i situaciju na terenu, tako da je u toku 10. mjeseca ove godine privodio više osoba u Odjelenje milicije navodno na informativni razgovor. Ne ocjenjujući osnovanost privođenja na informativni razgovor Budisavljević je prema našim saznanjima sve privedene osobe zlostavljao upotrebljavajući fizičku snagu, iznurivanje i maltretiranje. Tako je prilikom privođenja dvije osobe hrvatske nacionalnosti Nikšić Ante i njegove žene, nakon završenog informativnog razgovora odveo iste u njihovu kuću na Brdo Nikšića u Širokoj Kuli, te ženu silovao na očigled muža, potom oboje ubio, a zatim ih zapalio u kući. Također se došlo do saznanja da je 11-12 osoba hrvatske nacionalnosti koje su bile pritvorene i namijenjene za razmjenu, međutim kako razmjena nije uspjela Budisavljević je zajedno sa Bogunović Miloradom i Malinović Mirkom iste odveo u pravcu Ljubova gdje su ih pobili, zatim bacili u jamu Golubnjaču. Osim navedenog došlo se do saznanja da je Budisavljević Čedo učinio najgnusniji zločin prema porodici Rakić iz Široke Kule. Naime, Budisavljević je 18. 10. 1991. godine priveo na informativni razgovor Rakić Manu, njegovu kćerku Rakić Radu i sinove Rakić Dragana i Milana. Za napomenuti je da je ovo srpska porodica a privedeni su zbog osnova sumnje da je ta porodica suradivala sa vlastima i vojnim formacijama Hrvatske. U zatvoru su navedene osobe boravile 12 dana, a na zahtjev vojnih organa, koji se nalaze u tvornici "Marko Orešković". Osim obavljenih informativnih razgovora od strane Budisavljevića sa istim osobama razgovore su obavljali i ti vojnici kojima se ne znaju imena već samo konspirativna i to "Zolja", "Rambo", "Ćato" i jedan vodnik Davidović Nebojša. Svi oni su se privremeno na-

lazili na zadatku u tvornici "MOL" a pripadali su riječkom korpusu. Sada se ne nalaze u Teslingradu već su prekomandovani na Plitvice. Prilikom ovog ispitivanja Budisavljević Nebojša je na zatvorenicima primjenjivao najbrutalnije metode primjrenom sile u podrumu dječjeg vrtića, tukavši ih sa kablom od struje, a Rakić Radu je prema nekim saznanjima više puta silovao. O ovom silovanju očevidac je bio Vunjak Dragan. Nakon puštanja iz zatvora Budisavljević je privedena lica odveo do gore navedene jame u pravcu Ljubova, pobjio, a zatim bacio u jamu. Osim navedenog, ženu Rakić Mane koja je hrvatske nacionalnosti silovao je u njenoj kući, a zatim ubio i zapalio kuću. Ove bestijalne zločine Budisavljević je učinio nad nedužnim srpskim življem, jer im za vrijeme ispitivanja ništa nije dokazao u smislu saradnje sa ustašama.

Budisavljević je od Rakić Mane oduzeo osobno vozilo "Ford Eskort" koje je on ili njegovi ljudi prodali u Bosni, odnosno zamijenili za jednog "Golfa" koji se i sada nalazi u Teslingradu. Ovakvim svojim postupcima koji više ne graniče sa ničim ljudskim isti je na najbeskrupulozniji način za sva vremena satrao porodicu Rakića kao i uništio njihovu imovinu kako bi sakrio tragove. Međutim, tragovi su najvjerojatnije ostali u jami Golubnjači.

Iz više izvora došlo se do saznanja da je Budisavljević za ovo ratno vreme opljačkao više kuća i stanova u Teslingradu, te izvršio više djela razbojništva oduzimajući motorna vozila i druge predmete. Radi se o osobi koji pronosi glasine da on nikom u Teslingradu ne treba da polaže račune, već da su njegovi pretpostavljeni u Kninu, da radi da državnu bezbednost za (Dušana) Orlovića. Detaljnije podatke o njegovim aktivnostima i nezakonitim radnjama može se dobiti od njegovih ortaka, odnosno pomagača i izvršioca, a to su Bogunović Milorad i Malinović Mirko, te Grujičić Bogdan.

Kako su navedeni izvori saznanja u najvećoj mjeri vrlo vjerojatni to je potrebno čim prije lišiti slobode Budisavljevića, Grujičića i Bogunovića, te provesti detaljnu kriminalističku obradu nad istim. Svako kašnjenje može imati za posljedicu negativni efekat, a napose držanjem ovakvih lica na slobodi i nekažnjeno može koštati i više nevinih života (HR-HMDCDR, 36., kut. 57).

RONILAČKI KLUB VETERANA 4. GBR

Kao što su devedesetih pridonosili obrani i stvaranju Republike Hrvatske, tako i danas hrvatski branitelji i veterani Domovinskog rata daju svoj doprinos rastu i prosperitetu svoje zemlje. Okupljeni u različitim oblicima udruga oni su, osim što pomažu jedni drugima, poduzetni inicijatori i promotori vrijednih, za lokalnu, ali i šиру društvenu zajednicu korisnih projekata. Jedan od takvih primjera jest i Ronilački klub veteranu 4. gbr u Splitu.

LJUDI DOBRE VOLJE STVARAJU DOBRO

TEKST Lada Puljizević / **FOTO** Mladen Čobanović

"Ronilački klub veteranu 4. gbr osnovan je u rujnu 2016. s ciljem promicanja, razvoja i unapređenja ronilačkog sporta, podvodne ekologije i rekreativskog ronjenja. Osnovna interesna skupina jesu branitelji i stradalnici iz Domovinskog rata, pripadnici 4. gardijske brigade, ali i svi ljudi dobre volje koji cijene vrijednosti Domovinskog rata i ime 4. gbr," objašnjava Ćiro Ugrin, umirovljeni satnik HV-a i predsjednik Ronilačkog kluba veteranu 4. gardijske brigade dok razgovaramo pred nedavno otvorenim, privremenim prostorijama Kluba na splitskom Žnjanu. Taj koncept otvorenosti za sve ljude dobre volje koji cijene vrijednosti Domovinskog rata i ime 4. gbr doveo je tijekom vremena i do sve većeg broja pridruženih članova iz populacije onih koji se u vrijeme velikih pobjeda Pauka još nisu ni rodili, ali su uz priče o njima odrastali, divili im se i zavoljeli ih. Danas, uzajamno povezani istim vrijednostima i zajedničkim ciljevima - jedni iskusni i mudri, drugi puni snage, znatiželje i ideja - zajednički pridonose stvaranju dobrog. Kontinuirano su prisutni u akcijama čišćenja podmora i ukazivanja na važnost očuvanja mora i obale, u ekološkim akcijama i izvan granica županije, posvećeni popularizaciji ronjenja, ronilačkim tečajevima, edukacijama te promoviranju zdravog načina života kao i psihofizičkim koristima koje ronjenje donosi. I kako je to rekao splitski gradonačelnik Krstulović-Opara u lipnju 2020., prigodom otvaranja klupskih prostorija na Žnjanu, Ronilački klub veteranu

Razmišljajući o potencijalima rasta, razvoja i mogućnostima Ronilačkog kluba, njegov predsjednik Ćiro Ugrin kaže: "Želimo premiti budućnost za djecu, za

mladost, i toj populaciji omogućiti da se kroz naše edukacije i tečajeve pripreme i sposobne za skoru budućnost u kojoj će ronilački turizam imati svoje važno mjesto. Želimo im pomoći da na tom tržištu budu konkurentni. Također, želja nam je uspostaviti i suradnju s HRM-om i Hrvatskom vojskom. Ideja je da nam se ljudi koji su tijekom vojne karijere stjecali iskustva vezana za ronjenje, koji o tome puno znaju - a njihova su iskustva bogatstvo – pridruže i svojim znanjima pridonesu dodatnoj kvaliteti programa i razvoja Kluba. Time želimo dati svoj doprinos u razvijanju tzv. druge karijere za umirovljene pripadnike HRM-a i MORH-a."

4. gbr iznimski je čimbenik ne samo u društvenim, socijalnim i humanitarnim aktivnostima Splita, nego su oni dio splitskog identiteta koji živi i koji se svakodnevno potvrđuje.

PONOSAN, AKTIVAN, UKLJUČEN, KORISTAN – PAUK

A upravo ta potreba za stalnim iznalaženjem novih načina da se ide naprijed i čini dobro dovela je do uspješne realizacije projekta Ja sam PAUK – Ponosan, Aktivan, Uključen, Koristan započetog u veljači ove godine, čiji je nositelj Udruga veterana 4. gbr, a partner Ronilački klub veteranova 4. gbr. Ostvaren uz veliku pomoć RaST-a (Razvojna agencija Split), za projekt je iz Europskog socijalnog fonda i fondova RH odobreno 1.871,991 kn. U okviru programa bit će nabavljen prilagođen kombi s rampom za prijevoz osoba s invaliditetom, bit će osigurano pružanje psihološke pomoći i individualnih savjetovanja te je planirana provedba programa terapijskog ronjenja za branitelje. Ronilačkom klubu za taj je program već stigla potrebna ronilačka oprema u vrijednosti 150.000 kuna s PDV-om. "Radionice terapijskog ronjenja, njih 40, trajat će do proljeća 2022. i do tada će, prema odobrenom programu, kroz nju proći minimalno 40 sudionika - branitelja i članova obitelji. Programom terapijskog ronjenja želimo pokazati psihološku učinkovitost ronjenja, ali i njegovu ukupnu korist za zdravlje korisnika," kaže Ćiro Ugrin.

Korištenjem novca iz europskih fondova osigurava se konkretna pomoć onima kojima je najpotrebnija, no afirmira se također rad ronilačkog kluba i pomaže njegov daljnji razvoj. "Projekti koji su do sada završeni ili su u tijeku trebaju biti temelj novim projektima, novim apliciranjima za fondove EU-a za budući rad s osobama s posebnim potrebama i invalidima. Različitim projektima želimo

pridonijeti zdravijem životu branitelja, njihovih obitelji, ali i svih onih kojima je to potrebno. Na taj način i sebe stavljamo u poziciju jedne vrste predvodnika takve vrste rehabilitacije u ovom dijelu Hrvatske," zaključuje Ćiro Ugrin.

Klub ima 82 člana s tendencijom porasta broja, a članstvo se dijeli na redovite i pridružene članove. Redoviti članovi bivši su i umirovljeni pripadnici 4. gardijske brigade koji su uključeni i u rad tijela Kluba, dok su pridruženi članovi branitelji iz drugih postrojbi, djeca branitelja, članovi užih obitelji branitelja te svi ljudi dobre volje koji cijene vrijednosti Domovinskog rata i ime 4. gbr.

RAZVOJ ODORA ORUŽANIH SNAGA REPUBLIKE HRVATSKE

SUSTAVNO UVODENJE SLUŽBENIH ODORA (II. DIO)

Prve službene odore, uz već uvedene odore Hrvatske ratne mornarice, odnosile su se na Hrvatsku kopnenu vojsku te Hrvatsko ratno zrakoplovstvo i protuzračnu obranu. Stoga je te odore ispravno nazvati odorama Oružanih snaga Republike Hrvatske

TEKST
Marin Sabolović

Nakon što je počeo formalno-pravni proces ustrojavanja OSRH, pristupilo se izradi službenih odora. Uzor za njihov izgled i kroj suvremene su odore oružanih snaga članica Sjevernoatlantskog saveza, posebno SAD-a, Ujedinjenog Kraljevstva i Savezne Republike Njemačke, ali i povijesni kontinuitet posebnog identiteta službenih odora na hrvatskom prostoru. Razlog korištenja sličnog izgleda i kroja leži u tradiciji izgleda odora zapadnih savezničkih snaga koje su koristile otvoreni ovratnik, gotovo identičan raspored džepova, kravatu i boje prilagođene granama. No kako je cilj svih oružanih formacija i stvaranje vlastitog identiteta, tako

je identitet hrvatskih odora temeljen na motivima na oznakama činova i oznakama pripadnosti, posebno motiv starohrvatskog pletera ili stilizirane izvedbe motiva hrastovih grana, lišća i ploda. Izmjenom odora otvorilo se novo poglavlje hrvatske vojne povijesti i oružanih snaga suverene hrvatske države. Ono što je obilježilo razdoblje uvođenja službenih odora svakako je svojevrsno šarenilo i česta izmjena pojedinih dijelova u relativno kratkom razdoblju. Sastavne dijelove zimske odore činili su kapa, mantil, bluza, košulja dugih rukava, kravata, hlače, remen, cipele i opasač, a sastavne dijelove odore za ljetno razdoblje činili su košulja

Svečanost početka izobrazbe prvog naraštaja Zapovjedno-stožerne škole u siječnju 1993. godine

**Službena odora
OSRH iz 1993.
godine**

kratkih rukava, hlače, remen i cipele. Mantil odgovara boji odore, s dvorednim kopčanjem s po četiri gumba s dodatna dva gumba ušivena u visini suvratka. Na obje strane mantila od ramena do visine prsa ušiven je ispust od tkanine učvršćen jednim gumbom, koji nije imao funkciju osim vizualne. Na ramenima mantila ušivenе su naramenice na kojima se isticala oznaka čina izrađena tehnikom tkanja. Prve inačice činova učvršćivane su čičkom, a drugi tip kolokvijalno je nazvan tunel i navlačio se na naramenicu. Bluza je klasičnog kroja s otvorenim ovratnikom, blago strukturana s jednorednim kopčanjem s četiri gumba, a u visini prsa i na bočnim stranama ušiveni su džepovi čiji se preklopi kopčaju jednim gumbom. Košulja dugih rukava izrađena je od tkanine boje pijeska s džepovima ušivenim u visini prsa koji se zatvaraju preklopima. Košulja novonastalih odora posebna je po gumbima koji drže ovratnik. Kravata je od tkanine smeđe boje na kojoj je tkanjem izvezen uzorak pletera i crte između njih. Košulja kratkih rukava izrađena je od tkanine boje

pjeska s džepovima položenim u visini prsa koji se zatvaraju preklopima i kopčaju metalnim gumbima. Umjesto gumba na posuvratku košulje, na tom se mjestu nose umanjene oznake pripadnosti sa zapučka bluze. Košulja kratkih rukava, kao vanjski dio odore, sadrži i naramenice učvršćene gumbom. Hlače su standardnog kroja s naborom duž prednjeg dijela. Opisana službena odora korištena je do 1995. godine. Kapa službene odore izrađena je od tkanine u boji odore, s blago povijenim tjemenom, a sjenilo kape i obodni remen izrađeni su od kože smeđe boje. Obodni remen kape sadrži ispust izrađen zlatovezom duž gornjeg dijela. Obodni remeni, tzv. podbradnjaci, učvršćeni su metalnim držaćima izrađenim tehnikom otiska na metalu, patinirani su i sadrže prikaz pletera u izvornom obliku. Cipele, remen za hlače i opasač izrađeni su od kože smeđe boje. Kopča opasača odgovara kopči povjesno-tradicijske odore. Kopča remena za hlače pozlaćena je i patinirana, izrađena otiskom na metalu u čijem je središtu bio učvršćen grb RH koji izgledom odgovara grbu s kopče opasača.

Zanimljiva je oznaka pripadnosti na zapučku odore načelnika Glavnog stožera HV-a generala Janka Bobetka. Takvu će oznaku nositi i generali Anton Tus i Petar Stipetić. Riječ je o oznaci s pokratom HV, ali s dva reda slova V, iz koje će poslije proizići inačica s jednim V u pokrati HV, koja je zadržana do danas.

**Brigadir Krešimir
Kašpar i general
Anton Tus. Uočljive
su oznake za
zapučak kod
generala Tusa**

Foto: privatna arhiva Krešimira Kašpara

DOMOVINSKI RAT - RATNE OZNAKE

8. lakojurišna brigada VP – Zagreb
Znak je nastao u Zagrebu 1993.
Veličina je 98 x 124 mm.
Tkano na platnu.
Autorica znaka je Jasenka Vencler.

8. LAKOJURIŠNA BRIGADA VOJNE POLICIJE

ORLOVI

Ustrojavanjem i jačanjem Hrvatske vojske 1992. godine u njoj kao udarne borbene snage djeluju profesionalne gardijske brigade. Uz njih, u borbenim djelovanjima aktivno sudjeluju i združene snage Vojne policije. Takvo uzajamno djelovanje na bojištima upozorilo je na potrebu za ustrojavanjem posebne luke pješačke postrojbe za brza i djelotvorna borbena djelovanja na cijelom prostoru Republike Hrvatske.

Uprava Vojne policije uz poticaj Glavnog stožera u prosincu 1992. počinje pripreme za ustrojavanje udarne postrojbe. Ona bi u sastavu imala helikoptersku postrojbu i bila opremljena za brzo prebacivanje svojih snaga uz pomoć oklopnih postrojbi podržanih topništvom, protuzračnom obranom, protuoklopnim, RBKO i drugim snagama povezanim mobilnim sustavima veze. Po uzoru na brigade američkih rendžera i brigade karabinjera OS-a Italije napravljen je ustroj 8. lakojurišne brigade Vojne policije. Postrojba je bila na razini ostalih brigada Hrvatske vojske profesionalnog sastava. Osposobljena je bila za borbena djelovanja i složene

TEKST
Hrvoje Strukić

vojnopolicijske zadaće. Uprava Vojne policije bila je nositelj ustroja postrojbe i odabira zapovjedništva, kao i pripreme smještaja i opremanja. Za sjedište postrojbe određena je vojarna "Monumenti" u Puli, koja je preuzeta 1. ožujka 1993., čime taj dan postaje i dan ustrojavanja 8. lakojurišne brigade Vojne policije. U ožujku 1993. iz sastava postrojbi Vojne policije određuje se prvih 35 pripadnika koji čine prvu jezgru za narastanje postrojbe. Ustroj Brigade prihvaćen je i potpisana 13. travnja 1993. godine.

Postrojba je bila relativno malog brojnog stanja, visoke pokretljivosti s mogućnostima vlastitog zračnog prijevoza, opremljena lakinim oklopnim vozilima i topništvom srednjeg kalibra. Bila je namijenjena za zadaće brzog opkoljavanja, presjecanja komunikacijskih smjerova i brzo zaposjedanje područja u taktičkoj dubini.

Od travnja do rujna 1993. ustrojene su i razvijene sve organizacijske cjeline. Brigada je opremljena borbenim sredstvima i spremno je izvršavala namjenske zadaće.

Od listopada 1993. godine 8. lakojurišna brigada preuzima borbene zadaće na prvoj crti obrane, u zoni odgovornosti Zbornog područja Karlovac.

Prema zahtjevima operativnih potreba u zoni odgovornosti Južnog bojišta, Brigada se u skladu sa zapovijedi od 6. siječnja 1994. premješta u Slano i Dubrovnik, gdje preuzima borbene zadaće na crti bojišta.

Te godine 8. lakojurišna brigada Vojne policije ulazi u sastav nove postrojbe, 1. hrvatskog gardijskog zbora.

Za vrijeme kratkog i intenzivnog ratnog puta 8. lakojurišne brigade VP-a život su za domovinu dala tri njezina pripadnika.

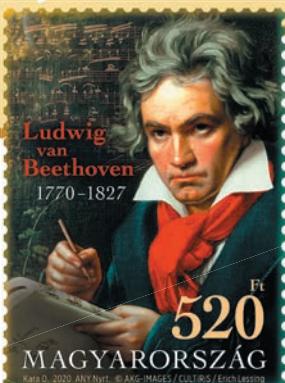
Iako rođen u Bonnu, Ludwig van Beethoven proveo je najveći dio života u Beču

FILATELIIJA

Ove se godine na različite načine obilježava 250. obljetnica rođenja njemačkog skladatelja Ludwiga van Beethovena. Motivi te moćne glazbene pojave na prijelazu između klasičnog i romantičnog razdoblja krase i poštanske marke brojnih izdavača: od oceanskih samostalnih teritorija, preko latinskoameričkih zemalja, pa sve do Velike Britanije, koja vrlo rijetko izdaje marke s osobama koje nisu u izravnoj vezi s njezinom krunom

MARKE – BEETHOVENOVA GODINA

TEKST Ivo Aščić

Beethoven je jedan od najvećih skladatelja zapadnoeuropske kulture

Marke njemu u čast izdavane su i prethodnih godina: do 2019. više od 140 različitih izdanja. Rijetko je koji glazbenik više puta portretiran na markama od Beethovena.

Rođen 1770. u Bonnu, afirmirao se u Beču, gdje je boravio do smrti 1827. godine. Smatra se revolucionarnim umjetnikom i vizionarom, a njegov se utjecaj i danas osjeća širom svijeta. Preradio je stare i stvorio nove standarde u oblikovanju i artikulaciji glazbene građe, a jedna je od najvećih osobnosti u povijesti umjetnosti uopće.

Od 1795. nastupa javno, ali vrlo rano počinje gubiti sluh, što se 1819. pretvara u potpunu gluhoću, koja ga bitno i tragično ograničava u komunikaciji i javnom nastupu. Prvo je veliko ime u povijesti europske glazbe koje je djelovalo na tržištu kao slobodni umjetnik bez stalnog zaposlenja. Vrhunac karijere postigao je oko 1815., kad je postao šire poznat te pred-

Slavna Bečka filharmonija redovito u svoje programe uvrštava djela Ludwiga van Beethovena

stavljan i izvođen u najvišim aristokratskim krugovima.

Beethoven je napisao više od 650 djela, među kojima je devet veličanstvenih simfonija; velik broj orkestralnih djela, koncerata za solo instrument i orkestralnu pratnju; brojna djela komorne glazbe, mise, baleta i scensku glazbu, zborove i obrade popularnih irskih, njemačkih, ruskih i drugih pjesama. Lirsku pjesmu koja govori o bratstvu među ljudima, *Odu radosti* njemačkog dramatičara i vojnog lječnika Friedricha Schillera, skladao je Beethoven u *Devetoj simfoniji*. Vijeće Europe prihvatiло je 1972. godine *Odu radosti* za svoju himnu, a 1985. odlukom europskih čelnika postala je službena himna Evropske unije. Himna nema tekst, nego samo glazbu. Na univerzalnom jeziku glazbe njom se izražavaju europski ideali slobode, mira i solidarnosti. Izvodi se na službenim svečanostima na kojima sudjeluje Evropska unija i općenito u okviru različitih događanja povezanih s Evropom.

U Bonnu je poznati muzej glazbe

Beethoven je napisao više od 650 djela

Oda radosti prihvaćena je 1985. za himnu Evropske unije

www.hrvatski-vojnik.hr

Pratite nas i na društvenim mrežama:

[facebook](#)

[twitter](#)

[YouTube](#)

[LinkedIn](#)

Sve što vas zanima pitajte nas:
hvojnik@mohr.hr